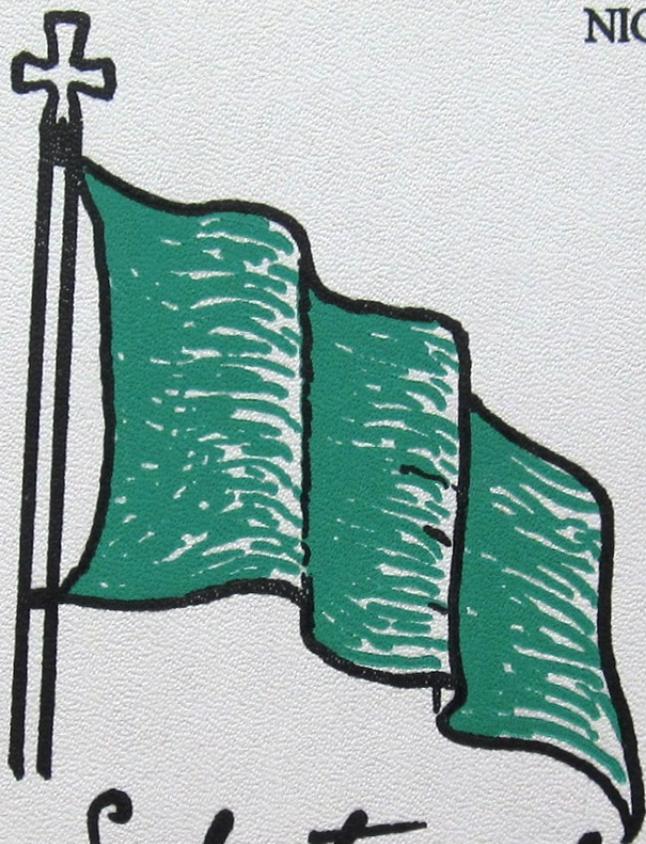

NICU IANCU

*Substeagul
lui Codreanu*

Momente din trecutul legionar

Editura DACIA - Madrid, 1973

NICU IANCU

SUB STEAGUL
LUI CODREANU

Momente din trecutul legionar

Editura «DACIA»
MADRID
1973

«Noi nu facem, și n'am făcut o singură zi în viața noastră, politică... Noi avem o religie, noi suntem robii unei credințe. În focul ei ne consumăm și, în întregime stăpâniți de ea, o slujim până la ultima putere. Pentru noi nu există înfrângere și desarmare, căci forța ale cărei unelte vrem noi să fim, e etern invincibilă.»

ION I. MOȚA

P R E F A Ț A

Nicu Iancu este unul dintre martorii cei mai prețioși ai perioadei legionare dintre cele două războaie.

Intrat în Legiune de timpuriu, a cunoscut mișcarea dela primele ei manifestări politice și spirituale și dela primele ei încercări de a prinde cheag în viața neamului nostru.

Luând «lumină din lumină» din metropola legionarismului, Iași, a răspândit crezul legionar în orașul și județul Sibiu. Pe atunci, în toamna anului 1931, se afla singur în mijlocul unei lumi desorientate de partide, căreia voia să-i deschidă orizontul unei noi speranțe într'un viitor românesc mai bun. Și a isbutit în această întreprindere grea, de desfețenire a județului, creind primele cuiburi și punând fundamentele organizației locale. Ce-a devenit mai târziu Sibiul, pe urmele muncii de pionerat a lui Nicu Iancu, o știe toată lumea: un centru legionar de importanță națională, ale cărui reflexe se propagau în toată țara.

Organizația de Sibiu a fost epicentrul câtorva sguđuri mari din istoria Legiunii și aceste momente decisive le reinvie, cu deosebită măiestrie și căldură, Nicu Iancu. Domină mai întâiu peisagiul amintirilor lui figura luminoasă a lui Ion Banea. Oridecâteori îi îngăduiau studiile universitare, descindea dela Iași pe pământul natal pentru a aprinde în sufletele desnădăjduite ale țărănimii credința în omul chemat să o mântuiască: Corneliu Zelea Codreanu. Ion Banea a polarizat ca un magnet energiile sănătoase ale acestui județ și lupta lui a avut vaste repercusiuni pe aria Ardealului în-

treg. Această organizație a fost apoi aleasă de puterile oculte pentru a înscena odioasa afacere a fabricii «legionare» de bani falsi dela Rășinari. Nicu Iancu desvăluie dedesubturile acestei infamii și modul strălucit în care organizația locală a dat replica cuvenită uneltitorilor, făcându-i să amuțească. Poposim apoi între zăbrelele închisorii din Sibiu, unde asistăm la scena busculadei dintre legionari și jandarmi în Ajunul Crăciunului 1933. Legionarii deținuți au fost victima unei agresiuni din partea autorităților, cari voiau să scindeze grupul în două, eliberând o parte și reținând pe conducători. În acest tumult, se ridică peste capetele tuturor, ca o forță a naturii, ca un Ion milenar, năpraznica apariție a lui Corneliu Georgescu, un om calm dealminteri. Vestea despre ciocnirea din închisoarea Sibiu, având ca protagoniști pe Corneliu Georgescu și Ion Banea, s'a răspândit ca fulgerul în toată țara și nu puțin a contribuit la crearea atmosferei apăsătoare, preludiv al desnodământului din 29 Decembrie.

Chiar evenimentele generale, trăite concomitent de mii de legionari, în cursul prigoanei din 1933-1934, sub pana lui Nicu Iancu iau o altă viață și semnificație. Nu numai că vibrează de toată gama suferințelor omenesti, dar din ele picură, la fiecare pas, mesagii și interpretări politice juste, cari dovedesc o profundă cunoaștere a situației interne și externe a României.

Citind capitolul «Din închisoare în închisoare», respirația se oprește înfiorată de «ce va urma», ca un mare roman de aventuri. Cine nu va simți, împreună cu Nicu Iancu, singurătatea de plumb din celula închisorii din Arad; cine nu va fi cuprins de aceleași neliniști ca și el când, smuls depe patul spitalului, va fi purtat spre necunoscutul unei alte închisori; cine nu va fi încercat de aceleași presimțiri sumbre, ca apropierea unui final, când va fi înghițit de cazematele Jilavei? Cine nu se va revolta, când, ca bun cunoscător al legii, autorul va pune diagnosticul precis al fărădelegilor și abuzurilor săvârșite de autorități și cine nu va surâde, satisfăcut, când

Nicu Iancu va refuza să-și răscumpere libertatea semnând o declarație degradantă?

Pe o treaptă de existență mai sus, descoperim în toate gândurile, proiectele și povestirile autorului prezența factorului spiritual. Realitatea mistică învăluie și pătrunde realitatea concretă. «Minunea dela Sadu» nu este o invenție, ci expresia intervenției Divine în lupta mișcării, demonstrând că idealurile și împlinirile ei sunt fapte plăcute lui Dumnezeu.

Insfârșit, valoarea documentară a lucrării este imensă. Sunt pagini aici de care orice istoric conștiincios trebuie să țină seamă. Trebuie să se pună cel mai mare temei pe relatarea întâmplărilor din Ianuarie 1941, care demonstrează clar existența unei lovituri de Stat a Generalului Antonescu și nu o așa zisă «rebeliune» legionară; nu se poate trece cu vederea peste cele petrecute în lagărul Târgu-Jiu, unde un complot urzit chiar dela Preșidenția Consiliului urma să provoace uciderea în masă a legionarilor internați; nu se poate ignora nici încercarea temerară a unui grup de legionari refugiați la Târgu-Mureș de a opri puhoiul bolșevic pe Carpați, după trădarea dela 23 August.

Rezumând impresiile culese din citirea acestei lucrări, care captivează atenția dela primele pagini, ea sa distinge prin:

- pătrunzătoarea analiză politică a evenimentelor trăite de autor,
- prin fondul adânc omenesc care dă povestirii culoare și vioiciune,
- prin arta expunerii, care o asează printre lucrările remarcabile ale genului memorialistic.

Din imensa bogăție a trecutului legionar, Nicu Iancu a salvat dela naufragiu aceste momente, cari, fără îndoială, vor servi posterității nu numai ca indicatoare pentru reconstruirea a ceea ce a fost, dar și ca impulsuri și inspirații pentru a zidi ceea ce va veni.

HORIA SIMA

30 Noembrie 1972.

I. CUIBUL «AVRAM IANCU»

În toamna anului 1931, după ce mi-am dat ultimele examene de anul întâiu la Facultatea de Drept, n'am mai rămas în București decât timpul strict necesar pentru procurarea cărților de care aveam nevoie în anul următor, după care am luat primul tren întorcându-mă la Sibiu.

De astădată, plecam acasă cu ferma hotărîre de a nu mă reîntoarce la București înainte de a traduce în fapt gândul care mă muncea deja de luni de zile, dar pe care, din cauze streine de voința mea, nu-l putusem duce la îndeplinire până acuma: de a crea o organizație legionară în orașul meu natal.

Deocamdată nu aveam la Sibiu decât pe Ionel Aldea care să mă ajute la o astfel de treabă. Nu știam dacă îl voi găsi acasă. Avusese de gând să plece la Cluj pentru a se înscrie la Facultatea de Drept.

Pe Aldea îl cunoșteam din anii de Liceu. Amândoi urmașeram cursul secundar la Liceul «Gheorghe Lazăr» din Sibiu, eu terminându-l cu un an înaintea lui. Fusesem mai degrabă buni cunoscuți decât prieteni. Așa că, odată terminat liceul, era foarte puțin probabil ca drumurile noastre să se mai încrucișeze vreodată. Dar soarta hotărîse pe semne altfel. Fusesem în vara anului trecut când, într-o Duminică, l-am întâlnit cu totul întâmplător în Parcul Arinilor. Din vorbă'n vorbă, nu știu cum, am ajuns să-i vorbesc despre Corneliu Zelea Codreanu. La pronunțarea acestui nume, Aldea a tresărit și fața i s'a luminat dintr'o dată. Am constatat atunci că ambii nutriam aceleași idei, același ideal. De atunci ne-am întâlnit

mai des. Intr'o zi i-am împărtășit planul meu de a înființa și la Sibiu o organizație legionară. Aldea s'a arătat entuziasmat de acest plan. De comun acord ne-am propus să trecem la fapte. Dar cum? Ne-am hotărât atunci să-i scriem direct Căpitanului, cerându-i să ne primească în Legiune și să ne dea permisiunea ca să organizăm Sibiul. Scrisoarea, expediată pe adresa Str. Florilor, Nr. 20, Iași, a rămas fără răspuns. S'o fi pierdut pe poștă, ne-am spus. Totuși aceasta nu ne-a descurajat. Ne-am dat însă seama că pentru a porni la treabă, nu puteam rămânea pe mai departe numai noi doi. Trebuia neapărat să mai găsim câteva elemente de-un gând și de-o simțire cu noi, pentru a putea forma un *cuib*. Ceeace ne preocupa însă mai mult, era că nu aveam siguranță dacă un astfel de cuib, adică un cuib înființat fără știința și aprobarea Legiunii — a Căpitanului sau a vreunui comandant legionar — va fi recunoscut valabil sau toată munca noastră va fi zadarnică, făcându-ne până la urmă doar de râsul celorlalți camarazi. Astfel ne-am propus să căutăm a descoperi dacă nu cumva există deja vreun legionar în Sibiu, unul cu mai multă experiență decât noi. Dar căutarea noastră a fost zadarnică. N'am reușit să descoperim niciunul. Aceasta, din simplul motiv că pe acea vreme, într'adevăr, nu exista niciun legionar în orasul Sibiu.

După cum am aflat abia mai târziu, existau totuși câțiva simpatizanți mai în vârstă decât noi, dar acestia se mentineau în umbră, necutezând a-si manifesta simpatia ce-o nutreau pentru mișcarea nationalistă a lui Codreanu. Existau la Sibiu o seamă de elemente, dar cum puteam noi să le descoperim din moment ce se păstrau în anonim? Erau elemente cari, în anii de studenție, luaseră parte la mișcările din 1922. Aceștia, întretimp tati de familie, își vedeau acum de profesiunea ce-o înbrățișaseră pentru agonisirea pâinei cea de toate zilele. Intre aceste elemente, despre a căror existență n'am avut cum lua cunoștință în anul 1931, au fost avocații Dr. Augustin Bidean și Dr. Ion Fleșeriu, cari, îndată

ce-au aflat despre înființarea organizației legionare la Sibiu, s'au grăbit să se încadreze într'insa.

Intre foștii mei colegi de școală, ca și între tinerii din orașul Sibiu pe care îi cunoșteam, n'am găsit la început niciunul care să fi manifestat vreun interes pentru mișcarea naționalistă legionară. Totuși câteva luni mai târziu, lucrurile au început să se schimbe, iar după un an s'au schimbat în chip radical. Doar începutul a fost greu. Si ca să putem face acest *inceput*, n'am lăsat nimic neincercat.

Fără a nutri mari nădejdi, m'am decis până la urmă ca să-mi încerc norocul în sânul unei altei categorii de tineri, și anume, printre prietenii și foștii mei colegi, ai căror părinți aparțineau așa zisei «protipendade» a orașului. Pentru a putea sta de vorbă cu ei, a trebuit să-i caut prin cafenele, pe «corso» sau pela baluri și petreceri. Dar cum nu putea fi altfel, tot ce le-am spus, cu ardoarea credinței și convingerii de care eram stăpânit, n'a avut darul să-i impresioneze, cu atât mai puțin să trezească vreun entuziasm în inimile lor. Aceștia erau cu desăvârșire surzi față de chemarea ce, venind din străfundul ființei neamului nostru, răsuna ca o trâmbiță de deșteptare peste pământul României.

Anticipând, menționez că trei sau patru ani mai târziu, câțiva din acești apatici și desinteresați de soarta neamului lor, trecând pîntr'o prodigioasă metamorfoză interioară, au venit să îngroașe rândurile mișcării legionare.

În ceeace privește restul județului Sibiu, auzisem că ar fi existând într'adevăr câteva elemente legionare, și anume fii de țărani, înscriși ca studenți la Universitatea din Iași. Aceștia însă își petreceau tot timpul la studii, venind numai rar de tot în satul lor natal. Unul din aceștia aflasem că ar fi *Ion Banea*, originar din comuna Vurpăr. Numele lui nu-mi era necunoscut. Pe Ion Banea îl cunoșcusem, ca să zic așa, numai dela distanță, pe vremea când eram încă la liceu. Eu eram abia în clasa a IV-a, în anul în care el își făcea bacalauratul.

Dar întrebarea ce mi-o puneam, împreună cu Aldea, era: cum să-l întâlnim pentruca să-i cerem sfatul și în același timp aprobarea pentru a ne putea apuca apoi, în mod «legal», de organizarea Legiunii în orașul și județul nostru...?

Cam aceasta era situația la ora în care soseam la Sibiu, după terminarea examenelor.

Deja a doua zi după sosire, m'am dus să-l caut pe Aldea. Spre marea mea satisfacție l-am găsit acasă. Nu plecase încă la Cluj. La rândul lui, Aldea mi-a comunicat un lucru îmbucurător: reușise să-l convingă pe amicul V. T. —pe acea vreme controlor financiar, coleg de serviciu cu tatăl lui Aldea— de a intra alături de noi, în lupta de care ne pregăteam. Personal aveam o foarte bună părere despre acest nou camarad pe care ni-l câștigasem. Dealtminteri, la ora în care aștern pe hârtie aceste rânduri, am marea satisfacție de a putea spune că acest al treilea element intrat în grupul cu care am turnat temelile Legiunii și Gărzii de Fier la Sibiu, s'a menținut până în zilele de față așa cum l-am cunoscut și apreciat, în pofida groaznicelor furtuni pe cari le-a înfruntat pe pământul patriei noastre crucificate de comuniști...

Aflând că proximalul congres studențesc se va tine în orașul Sibiu, ne-am hotărît ca să folosim acest prilej pentru a lua contact cu Ion Banea, sau fie chiar și cu alt element de răspundere din cadrul Legiunii, cu scopul de a obține cuvenita aprobare pentru realizarea planului nostru.

Intr'adevăr, congresul studențesc a avut loc în luna Decembrie 1931.

Studentul Ion Moroșan —un bucovinean— a fost acela care ne-a ajutat să intrăm în contact cu Comandantul Legionar Ion Banea.

Intrevederea a avut loc în cursul unei oferte studenților congresiști în restaurantul Hotelului «Impăratul Romanilor». Ion Banea, în costum național, —parcă îl văd aievea— ședea

la o masă situată în fundul sălii, pe dreapta. Când i-am fost prezentați de studentul Moroșan, a strâns un moment pleoapele ca și când ar fi vrut să spună: par'că vă cunosc —de unde vă cunosc? În clipa următoare fața i s'a destins, luând o expresie prietenoasă:

—Da, îmi aduc aminte... Eu eram în clasa a VIII-a, voi trebuie că atunci erați pe a IV-a sau a V-a, nu-i așa? La gimnastică erați, ca și mine, la aparate: sul, paralele, inele... Profesorul C. M. Ionescu —oare mai trăește?— vroia să facă artiști de circ din noi...

Ne-am tras fiecare câte un scaun și ne-am așezat la masa lui.

—Bine, leilor, dați-i drumul, despre ce e vorba?

Aldea mi-a făcut un semn ca să vorbesc eu. Nu m'am lăsat rugat de două ori, începând imediat să-i explic, în cuvinte scurte dar clare, ceea ce mă ardea pe inimă.

Răzimat de speteaza scaunului, cu degetele mâinilor vârite în subsiorile buniței lui moldovenești, Ion Banea m'a ascultat cu toată atenția, fără a mă întrerupe. La sfârșit, ochii i s'au luminat.

—Bravo, băeți, asta îmi place să aud. Văd că aveți stofă de români în voi. Ați înțeles marea chemare... Vă felicit! Dar un lucru să știți: hora în care v'ați hotărît să intrați, nu e pentru mirese, —e hora aspră în care numai suflete vânoase pot intra. Dacă vreți să luptați pentru făurirea României noi, pentru o Românie în care tot românul, mic sau mare, bogat ori sărac, să se simtă la el acasă, trebuie să știți că vă așteaptă grele încercări. Legiunea e înconjurată de dușmani... De bucurii nu veți avea parte, decât în ziua marelui biruinți... Aceste lucruri va trebui să le spuneți, să le explicați, fără înconjur, și prietenilor pe cari vreți să-i aduceți sub steagul Legiunii...

În felul acesta ne-a vorbit aproape un sfert de oră. Apoi ne-a dat toate instrucțiunile de cari aveam nevoie pentru a ne putea duce la îndeplinire misiunea ce ne-o luasem asupra

noastră. Din servieta de piele neagră ce-o avea la el a scos apoi câteva numere din «Pământul Strămoșesc» și o broșură cu coperta de culoare portocalie, intitulată «Portul Național», dându-ni-le.

—Citiți-le cu luare aminte și dați-le apoi să le citească și prietenii voștri. Eu o să vă trimit regulat tot ce Legiunea va mai publica.

Și-a însemnat într'un carnețel adresa mea, la care ne-a promis că ne va scrie, iar eu mi-am notat adresa lui, dela Iași.

—Cu Dumnezeu înainte, băeți! Și țineți-vă bine. Pe drumul pe care ați pornit, să nu vă lăsați împiedecați de nimeni și de nimic!...

În după masa aceea de iarnă, strada Avram Iancu era aproape pustie.

Înainte de a ajunge în dreptul Scoalei Primare de Stat —în fața căreia hotărisem a ne întâlni cu toții la orele două după masă— l-am zărit pe Ion Aldea, sosind cu pas grăbit din celalt capăt al străzii. Câteva clipe mai târziu, își face apariția *Alexandru Cornea*, urmat la câțiva pași de învățătorul *Dumitru Nedelcu*. Ne salutăm în tăcere. Aldea aruncă o privire spre ceasu-i de mână:

—Mai lipsesc trei minute...

Dinspre Strada Gării sosește acum și *Ioan Mitea*. Răsufli liniștit, căci mă temusem că nu va putea veni. E funcționar la Uzina Electrică, de unde foarte greu poate lipsi în timpul orelor de serviciu.

În turnul Bisericii Evanghelice din Piața Huet bate ora două.

Însfârșit, apare și *Viorel Tănase*. Ne salută cu o clipire din ochi.

—Veniți după mine, ne spune cu voce scăzută, dar pe rând. E mai bine să nu intrăm cu toții deodată...

Aldea ne atrage atenția că mai lipsește unul. Tănase îl liniștește:

—Nu te îngriji, a sosit înaintea noastră. Ne așteaptă în Strada Zidului.

Prin trecătoarea ce leagă Strada Avram Iancu cu Strada Zidului, ajungem la poarta din dos a Școalei, pe care camaradul Tănase o deschide cu o cheie de dimensiuni enorme. Unul câte unul ne strecurăm tăcuți în clădirea Școalei Primare, al cărui director era pe acea vreme însuși tatăl lui Viorel, învățătorul Ion Tănase, figură arhicunoscută în cercurile românești din Sibiu.

Am urcat apoi scările de serviciu, dar n'aș mai putea spune la care etaj ne-am oprit. Mi-aduc însă aminte că din ferestrele clasei pe care camaradul Viorel o alesese pentru memorabila ședință ce urma s'o ținem, se putea privi spre Internatul Ursulinelor. Deasemeni se putea vedea o porțiune din Strada Gării, pe care din cinci în cinci minute urca sau cobora câte-un tramvaiu.

S'au scurs mulți, foarte mulți ani de atunci; totuși, o seamă de amănunte mi-au rămas adânc întipărite'n memorie.

Din geanta ce o adusesem cu mine, am scos dosarul cu coperte verzi în care păstram tot ce putusem aduna până atunci cu privire la Legiunea Arhanghelul Mihail și Garda de Fier: câteva numere din «Pământul Strămoșesc», două broșuri, diverse tăieturi din ziare, din anii 1930 și 1931 (referitoare la întrunirea legionară din Cahul, la arestarea Căpitanului și la dizolvarea Gărzii de Fier din Ianuarie 1931, etc.); apoi textul câtorva cântece legionare. Tot în acest dosar se găsea corespondența ce-o avusesem până la acea dată cu dl. Banea.

Pe o coală de hârtie albă, redactasem încă din ajun procesul verbal de înființare al cuibului nostru —cuibul «Avram Iancu»—, *primul cuib legionar din Sibiu*.

Am dat cuibului numele tribunului Avram Iancu, pentru a cinsti astfel memoria marelui luptător ardelean și pentru

că am fost cu toții de acord că așa cum el s'a ridicat, din dragoste pentru neamul lui obidit și persecutat, împotriva asupritorilor unguri, tot așa și noi ne adunăm acum pentru a lupta, sub steagul ridicat de Corneliu Zelea Codreanu, pentru dreptatea neamului nostru românesc, călcată în picioare de o ceată de ciocoi și venetici. Personal, ținusem și dintr'un alt motiv ca acest prim cuib al nostru din Sibiu să poarte numele craiului munților apuseni —motiv pe care însă nu l-am destăinuit în acele momente, ci l-am păstrat în sufletul meu: stiam dela bunicul meu, descendent din părinți originali din regiunea Abrudului, că eram înrudiți, în linie colaterală, cu Avram Iancu. Dealtfel părea deosebit de semnificativă coincidența că ședința de constituire a acestui cuib avea loc într'o clădire din Strada Avram Iancu. Acest amănunt noi l-am interpretat ca pe un semn bun, ca o încurajare și aprobare ce venea de undeva, dintr'o altă lume, neînțeleasă și necuprinsă de mintea și simțurile noastre.

Bineînțeles, după atât amar de timp, nu-mi mai pot reaminti textul integral al aceluia proces verbal în care a fost consemnat actul de temelie și început al mișcării legionare din orașul și județul Sibiu. Cum însă anumite fragmente ale acestui document —am putea spune *istoric* pentru Sibiul legionar— îmi stăruie încă vii în minte, voi încerca a le reproduce mai jos, chiar așa lacunare cum sunt, înlocuind cu puncte cuvintele uitate.

«PROCES VERBAL»

«Azi 23 Februarie 1932, orele 14, în orașul Sibiu, Str. Avram Iancu Nr...»

«Subsemnații români creștini din orașul Sibiu, insuflețiți de dorința de a lupta pentru înălțarea Neamului și înflorirea Patriei noastre românești... am înființat cuibul "Avram Iancu" sub conducerea camaradului Nicu Iancu, secretar fiind... iar casier Ioan Mitea...»

Sedința a fost scurtă. După iscălirea procesului verbal de toți cei prezenți (în număr de șapte), m'am simțit dator, ca șef al cuibului, să rostesc câteva cuvinte. Cum nu prea eram orator, am spus pur și simplu ceea ce simțeam nevoia de a spune într'un moment atât de important ca acesta. Stiu că am insistat asupra *camaraderiei*: «De aci înainte, în orice împrejurări, la bine și în momente grele, să fim ca frații. Un trup și-un suflet. Uniți și solidari în toate câte vom întreprinde... Lupta în care ne angajăm, va fi grea la început, căci vom fi singuri, numai noi șapte, înconjurați de o lume neînțelegătoare și dușmănoasă. Această lume însă va trebui s'o convingem de cauza dreaptă pentru care luptăm, aducându-o, încetul cu încetul de partea noastră. Iar pe dușmanii și trădătorii de neam, cari ne duc țara la ruină, trebuie să-i combatem și să-i învingem». Ca încheiere, am citit cu voce tare ultima scrisoare primită dela dl. Banea, din Iași, și care termina astfel: «... Dar odată ce ați pornit pe acest drum, nu mai există nici oprire nici întoarcere. Legionarul nu cunoaște decât *biruință* sau *moarte*».

În această ședință am luat o singură hotărâre, și anume: fiecare din noi va sta de vorbă cu prietenii pe cari îi are, alegând dintre aceștia pe cel mai bun, mai viteaz și mai cu dragoste de țară. Acesta, după ce va fi pregătit sufletește îndeajuns, va fi adus în cuib.

După ce am fixat data și locul ședinței următoare, camaradul Mitea, casierul cuibului, a procedat la strângerea primelor cotizații.

Senini la suflet și plini de încredere în viitorul spre care ne îndreptăm, ne-am despărțit apoi cu salutul nostru: Trăiască Legiunea!...

∴

Dela Iași, dl. Banea continua să ne trimită, când și cum putea, câte-o broșură, câte-un ziar sau orice altă tipăritură cu conținut doctrinar sau propagandistic. Dar mai cu seamă

îndemnuri și cuvinte de îmbărbătare. Scrisorile lui Ion Banea aveau darul de a încălzi inima cui le citea; simțeam cum ne cresc aripile sufletului, cum, sub flacăra cuvintelor sale, ni se călea voința de luptă și încrederea în biruința Legiunii.

Mi-aduc aminte că în anii de liceu am avut, pe rând, doi profesori de religie; unul, pare mi-se, era doctor în teologie și filosofie. Trebuie să mărturisesc că niciunul dintre ei n'a reușit să mă facă să înțeleg ce este *credința*, cum și în ce fel un om poate deveni *cu adevărat credincios*. A reușit însă Ion Banea. De fapt nu știu dacă credința mea ajunsese a fi cât un bob de muștar, —știu doar că pe acea vreme mă simțeam în stare să mișc munții din loc. Cel puțin aceasta era senzația pe care o trăiam. Înaintea oricărei acțiuni la care porneam, mă rugam întâiu lui Dumnezeu. N'aș vrea să fiu înțeles greșit, lăsând impresia că până aci așa fi fost ateu. Doamne ferește! Dar nevoia profundă, așa putea spune irezistibilă, de a căuta ajutor și întărire în rugăciune, n'o simțisem în acest fel mai înainte niciodată. Iar acea asigurare, acea seninătate dătătoare de nădejdi, după un dialog intim cu Creatorul nostru, nu-mi amintesc s'o fi avut înainte vreodată. Credeam în Dumnezeu, în bunătatea și dreptatea lui supremă. Dar în același timp îmi iubeam neamul din care mă născusem și sufeream din cauza stării de umilință și mizerie în care se găsea, din cauza nedreptăților pe cari nici după un deceniu dela înfăptuirea României Mari nu încetase să le îndure —de astădată din partea propriilor lui conducători. Intuitiv, recunoșteam în Corneliu Codreanu *omul* trimis de Dumnezeu a scoate neamul românesc din marasmul în care se găsea astăzi, *omul* chemat a făuri o Românie nouă, o țară cu adevărat *românească*, mândră, cinstită și puternică. O țară cum, de altminteri, orice român de bine o dorea. Ca ostaș al lui, ca legionar, mă simțeam dator și în același timp mândru și fericit de a ajuta la înfăptuirea acestei opere mărețe, pentru care eram sigur că într'o zi —mai apropiată sau mai îndepărtată— întreaga suflare românească îi va aduce cea mai adâncă recunoștință.

Această credință, aceste convingeri ce prinseseră adânci rădăcini în sufletul și conștiința mea, am căutat în mod necontenit să le răsădesc în sufletul camarazilor mei de cuib. Mare mi-a fost bucuria și satisfacția văzând cum incolțea sămânța aruncată, dând rod mai vremelnice chiar decât nădăduisem. Avântul cu care acești băeți s'au pus pe treabă, deștelenind ogorul Sibiului —până aci arid și refractar ideologiei naționaliste legionare— era de mai mare dragul! Nu trecuse bine o lună și cuibul nostru număra zece membri.

Astfel nu e de mirat că înainte de a se implini două luni dela înființarea cuibului «Avram Iancu», Sibiul legionar dispunea deja de 4 cuiburi, o Frăție de Cruce și un cuib de surori legionare.

În afară de cuibul-mată, luaseră ființă următoarele cuiburi, formate din meseriași și muncitori: cuibul «Vlad Tepeș», având ca șef pe Chirilă Pavel; cuibul «Tudor Vladimirescu» —șef Luha Ion; cuibul «Mihai Viteazu» — șef Florea Aurel; Frăția de Cruce «Martirii Credinței», formată din studenții Academiei Teologice Andreene —șef Beleuță; în fine, cuibul de femei și fete «Ecaterina Teodoroiu».

În interiorul județului, cu excepția satelor din imediata apropiere a orașului (Gușterița, Bungard, Mohu), încă nu apucasem să pătrundem. Nici n'am fi avut când și cum în scurtul răstimp de două luni.

Deasemeni, nu luasem încă niciun contact cu avocatul *Corneliu Georgescu*, unul dintre cei patru cu care Corneliu Codreanu întemeiase în 1927 Legiunea Arhanghelul Mihail, și care, după 8 ani de sbucium, persecuții și închisori, se stabilise în Miercurea Sibiului —în apropiere de Poiana, satul său natal— profesând avocatura. Urmasem sfatul d-lui Banea: «Pe Corneliu Georgescu ar fi mai bine să nu-l tulburați deocamdată. Abia a prins chiag în Miercurea. N'aveți grije, vine vremea în care va fi nevoie de dânsul și-atunci, sunt sigur, nu va întârzia niciun minut dela datorie...»

Ion Banea a avut de altminteri perfectă dreptate. Câteva

luni mai târziu, adică în Iulie 1932, Legiunea într'adevăr s'a văzut nevoită a apela la prezența sa în prima linie de luptă, iar Corneliu Georgescu a fost prezent la datorie.

Cam aceasta era situația în luna Aprilie 1932, adică două luni după întemeierea primului cuib.

Dar în aceeași lună încă, o echipă compusă din legionarii Dumitru Banea, Neculai Strugaru și Aurelian Teodorescu, venind din Moldova, apare pe neașteptate în Sibiu, bătând la ușa locuinței mele.

—Ne-a trimis dl. comandant Banea ca să vă ajutăm la «deşeluirea» județului!..

A doua zi am pornit să bătătorim satele. După o serie de peripeții, suntem arestați de două ori, iar cei trei camarazi pe cari ni-i trimesese Ion Banea ca să ne ajute, sunt trimiși în judecată, după *Legea Micului Parchet*. Apărarea o face avocatul Bidian. Procesul —primul de acest fel la Sibiu— stârnește mare vâlvă. Dar Tribunalul nu poate stabili nicio vină în sarcina inculpaților. Cei trei legionari sunt *achitați*. După proces însă, poliția i-a trimis «la urmă».

În Iunie cade dela putere guvernul Iorga-Argetoianu, înlocuit fiind de un guvern național-țărănist, în frunte cu Alexandru Vaida Voevod. Se fixează ca dată pentru noile alegeri ziua de 17 Iulie. Sosește din Iași Ion Banea: «Ce ziceți, leilor: intrăm sau nu intrăm în alegeri...?». După o serie de consfătuiri, Sibiul legionar se hotărăște a participa la alegerile generale.

Noi marșuri de propagandă prin județ. Bătătorim pe jos sute de kilometri. Din județul Târnava Mare vin să ne ajute studenții legionari Eugen Bârsan și Alexandru Barani.

Insfârșit, sosește ziua alegerilor. Și-apoi numărarea voturilor. Nu mai țin minte câte partide au depus liste la Sibiu. Știu că au fost multe. Dar spre mirarea multora, Garda de Fier ajunge a se clasa în al treilea loc, imediat după național-țărăniști și liberali.

II. DOMNUL BANEA

—Vine domnul Banea!

—Adevărat...?

—Da, sosește mâine după masă cu personalul de Copșa. Anunță în grabă băeții: mâine, Sâmbătă, orele 8 seara adunare la sediu.

Ochii lui Banța strălucesc de bucurie. Ghicesc din privirea lui că ar vrea să-mi mai pună o seamă de întrebări. Eu însă i-o iau pe dinainte:

—Lumea trebuie avizată fără întârziere. Timpul e scurt. Ai mult de alergat...

—Am înțeles...

Legionarul Aurel Banța, unul dintre primii zece tineri cu care am înjghebat organizația noastră la Sibiu, salută scurt, cu mâna pe inimă și-apoi spre cer, și, renunțând la întrebările ce-ar fi dorit să-mi mai facă, pleacă cu pas grăbit să execute ordinul.

Pentru lumea legionară din orașul nostru, venirea d-lui Banea era un eveniment deosebit de important, luând caracterul unei adevărate sărbători. Ion Banea fusese însărcinat de Căpitan cu organizarea și conducerea județului Sibiu, dat fiind faptul că era originar din acest județ, născut fiind în frunțașă comună Vurpăr și, în același timp, unul dintre cei mai valoroși și dinamici stegari ai Legiunii. Cum însă pe acea vreme era obligat a-și petrece cea mai mare parte din timp la Iași, unde își făcea studiile (tocmai își luase licența în Drept, aflându-se acum în ajunul examenelor de doctorat

în Medicină), nu avea posibilitatea de a fi între noi decât din când în când, adică în săptămânile sau lunile de vacanță. În timp ce se afla la Iași, nu înceta însă de a se îngriji de bunul mers al tinerei noastre organizații dela Sibiu, trimițându-ne regulat scrisori cu sfaturi și instrucțiuni, precum și pachete întregi cu reviste și broșuri de doctrină naționalistă.

Potrivit cu necesitățile acelei epoci de început — mai ales că efectivul organizației de Sibiu se compunea pe acea vreme aproape exclusiv din tineret — posturile de comandă și răspundere, cu excepția aceluia al conducerii județene, deținut de comandantul Ion Banea, nu erau decât două, și anume: acela de șef al Corpului Legionar, adică al totalității cuiburilor de tineri, care îmi fusese încredințat mie, și acela de șef al «propagandei legionare la sate» încredințat lui Dumitru Banea (Mitu), fratele comandantului Ion Banea. De Frățiile de Cruce și Cetățui, mă ocupam deocamdată tot eu. Postul de șef al organizației orășenești (sau al garnizoanei, cum s'a chemat mai târziu) nu era încă ocupat, căci nu se înființaseră până atunci așa zisele «cuiburi de bătrâni», deși contam deja cu un mare număr de prieteni și simpatizanți din rândurile celor mai vârstnici decât noi...

Vestea că a sosit dl. Banea și că mâine îl vom avea în mijlocul nostru va stârni și de data aceasta mare bucurie în rândurile legionarilor din Sibiu. Eram sigur că nu va lipsi niciunul dela adunarea anunțată. Prezența domnului Banea avea asupra noastră efectul unui magnet, căruia nimeni nu-i putea rezista. Toți vor dori să-l vadă, să afle din gura lui noutățile ce ni le aducea dela Iași și să-i asculte minunatele povestiri despre Căpitan și despre isprăvile năzdrăvane ale camarazilor moldoveni. Cei cari nu-l văzuseră încă pe domnul Banea, cunoscându-l doar din inflăcăratele descrieri ale camarazilor mai vechi, erau nerăbdători de a-l vedea în fine în carne și oase.

..

A doua zi, cam pela orele patru după masă, mă aflam îm-

preună cu Ion Aldea pe peronul gării. Amândoi îmbrăcați de sărbătoare, în costume naționale, suntem ținta privirilor lumii dimprejur. Dacă am fi venit în frac și joben, fără îndoială am fi stârnit mai puțină senzație.

Cei doi «curcani», cari fac de serviciu pe peronul gării, ne aruncă priviri piezișe. Li se pare, pe semne, că e ceva suspect la mijloc, ceva «subversiv». Insfârșit, unul dintre ei se hotărăște, pentru orice eventualitate, a raporta «cazul» Comisariatului gării.

Întretimp aflăm dela un impiegat de mișcare că personalul de Copșa Mică va sosi astăzi cu ceva întârziere. Timpul trece încet, minutele ne par ceasuri. Căutăm să ne calmăm nerăbdarea plimbându-ne cu pași rari dela un capăt la altul al peronului, fără a ne sinchisi de lumea care se uită la noi ca la urs. Auzim, în mai multe rânduri, explicația dată în șoaptă: «Aștia sunt din garda lui Zelea Codreanu...»

Insfârșit sosește trenul. Călătorii încep să coboare din vagoane.

—Uite-l colo! Il vezi...?

Aldea l-a descoperit cel dintâiu. Mă trage de mânecă cuprins de nerăbdare.

Ion Banea a coborât dintr'un compartiment de clasa a treia, urmat de doi țărani, cari, după port socotind, par a fi de prin părțile Ocnei Sibiului. Observăm că stă de vorbă cu ei. Insfârșit, le întinde mâna. Cei doi săteni îl salută respectuos, pierzându-se apoi în mijlocul mulțimii ce tinde spre ieșirea gării. Imi dau seama că din această clipă județul Sibiu numără cu doi legionari mai mult. Aceasta este «propaganda dela om la om», despre care ne vorbise dl. Banea în repetate rânduri și pe care el însuși o cultiva cu asiduitate, folosind orice prilej ce i se oferea.

Noi ne opriserăm la vreo zece pași de scările vagonului din care coborise, pentru a nu-l stânjeni în conversația sa cu cei doi țărani. La un moment dat observăm că și dânsul ne-a zărit. Poartă aceeași cămașă în care l-am cunoscut la congresul studentesc din 1931. O recunosc după cusătura cu

«pui» albaștri. Pe reverul bundiței lui moldovenesti, strălucește un mic «gard», iar geanta mare, roasă pela colțuri, pe care o poartă în mâna stângă, o cunoșteam, de asemeni, de demult. E plină doldura. «Ne aduce manifeste și broșuri» —imi șoptește Aldea, în timp ce ne îndreptăm spre a-l întâmpina. Luând poziția reglementară, îl primim cu salutul nostru legionar, urându-i bun sosît.

—Ura leilor! Mă bucur că vă văd sănătoși. Ne strânge pe rând mâinile. Pe sub borurile largi ale pălăriei lui negre, doi ochi senini imprăștie lumină și voie bună. Apoi, cu un oftat de ușurare:

—Ehei, iacă-mă din nou la Sibiu! Mi-a fost dor de voi... Da' pe aici ce mai este nou? Cum merge treaba? Unde e Mitu? Dece n'a venit și el cu voi?

—Mitu a plecat la Vurpăr să «pregătescă terenul». Socoteam că vei vrea să te odihnești, cel puțin vreo două-trei zile, acasă, în Vurpăr, și așa ne-am gândit, cum mâine e Duminică, să pornim desdedimineată cu toții într'acolo, ca să apucăm din vreme la Biserică, iar, după slujbă, să tragem o întrunire în mijlocul satului...

—Bravo leilor! Ați avut o bună idee, mă declar complet de acord.

Pornim spre oraș.

La vreo 20 de pași după noi, agentul de poliție Ion Fichiu ne urmează «neobservat». Când, la un moment dat, ne-am întors toți trei, privind înapoi, s'a prefăcut că privește interesat la vitrina unei prăvălii de unelte agricole.

—Am fost supraveghiați tot timpul, observă camaradul Aldea.

Peste fața lui Ion Banea trece o umbră fugară, iar vocea lui moale și voalată, sună de astădată aproape metalic:

—Caraghioșii de ei!

∴

Micul și sărăcăciosul nostru sediu din Târgul Peștelui n. 9

s'a umplut de lume. În afară de legionari, fuseseră invitați a lua parte la adunare deasemeni prietenii și simpatizanții Legiunii. Era dorința d-lui Banea ca să-i vadă strânși pe toți, să poată vorbi tuturor, iar la urmă să se intereseze de fiecare în parte, întreținându-se mai mult cu simpatizanții decât cu noi, legionarii. Dealtfel, numărul acestora creștea mereu. Unii dintre ei, cei mai tineri, vor îngroșa ca mâine rândurile noastre, încadrându-se în cuiburile Corpului Legionar. Alții, mai în etate, vor înființa cuiburile lor, iar cel mai vrednic și capabil dintre ei va fi șeful organizației orășenești, în timp ce prietenii și simpatizanții, a căror situație ar putea fi periclitată în momentul în care s'ar afla că sunt «gardisti», se vor mulțumi cu aceea de a ne putea ajuta materialicește, sprijinind din umbră lupta noastră.

Un vânt de primăvară pornise să bată dela un capăt la altul al țării. Vânt ce aducea cu el mireasma unei vieți noi. Poporul începuse să se trezească. Tineri și bătrâni, împinși de o tainică forță, vin să-și astâmpere setea lor de dreptate și adevăr la izvoarele cristaline ale Legiunii. Neamul românesc, cu intuiția lui sănătoasă, începe a recunoaște în persoana Căpitanului omul trimis de Providență pentru a-l scoate din marasmul în care zace și a-l conduce pe cărări de culmi însoțite spre un viitor măreț și luminos.

La Sibiu, abstrăgând tineretul, cei cari au venit printre primii la chemarea Legiunii au fost, în general, oameni mai simpli, umili cetățeni ai orașului nostru. Iată, spre exemplu, din grupul celor cinci care șed pe banca din fundul sălii, primul, cel în costum cenușiu, cu fruntea înaltă de poet, nu este cum s'ar putea crede vreun director de bancă, vreun medic sau avocat, ci croitorul Dumitru Dușleag, al cărui modest atelier de croitorie se găsește doar la câțiva pași de sediul nostru; lângă el, bărbatul înalt și robust, încărunțit pela tâmple, este comerciantul Cotruș (fratele poetului Aron Cotruș), membru în «Comitetul de 1000», care dela început ne-a ajutat cu bani pentru a ne putea tipări primele noastre manifeste. Al treilea în grup este cismarul Vasile Buta, care,

pentru a putea participa la ședințele noastre, face de fiecare dată o cale de cinci kilometri pe jos. Dar printre aceștia, iată și o excepție: bătrânelul acela simpatic, cu mustață căruntă, cu ochi vioi, neastâmpărați, mereu anturat de tineri, în mijlocul cărora pare a se simți mai bine decât printre cei de o vârstă cu el. Este dl. Mardan, profesor în pensie, care se poate mândri de a fi fost primul intelectual intrat în organizația legionară dela Sibiu. Zilnic își manifestă marele regret că nu e cu 40 de ani mai tânăr; ar vrea să îmbrace și el cămașa verde și să mășăluiască în rând cu noi.

Un caz cu totul aparte, și în același timp mișcător, îl constituie acea femeie firavă și uscățivă, îmbrăcată în negru, care șade lângă geam —locul ei predilect. Privirea-i voalată rătăcește în lumi depărtate. Ceeace văd ochii ei, în acele tainice lumi, nouă ne rămâne ascuns. Trebuie că sunt lucruri minunate, căci pe figura ei s'a așternut lumina unei adânci păci sufletești. E oarbă. Vine regulat să asculte cântecele noastre legionare, pe care le cunoaște de-acum pe toate pe dinafară. De data aceasta a venit să audă glasul drag al nepotului ei, Ionel. E mătușa lui Banea...

În turnul Bisericii Luterane clopotul a bătut ora opt.

Camaradul Vasile Vlad, care a făcut de planton afară, intră grăbit anunțând:

—Vine domnu' Banea!

Băeții, în cămăși verzi, formează careul, pe cuiburi: cuibul de comandă «Avram Iancu», primul cuib înființat la Sibiu, apoi cele trei cuiburi muncitorești: «Mihai Viteazu», «Tudor Vladimirescu» și «Vlad Tepeș». Cuibul «Martirii Credinței», care, în anii ce-au urmat, a dat aleși luptători și adevărați martiri pentru cauza legionară —un Ion Faur ș. a.— este reprezentat prin doi delegați, studenți teologi. Din Frățiile de Cruce «Gheorghe Lazăr» și «24 Ianuarie» n'au venit decât doi elevi de fiecare Frăție. S'au travestit ca nu cumva să fie recunoscuți de vreun răuvoitor și pârâți profesorilor, în care caz îi aștepta eliminarea din toate școlile. Acești patru elevi îndrăzneți Ionel Rodeanu, Petre Fleschin (care, în ciuda pri-

mejdiei, își îmbrăcase, sub veston, cămașa verde), Munteanu și Nicolae Popovici, nesocotind ordinul nostru, și-au luat asupra acest risc, din dorința arzătoare de a-l cunoaște pe comandantul Banea... În fine, ultimul flanc îl formează Cețăuța «Ecaterina Teodoroiu».

Intră dl. Banea. Comenzi scurte, date în surdină. Peste cincizeci de brațe pornesc dela inimă, svâcnind spre cer. Ies în fața frontului și dau raportul.

La salutul Comandantului Ion Banea, legionarii răspund, părănd un singur glas: Trăiască Legiunea!

Cu acel surâs, plin de lumină, care avea darul de a inspira simultan simpatie și o nemărginită încredere, dl. Banea își plimbă câteva clipe privirea peste cei prezenți în sală, căutând să ne cuprindă pe toți. Apoi, ca de atâtea alte ori, sprijinindu-și degetele în subsioarele bundiței, privește câțva timp la pământ, pentru a-și aduna gândurile. Ochii i se îndreaptă apoi spre peretele din față și rămân pironiți pe chipul Căpitanului, care atârnă aci, împodobit cu panglici verzi și tricolore. Însfârșit, în tăcerea plină de așteptare ce s'a așternut în sală, începe a vorbi, cu glas rar și domol. Dela primele cuvinte, mulțimea este cucerită. În momentul în care ajunge să ne vorbească despre dușmanii neimpăcați ai Legiunii, despre călăii tineretului naționalist, cari din nou s'au năpustit cu ură asupra legionarilor, întemnițându-i și schingiundu-i, vocea lui devine aspră, iar inimile noastre vibrează de revoltă. Tot el însă ne-o potolește, învățându-ne să răbdăm cu eroism toată ocară și prigoana nedreaptă deslănțuită de puterile întunericului, căci deasupra noastră există un Dumnezeu care vede toate și-un Arhanghel care ne ocrotește cu spada lui de foc. Soarele dreptății va răsări în curând pentru întregul neam românesc, răsplătind toate suferințele și jertfele noastre...

—Iar dacă o fi să cădem cu toții sub loviturile dușmane, să nu ne înspăimânte acest lucru: sângele nostru nu va curge înzadar. Peste mormintele noastre vor duce alții lupta mai departe, până ce întregul neam va deveni legionar. Pentru

înfăptuirea României noi, a României Legionare de mâine, nicio jertfă nu ne va fi prea scumpă...

Micul nostru sediu răsună apoi de mândre cântece legionare: «Sculați-vă din munți și văi, urmași ai sfinților eroi...». «Legionari să'ntindem hora...» și Marșul legionarilor Sibieni: «Se trezesc mărețe umbre pe-al Șelimbărului plaiu...»

♦♦

În «pădurea cu fiare sălbatice», pe care a trebuit s'o străbatem în anii ce-au urmat, coasa morții a rărit înspăimântător rândurile noastre. Sibiul i-a dat și el cu dărnicie contribuția în sânge și morminte:

Ion Banea...

Petre Fleschin, Ion Faur, Ionel Rodeanu, Vasile Vlad, Aurel Banța... Sunt doar câțiva din cei mulți.

Dar jertfa lor nu va fi înzadar.

«Peste mormintele noastre vor duce alții lupta mai departe... pentru înfăptuirea României noi, a României legionare de mâine...»

Acestea au fost cuvintele Comandantului Legionar Ion Banea, în care a crezut. În această credință și-a dat viața, căzând sub gloanțele ucigașe comandate de un regim criminal și corupt.

Noi, cari cu voia lui Dumnezeu am supraviețuit groaznicului măcel, să nu uităm aceste cuvinte, să nu desmințim credința în care a murit unul dintre cei mai de seamă ostași ai Căpitanului.

Destinul ne-a rezervat privilegiul și sfânta datorie de a duce mai departe lupta neamului românesc până la biruința finală...

III. PRIMA MEA INTALNIRE CU CAPITANUL

Sosind la București cu vreo zece zile înainte de începerea examenelor, am tras, ca de obicei, la unchiul meu Simion, care locuia pe strada Virgiliu, în apropierea cazărmii Corpului de Gardă al Palatului.

Eram student în Drept, în anul al treilea, în ajunul examenelor de licență. Mă înscrișesem la trei din cele cinci examene, rămânând ca la celelalte două să mă prezint în proxima sesiune. Deși timpul ce-l avusesem la dispoziție pentru a mă pregăti fusese relativ scurt și plin de momente agitate, mă simțeam totuși destul de tare în două materii; în ceea ce privește a treia, Dreptul Comercial și Finanțe, nu eram deloc sigur că voi reuși la examen, căci, pe lângă faptul că nu citisem îndeajuns materia, se mai întâmpla că din toate disciplinele predate în Drept, aceasta era unica pentru care nu aveam niciun fel de înclinație. Astfel reușita la această a treia materie depindea mai mult sau mai puțin de ceea ce mai puteam înmagazina cerebral în următoarele opt sau zece zile ce-mi rămâneau până la examen. Ceea ce mă împiedecase de a mă prepara mai temeinic, fuseseră mai cu seamă cele două arestări suferite în decursul ultimelor luni; la urma urmei, nimic neobișnuit în viața unui student legionar. Fusesem purtat dela o închisoare la alta, împreună cu alți camarazi, bine înțeles, ca de atâtea alteori, fără nicio bază legală. Motivul arestării a fost faptul de a fi ținut întruniri în câteva sate din județul Sibiu. Dar, cum spuneam, accidente de acest gen erau ceva comun și în același timp inevi-

tabile în viața sbuciumată pe care am dus-o noi, legionarii, iar dacă —din cine știe ce cauze— omisesem a include în calculele mele probabilitatea unor astfel de accidente, apoi a fost, desigur, datorită în mare parte indestructibilului optimism de care eram insuflăit în acei ani ai tinereții mele.

Cum la Facultatea de Drept din București frecvența nu era obligatorie, odată cu terminarea primului an, în care frecventasem simultan Academia de Bele-Arte, am renunțat la șederea mea în București, dându-mi perfect seama că aceasta era împreună cu o seamă de cheltueli, căroră tata, de aci înainte, nu le-ar mai fi putut face față. Greutățile financiare în care intrase familia mea, în mod neașteptat, în timpul acelor bine cunoscuți ani de criză ce-a sguđuit întreaga țară, determinând guvernul de a interveni prin legea conversiunii datoriilor, m'a făcut să renunț la Bele-Arte, unde frecvența era, natural, obligatorie, și, reîntors în orașul meu natal, Sibiu, să-mi caut un serviciu, pentru a putea contribui cu leafa mea la ușurarea greutăților familiale. Astfel, la București nu mai călătoream decât cel mult de două ori pe an, în timpul sesiunii examenelor la Facultatea de Drept.

Activitatea, aș putea spune neîntreruptă, ce-o desfășuram în acești ani ai tinereții mele în cadrul Legiunii, ca și obligațiile de funcționar ce le-am avut timp de un an (cât am lucrat într'un birou al Căilor Ferate Române), aproape nu-mi mai lăsau răgaz pentru a mă putea ținea de carte. Totuși, preocuparea mea —poate cea mai de căpetenie— pe acea vreme, era aceasta: terminarea cât mai grabnică a studiilor universitare. Tineam cu tot dinadinsul să-mi iau licența în Drept cât mai curând posibil, pentruca, în calitate de avocat, să mă pot ocupa, cu un ceas mai de vreme, de procesul complicat în care se găsea tata cu niște Bănci, datorită contractării unor împrumuturi agricole, proces ce adusese în casa noastră multe griji și supărări. Pierderea acestui proces ar fi însemnat ruinarea familiei noastre din punct de vedere economic. Mă simțeam dator să-l ajut pe tata, să-l descarc, cel puțin parțial, de grija și răspunderea ce le ducea singur și în ace-

lași timp să-mi apăr familia de nenorocirea ce-o amenința. Dar cum? Nu vedeam altă cale decât aceea de a deveni cât mai repede avocat și... a câștiga procesul! Plan cu adevărat simplist, ba chiar năstrușnic, izvorit și alimentat exclusiv din încrederea și optimismul caracteristic tinereții. Oricare om matur ar fi zămbit cu scepticism în fața acestui plan, oarecum copilăresc, având la îndemână destule motive pentru a se îndoii de rezultatele lui practice, afară doar, dacă Dumnezeu ar fi intervenit cu vreo minune.

Ei bine, *această minune s'a realizat*. Căci, în treacăt fie zis, luându-mi licența, m'am înscris fără întârziere în Baroul avocaților*. M'am ocupat, în același timp, cu toată serioșitatea de procesul mai sus amintit. Am apucat să-l desbat, în faza lui finală, alături de un avocat mai bătrân, care a fost bucuros de a împărți cu mine răspunderea unui eventual succes. *Procesul a fost câștigat!*

Tot în treacăt fie zis: la câștigarea bătăliei ce-am dus-o pentru a face posibilă «minunea», a contribuit în mare parte Căpitanul... Dar toate aceste se vor desprinde cu mai multă claritate din cele ce voi povesti mai la vale.

∴

Ajuns în strada Virgiliu și sunând la portița de lemn deasupra căreia niște trandafiri agățători formaseră în cursul anilor un baldachin viu, ascunzând cu desăvârșire tăblită cu numărul casei, mi-a ieșit în întâmpinare mătușa Florica. Unchiul meu, care era ofițer —pe acea vreme avea gradul de Colonel— nu sosise încă dela serviciu. Specializat în geodezie și cartografie, îndeplinea deja de mulți ani funcțiunea de sub-director al Institutului Geografic al Armatei. În mod aproape obișnuit, sosea foarte târziu acasă. Vărul meu, Mir-

* Stagiul mi l-am făcut în biroul avocatului Bidian, împreună cu camaradul Lae Lupu din Alba Iulia.

cea Traian, elev la liceu pe acea vreme, deasemeni nu era acasă.

Mătușa m'a instalat în cămăruța de lucru a unchiului Simion, o încăpere mică și modestă — «nepretențioasă ca și mine», obișnuia să spună unchiul meu — care, în afară de o masă de scris, un scaun și o etajeră de cărți, nu mai conținea decât un vechiu pat de campanie, cu o saltea atât de vârtoasă de-ai fi zis că-i umplută cu ciment. Patul era de fier, demontabil, și servise unchiului meu în timpul primului războiu mondial, în anii în cari a stat pe front, ca ofițer comandant al unei unități de pionieri. Tinea la acest pat ca la un vechiu și bun camarad, iar dacă nu s'ar fi însurat, cum obișnuia să-l tachineze mătușa Florica, ar fi continuat să doarmă într'insul până la sfârșitul vieții. În acest pat-relicvă, piesă demnă de un muzeu, dormeam eu când veneam pe timp mai scurt la București.

Să-mi fie iertată atenția neobișnuită acordată unui obiect mort, unui neînsemnat pat de campanie, pe care oricine, în afară de unchiul meu, bine înțeles, l-ar fi aruncat la fier vechiu. Am insistat doar din cauza amintirilor ce mă leagă de acest pat vechiu, natural amintiri de altă natură decât acelea ce i le purta unchiul meu. Sunt aduceri aminte din anii de prigoană ce-au urmat zilelor însoțite de care mă ocup aici, în cari soarta m'a purtat în repetate rânduri pela București. Am venit atunci, în felurite împrejurări, ca să-mi odihnesc pe acest modest pat de campanie, pentru o noapte sau două, trupul slăbit și istovit de închisori. Așa, spre exemplu, după eliberarea mea din închisoarea Jilava, în primăvara anului 1934, apoi când mi-au dat drumul din lagărul dela Vaslui, sau un an mai târziu când, în cea mai aspră epocă de prigoană, venisem să iau legătura cu Comandamentul Mișcării, etc. În acest pat, în seri târzii, am rostit în gând cele mai fierbinți rugăciuni pentru salvarea Căpitanului, ori am implorat ajutorul ceresc împotriva primejdiilor de moarte ce ne dădeau târcoale, în acei ani de tristă memorie, în întunecata *pădure cu fiare sălbatice*, în care se

transformase pentru noi, legionarii, pământul țării noastre românești... Dar despre toate acestea, despre toate câte aveam să mai pățimesc ca legionar în anii cari au urmat, nu bănuiam din fericire încă nimic pe vremea aceea...

..

În acea seară, după sosirea mea la București, fiind obosit de drum, m'am culcat ceva mai de vreme, fără să mai aștept sosirea unchiului meu. În pofida vârtoșeniei patului spartanic, am adormit imediat.

A doua zi m'a deștepat ciripitul păsărilor cari se alungau în sbor sglobiu prin frunzișul copacului din fața ferestrei. M'am trezit din somn cu o curioasă senzație; era ceva plăcut, liniștitor, dar imposibil de definit. Aveam impresia că în cursul nopții aș fi făcut o lungă călătorie, undeva, prin locuri cu totul necunoscute, din care aduceam ca singură reminiscență viziunea unei vaste grădini cu cireși înfloriți, al căror parfum dulce-amărui părea că îmi stăruie încă în nări. Dar toate eforturile pe care le-am făcut pentru a-mi reaminti măcar crâmpoșele din visul avut în acea noapte, au rămas zadarnice. Imi amintesc în schimb foarte bine de seninătatea și buna dispoziție ce mi-au stăpânit sufletul în acele ore de dimineață, premergătoare *primei mele întâlniri cu Căpitanul...*

Nu bătuse încă ora opt când am pornit spre centrul orașului. Vroiam să trec mai întâiu pela Facultate, pentru a mă încredința de data exactă a fiecărui examen. De aci, conform cu planul ce mi-l făcusem încă din ajunul plecării mele la București, intenționez să mă duc la sediul Gărzii de Fier, din strada Aurel Vlaicu. Aduceam din Sibiu un raport scris, pe care țineam să-l predau, după putință, Căpitanului în persoană. În același timp vroiam să aflu ultimele noutăți, luând cu mine, pentru a duce la Sibiu, eventuale ordine sau dispoziții. Nutream speranța de a-l întâlni pe Căpitan la sediu, deși habar n'aveam dacă se găsea la București sau în cu totul altă parte a țării.

Activam de peste doi ani în rândurile Mișcării, dar nu mi se ivise încă prilejul de a putea vorbi cu Căpitanul. Il văzusem de două ori, dar numai dela distanță. Căpitanul, la rândul său, nu mă cunoștea decât din rapoartele și relatările d-lui Banea, pe acea vreme șeful organizației legionare Sibiu.

Dorința de a-l cunoaște pe Căpitan, desigur, o aveam, cum oricare alt legionar în locul meu la fel ar fi avut-o. Dar, ca și până aci, nu mă gândeam și nu vroiam să forțez acest prilej; găseam că e mai bine să las totul pe seama destinului.

Cam acestea îmi erau gândurile în momentele în care, după terminarea treburilor la Facultate, mă îndreptam cu pași largi spre prima stație de tramvaiu, pentru a mă duce la sediu.

Nu-mi mai amintesc dacă pentru a ajunge la sediu am luat unul sau două tramvaie. Tin însă foarte bine minte că la vreo două sau trei stații, înainte de a ajunge la destinație, a urcat în același tramvaiu — cine credeți? — Profesorul Ion Zelea Codreanu, tatăl Căpitanului, «Moș Zagreb», cum îi spuneam noi, legionarii. Purta obișnuitu-i costum național moldovenesc, pe cap o pălărie neagră cu boruri moi, iar subsioară o servietă mare de piele și aceasta tot de culoare neagră. Exact cum l-am cunoscut cu un an înainte, când, pentru prima (și ultima) dată, a venit să ne viziteze la Sibiu.

La îndemnul insistent al taxatorului, «avansați înainte domlor!», căci tramvaiul se umpluse de lume, iar locuri de șezut nu mai erau, Moș Zagreb își face loc prin mulțimea înghesuită, ajungând însfârșit în față, aproape de locul unde ședeam eu. Imediat m'am sculat în picioare, salutându-l și oferindu-i locul meu. Profesorul Codreanu s'a uitat lung la mine, apoi deodată i s'a luminat fața: «Ehei, îmi pare că te cunosc, camarade. Nu ești mata Nicu Iancu dela Sibiu?».

Am rămas surprins că-și mai amintea de mine. L-am rugat să ia loc, dar a fost zadarnic. A refuzat categoric. «Cum, adică, scoală tu ca să șed eu? Nu, eu nu fac una ca asta. Păstrează-ți locul, camarade! Și-apoi să știi că nu-s așa bătrân ca să nu mai mă țină picioarele...!»

Pus în incurcătură de vorbele profesorului, am încercat totuși să mai îndrug ceva, dar Moș Zagreb mi-a pus mâna pe umăr și apăsându-mă cu energie, vrând-nevrând m'a forțat să-mi reiau locul pe bancă.

Revederea neașteptată cu profesorul Zelea Codreanu m'a bucurat sincer. Am aflat dela dânsul că zilele acestea Căpitanul s'ar găsi în București, dar nu știa dacă îl vom putea întâlni la sediu. În tot cazul eram bucuros că nu voiu sosi singur la sediul legionar, pe care-l vizitam pentru întâia oară, ci întovărășit de însuși tatăl Căpitanului.

Din imaginea exterioară ca și interioară a sediului din strada Aurel Vlaicu nu mi-a mai rămas păstrat în memorie aproape nimic. În schimb îmi amintesc că la intrare am întâlnit câțiva legionari și două surori legionare. Imi erau cu toții necunoscuți. Un tânăr de statură mijlocie, cu părul blond, împărțea la alți doi sau trei camarazi niște imprimare. Un altul era ocupat cu împachetarea imprimatelor — probabil vreun manifest sau circulară. După cât am înțeles, câțiva dintre băeții prezenți aci veniseră pentru a se aproviziona cu tipărituri legionare. Nu-mi mai amintesc precis, dar îmi face impresia că între camarazii pe cari i-am cunoscut personal cu această ocazie a fost și Gheorghe Furdui, președintele Centrului Studențesc, precum și Decebal, fratele Căpitanului, pe care, în cursul anului, l-am reîntâlnit apoi de câteva ori pe coridoarele Facultății, fiind și el student în Drept.

Profesorul m'a părăsit pentru câteva clipe, reapărând apoi cu știrea îmbucurătoare pentru mine: «Căpitanul e sus, așa că poți să te duci să vorbești cu dânsul. Dar grăbește-te, altfel îl scapi...».

Imi aduc vag aminte că am ieșit într-o curte, iar de aci am urcat o scară, ajungând într-o cameră modest mobilată. La dreapta, o ușă întredeschisă. Am fost întâmpinat de doi legionari, mai în vârstă decât mine, unul dintre ei fiind Mihail Polihroniade. Am aruncat o privire fugară prin ușa întredeschisă, dar n'am reușit să zăresc nimic. Incăperea părea goală, dând probabil spre altă odaie, de unde veneau niște

sunete slabe, ca de farfurii sau pahare. Explicația mi-a dat-o până la urmă chiar Mișu Polihroniade: Căpitanul era dincolo, în bucătărie, unde, nu mai țin minte cari legionari, veniți de nu știu unde, luau ceaiul de dimineață.

În timp ce conversam cu Polihroniade, văd deodată apărând în pervazul ușii figura inconfundibilă a Căpitanului (acest moment mi-a rămas adânc gravat în memorie). Ca electricizat, am luat poziția de «drepti», salutându-l cu salutul nostru legionar.

—Aa, mata ești Nicu Iancu...? E bine că ai venit, îmi pare bine că te pot cunoaște... Mi-a strâns mâna, privindu-mă adânc în ochi. Eu de fapt te cunosc demult, din povestirile lui Banea. Dânsul mi-a vorbit des de d-ta.

N'am uitat și n'o să uit niciodată acea privire fascinantă, a ochilor lui de culoarea adâncimilor mării. Nu sunt în stare de a găsi cuvintele potrivite pentru a descrie acea emoție, acea curioasă tulburare ce m'a cuprins în momentul în care mi-a strâns mâna și m'a privit în ochi. Ea m'a stăpânit aproape tot timpul cât am stat în fața lui. Părea că toate câte erau în jurul meu se șterseseră, scufundându-se într'o ceață deasă; până și vocile legionarilor din curte și toate celelalte sgomote îmi păreau că vin de departe, de foarte departe. Însăși propria-mi voce, când răspundeam întrebărilor puse de Căpitan, îmi suna atât de curioasă și distantă, încât îmi făcea impresia că nu e a mea. Din ceața care se lăsase în juru-mi, doar fața Căpitanului îmi apărea clară și luminoasă, ca sub lumina unui reflector puternic, doar cuvintele lui le mai auzeam... Totuși, lungul șir de ani ce s'au scurs de atunci mi-au șters din memorie multe din cuvintele pe cari le-a rostit în acea zi memorabilă pentru mine.

Mă găseam, înfărșit, aproape pe neașteptate în fața *ace-luia* pe care îl căutasem încă din timpul adolescenței, fără să fi avut pe acea vreme măcar certitudinea că ar putea exista adeva. În ultimii mei ani de liceu, începusem să-mi dau seama că acel personaj legendar, ce de mult îl purtam în mintea și sufletul meu, nu putea fi doar o simplă plăsmuire a ima-

ginației mele de adolescent. Aceasta m'a indemnă să nu desist de a-l căuta. Până la urmă un instinct sănătos m'a ajutat să-l gădesc. Căci în momentul în care am auzit despre Corneliu Zelea Codreanu, *Căpitanul*, mi-am dat seama imediat că numai *El* putea fi acela pe care ani de-a rândul îl căutasem. Și, înainte de a-l fi văzut măcar, l-am urmat. Fără nicio ezitare, fără nicio rezervă... Astăzi, când aștern pe hârtie aceste amintiri — la aproape patru decenii dela data intrării mele în Legiune — pot mărturisi în mod deschis și din tot sufletul că sunt fericit de a-l fi găsit și de a-l fi urmat.

Voiu încerca, în cele ce urmează, să redau, cel puțin în parte, adică în măsura în care mă ajută memoria, acea primă conversație pe care am avut-o cu Șeful Legiunii.

După ce i-am predat raportul scris ce-l adusesem dela Sibiu, Căpitanul m'a întrebat câte zile aveam de gând să stau la București. I-am răspuns că venisem pentru a-mi da examenele. Timp de o clipă, privirea i s'a fixat asupra unui punct invizibil mie, situat undeva în depărtare; apoi a spus, ca pentru sine, un «da», cașicând și-ar fi confirmat un gând nerostit. Cine știe unde îl purtaseră gândurile în acele câteva clipe. Privindu-mă din nou, m'a întrebat: «Ce face Corneliu, Corneliu Georgescu? E tot la Miercurea...?» I-am răspuns că l-am întâlnit cu vreo săptămână înainte și că deocamdată îi merge bine. «Cea mai mare parte din timp și-o petrece în Miercurea, dar, din când în când, vine la Sibiu, pentru a desbăte câte-un proces la Tribunal».

Corneliu Georgescu se stabilise cu vreo doi-trei ani înainte, ca avocat, în Miercurea-Sibiului, orașel situat în apropierea comunei lui natale, Poiana-Sibiului. După o foarte scurtă perioadă de viață oarecum mai liniștită, intrase din nou în luptă, cu ocazia alegerilor generale din 1932, figurând pe lista candidaților Gărzii de Fier la Sibiu...

Căpitanul m'a întrebat apoi de Bidian și despre cum o duc părinții lui Ionel Banea. Avocatul Dr. Augustin Bidian intrase în Legiune scurt înainte de alegerile din 1932, figurând apoi și dânsul pe lista candidaților noștri la Sibiu. În

ce-i privește pe părinții comandantului legionar Ion Banea (și ai lui Mitu Banea), iar, mai târziu, deasemeni socri comandantului legionar Nicolae Petrașcu, țărani fruntași ai comunei Vurpăr, deși la o vârstă la care ar fi avut tot dreptul de a se bucura de zile mai senine și tihnite, avuseseră de îndurat încă în acea epocă nenumărate neplăceri și suferințe, descinderi în miez de noapte, percheziții, etc. Dar toate acestea n'au reușit să-i frângă, ci i-a oțelit, pregătindu-i pentru acea grea lovitură suflătoare ce aveau s'o îndure, câțiva ani mai târziu, prin pierderea fiului lor iubit, Ionel... Din conversația ce-a urmat, am observat numaidecât că despre toate câte se petrecuseră la noi, în orașul și județul Sibiu, Căpitanul era mult mai la curent decât putusem bănuși. Deasemeni am înțeles că dacă îmi reținuse atât de bine numele, deși nu mă văzuse încă până astăzi, faptul se datora maicuseamă a trei momente sau amănunte din scurta-mi activitate legionară de până atunci, și anume: înființarea primului cuib la Sibiu; manifestul meu din 1932, adresat tineretului din Sibiu (pe care, dupăcum se vede, Căpitanul îl găsisese bun, căci autorizase reeditarea și răspândirea lui în câteva județe din Moldova și Muntenia), și marșul «Echipa Morții», pe care îl scriesem la începutul lui Mai 1932 și care, întretimp, se cânta în întreaga țară.

Abia către sfârșitul conversației, care, de fapt, n'a durat decât vreo douăzeci de minute, Căpitanul a revenit brusc la examenele mele.

—Așa, vasăzică ai venit la examene...! Vezi, dușmanii Legiunii spun despre noi că am fi niște neisprăviți. E o insultă și totodată un mare neadevăr. Dacă acești domni cari ne batjocoresc la orice ocazie ar fi trebuit să-și facă studiile cum ni le-am făcut noi, mereu loviți și ținuți în închisori, desigur că ar fi rămas niște neisprăviți. Noi nu. Noi am răsit prin toate greutățile ce ni s'au pus în cale... Elevii și studenții noștri nu e voie să-și neglijeze învățătura. Dar nu numai ei; la fel meseriașul trebuie să învețe să ajungă un

foarte bun meșter în meseria lui. Ca în toate celelalte, legionarul să fie și la învățătură întotdeauna între cei dintâi...

Apoi m'a întrebat:

—Ești pregătit pentru examene?

Eram hotărât să nu-i ascund nimic. I-am spus cum stau lucrurile, că la unul din cele trei examene nu eram indeajuns de pregătit. M'a ascultat atent, apoi, uitându-se drept în ochii mei, mi-a spus:

—Va fi mai bine dacă vei da trei în loc de numai două examene. Nu crezi? Noi nu știm niciodată ce ne aduce ziua de mâine... *Fă un efort, legionarul e doar năzdrăvan...!*

În timp ce îmi întindea mâna pentru despărțire, m'a privit din nou în adâncul ochilor și, sacadând cuvintele, mi-a zis:

—Va să zică îți iei toate trei examenele...?

Tonul în care a pronunțat aceste cuvinte era în același timp întrebător și oarecum poruncitor. Eu am interpretat cuvintele Căpitanului ca fiind o întrebare, la care, bine înțeles, eram dator să dau un răspuns. Timp de două-trei secunde am privit în pământ, gândind intens ce să răspund. Apoi, ridicându-mi privirea, am răspuns cu glas hotărât:

—Da, Căpitane!

Aceasta a fost —și așa a decurs— prima mea întâlnire cu Căpitanul.

∴

Nu-mi mai amintesc cum am ajuns din nou în stradă, cum am luat tramvaiul și cum am ajuns acasă. Ceeace știu, este că în după amiaza aceleiași zile încă am început să citesc intens din cursul șapirografat de Drept Comercial. O săptămână întreagă am citit mereu, până noaptea târziu, de mi s'au înroșit și au început să mă usture ochii. Când uneori mă apuca lehamitea și simțeam ispita de a mă lăsa păgubaș, auziam parcă, de departe, propriu-mi glas, rostind hotărât: «Da, Căpitane!» Si aceste două cuvinte magice, cari aveau

valoarea unei promisiuni făcute însuși *Căpitanului*, imi dădeau de fiecare dată noi puteri...

Insfârșit, sosind momentul, m'am prezentat la examen, *la toate trei*... Și am reușit la toate trei! Mai mult încă: tocmai Dreptul Comercial, la care nu mă încumetasem la început să mă prezint, din cauza șanselor foarte reduse de a reuși să-l trec, l-am luat cu «bila albă».

Mulțumind lui Dumnezeu, gândul mi-a sburat la Căpitan și am rețrăit infiorat acele momente, când, la despărțire, privindu-mă în adâncul ochilor, imi spusese: «Fă un efort, legionarul e doar năzdrăvan!»

Păcat că tocmai El, care m'a ajutat să câștig această «bătălie», n'a mai avut când să afle de biruința pe care o repertasem. Nori negri și amenințatori începuseră să întunece din nou orizonturile Legiunii, prevestind sosirea unei furtuni... O nouă fărădelege se punea la cale împotriva mișcării legionare.

IV. FABRICA DE BANI FALSI DELA RAȘINARI

«Luptă și nu fi niciodată mișel. Decât să învingi printr'o infamie, mai bine să cazi luptând pe drumul onoarei.»

CORNELIU ZELEA CODREANU

Nu știi dacă în alte țări au circulat vreodată atâtea bani falsi ca în țara noastră, în perioada de după primul războiu mondial. Tagma falsificatorilor se răspândise peste întreg teritoriul național, dând naștere unei noi și înfloritoare «*industrii*». Aceasta, datorită în bună parte faptului că probabilitatea descoperirii întreprinderilor clandestine de acest gen, de către paznicii legii și ai ordinii obștești, ajunsese la un moment dat cu adevărat minimală. Ineficiența poliției pe acest tărâm avea de altminteri explicația ei firească: Guvernul Țării, *serios preocupat de viitorul și fericirea poporului românesc*, sunase de curând *marea alarmă* pentru prevenirea și combaterea *primejdiei* ce amenința, în acele ore, înseși temelile națiunii: *mișcarea de redeșteptare națională* a lui Corneliu Zelea Codreanu, Garda de Fier!

Astfel, pentru a face față acestei teribile primejdii, ca primă măsură, înțelepții cărmuitori ai neamului, depe acea vreme, găsiră de cuviință să modifice radical rosturile polițaiului și ale jandarmului, dând acestora o nouă și importantă misiune, un nou câmp de activitate și afirmare profesională. În consecință, urmărirea și prinderea asasinilor,

tâlharilor și a celorlalte specii de răufăcători, fu trecută pe planul al doilea, intrând pe primul plan *urmărirea tinerețului naționalist român*. Avansări în grad și premii în bani constituiau răsplata celor ce se evidențiau în această *campanie specială* ordonată de guvern. E lesne de înțeles că în-tregul zel al organelor polițienești era depus acum în această nouă direcție, așa că hoții și pungășii își puteau vedea de meserie în dragă voie. Când —ca din greșală— se mai descoperea vreo bandă de falsificatori de bani, mi-aduc aminte, pedepsele ce se aplicau acestui soi de infractori erau atât de blânde încât aveau efectul unei prime de încurajare.

Am asistat odată la desbaterea finală a unui astfel de proces, în care apărarea (din oficiu) a fost făcută de colegul meu de barou și facultate, I. M. Inculpatul —deadreptul ageamiu în «meseria» ce-și alesese— a scăpat cu o condamnare de vreo zece luni, reluându-și după ispășirea pedepsei vechea meserie, de data asta însă cu scule din cele mai moderne.

Cine nu-și aduce aminte de feluritele monete false —ca să nu mai vorbim de bancnote— cari circulau cu toptanul în România, încât lumea nu mai știa după cari semne să le mai deosebească de cele veritabile!

Imi amintesc încă bine de micile plăci de marmoră folosite la un moment dat în prăvălii de către comercianți. Fiecare monetă, înainte de a fi încasată, era asvârlită pe o astfel de placă, pentru a i se verifica sunetul. După un timp n'a mai folosit nici această măsură de precauție. A trebuit să se treacă la *magnet*, căci falsificatorii făceau și ei continue progrese.

Așa s'a întâmplat că, prin anul 1933, a apărut și la Sibiu o bandă de falsificatori de bani. «*Intreprinderea*» era finanțată de niște țărani din Rășinari —comună fruntașe, situată la vreo zece kilometri de Sibiu—, în timp ce *tehnicianul* ban-dei era un individ de origine maghiară, Ion Sut (sau un nume asemănător), *client* constant și arhicunoscut al instanțelor judecătorești locale, condamnat în repetate rânduri pentru furt. «*Fabrica*» însăși fusese instalată undeva pe valea Ște-

zii, într'o piuă. Banii —monete de 20 de lei— erau aduși cu sacul la oraș și strecurați în circulație, mai ales în zile de târg.

Dar afacerea n'a mers decât scurt timp, falsificatorii și agenții lor pe piață fiind prinși rând pe rând. De un lucru însă îi putem asigura pe toți aceia cari n'au cunoscut mai indeaproape istoria cu banii falsi dela Rășinari: *vina* că acești falsificatori au fost prinși atât de repede nu poate fi atribuită nicidecum poliției. Au fost înșiși falsificatorii cari s'au dat de gol, fiind grozav de diletanți, iar monetele fabricate de ei, de foarte proastă calitate.

Aceasta este, pe scurt, istoria «*fabricii de bani dela Rășinari*», așa cum s'a desfășurat în realitate, cum a cunoscut-o o bună parte din publicul sibian și cum a avut ocazia s'o cunoască, în toate amănuntele ei precise, mai ales Parchetul și Tribunalul județului Sibiu, unde s'a instruit și judecat procesul.

Pe canavaua acestui *fapt divers* —cărui ziarul DIMI-NEATA, spre exemplu, nu i-ar fi destinat în mod normal mai mult de două-trei rânduri— minți diabolice au brodat o variantă senzațională, copios exploatată de o *anumită presă*, și având ca unic scop *decapitarea morală a Gărzii de Fier*.

Guvernul de atunci, în frunte cu Vaida-Voevod, având la Interne pe marele scelerat Armand Călinescu, își dăduse seama că baioneta jandarmului și închisoarea (în nouăzeci la sută din cazuri, fără *mandat de arestare*) nu mai erau capabile să stăvilească curentul legionar, care, în ciuda prigoanei deslănțuite împotriva-i, creștea mereu, câștigând tot mai multe simpatii în masele poporului.

Astfel, în strânsă complicitate cu presa din Sărindar —care doar atâta aștepta— guvernul a pășit la atac, unul din cele mai infame atacuri din câte a avut să înfrunte mișcarea legionară în decursul nenumăraților ani de prigoană prin care a trecut.

La un semnal invizibil muritorilor de rând, atât *presa evreiască* cât și cea național-țărănistă, sprijinită de o serie

de fiuici *de stânga*, se năpustiseră într'un singur glas, urlând care mai de care, în pagina întâia, sub titluri de-o șchioapă: FABRICA DE BANI FALSI A GARZII DE FIER - GARDA DE FALSIFICATORI - FABRICA DELA RAȘINARI FURNIZEAZA BANII NECESARI PENTRU PROPAGANDA GARDISTA - TREPADUȘI AI GARZII DE FIER PRINȘI DE AUTORITAȚI FALSIFICAND BANI, etc.

Iată, de exemplu, ce s'a putut citi în «PATRIA», din 22 Iulie 1933:

«GARDA DE FIER ȘI FABRICA DE FALSIFICAT BANI DELA RAȘINARI»

La Rășinari, comună situată în apropierea Sibiului, s'a făcut o senzațională descoperire, de natură a prezenta o întreagă organizație politică în cea mai urâtă lumină și împotriva căreia, Guvernul, care are acum în mână cele mai zdrobitoare dovezi, va trebui să procedeze cu toată strășnicia... Din cercetările întreprinse s'a constatat... că de astădată nu e vorba de o simplă bandă de țigani, ci de însăși Garda de Fier, organizația politică a D-lui Zelea Codreanu, care, în ultimul timp, s'a dedat la cea mai deșănțată propagandă împotriva Guvernului și în general împotriva tuturor partidelor politice din România... Fabrica de falsificat bani dela Rășinari servea exclusiv scopurilor politice și subversive ale Gărzii de Fier... Ce autoritate morală mai au (legionarii - n. a.) pentru a cere aprobarea maselor... O gardă de falsificatori nu poate vorbi în numele naționalismului».

Pentru a face câtuși de cât plauzibilă în fața opiniei publice versiunea amestecului Gărzii de Fier în fabricarea banilor falsi dela Rășinari, guvernul a ordonat percheziții la șefii legionari din Sibiu. În casa avocatului Dr. A. Bidian,

autoritățile sperau să găsească o anumită corespondență, pe care susnumitul, în calitate de șef al Organizației legionare orășenești, o întreținuse cu șeful legionar județean, Dr. Ion Banea. Această corespondență — al cărui conținut poliția îl cunoștea de mai înainte — supusă unei abile răstălmăciri, putea să servească scopului urmărit de guvern. N'a fost greu pentru autoritățile polițienești să găsească zisele scrisori, căci avocatul Bidian nu avea niciun motiv ca să le dosească.

Intr'una din scrisorile incriminate, Ion Banea îi scria lui Bidian, dela Iași, unde tocmai își dădea doctoratul în medicină, că se simte necesitatea cumpărării a încă *unei mașini* (era vorba de o camionetă pentru deplasările legionarilor în timpul campaniilor electorale). În altă scrisoare, îl ruga «*să mai trimită ceva bani*».

E ușor de închipuit în ce fel au fost răstălmăcite aceste fraze! Trunchiate și copiate într'o determinată ordine, au fost puse la dispoziția presei, acelei «*anumite prese*» mai cu seamă, despre care guvernul știa prea bine că nu se va lăsa rugată de două ori pentru a răspândi, cu toată frenezia, «*senzaționala știre*».

Intr'adevăr, presa «*românească*» a vremurilor nu a lăsat să-i scape ocazia de a informa țara, că «*Autoritățile percheziționând casa avocatului Bidian, șeful organizației Gărzii de Fier din oraș, au descoperit un material senzațional, din care reiese că fabrica de monete false dela Rășinari era creată pentru a susține Gărzile de Fier*».

Față de nemaipomenita ticăloșie și de cinismul revoltător cu care guvernul — susținut și încurajat de majoritatea partidelor țării — a procedat la această mârșavă inscenare se impune întrebarea: ce-au avut de spus Românii cumsecade, oamenii cinstiți, iubitori de adevăr? Că doar or fi existat și pe acea vreme Români adevărați — măcar câțiva, cât de puțini or fi fost — oameni de bun simț și de omenie, al căror glas de protest ar fi putut destrăma, în fața opiniei publice, odioasa inscenare. Mai exista un redus mănunchiu de personalități politice cu caracter — cel puțin așa ne plăcea să

credem— oameni cu dragoste de neam și de țară, cari refuzaseră să-și însușească moravurile levantino-balcanice a «păturii conducătoare», cu care —ca pedeapsă pe semne— am fost binecuvântați de Dumnezeu, odată cu făurirea României Mari... Oare aceștia n'au avut nimic de spus...?

Nu, —*incredibile dictu*—, n'au avut nimic de spus! Nimeni, în toată Tara Românească, n'a spus un cuvânt măcar! Niciunul din acești domni n'a găsit de cuviință, n'a găsit de datoria lui morală să deschidă gura pentru a protesta, pentru a înfiera o asemenea infamă inscenare. Nu doar de dragul Gărzii de Fier, —Doamne ferește! Cum ne-am fi putut aștepta la una ca asta? Dar cel puțin întru apărarea adevărului ultragiatic, în numele dreptății, în numele proverbialei *omenii românești*.

Care poate fi explicația acestei atitudini a unor oameni pe cari, deși nu împărtășeau convingerile noastre politice, tot timpul îi considerasem drept oameni integri, sensibili față de orice nedreptate și, ca atare, incapabili de a privi indiferenți la o atât de strigătoare murdărie, practică de însuși guvernul țării? Au tăcut oare din teamă, din lașitate? Le era poate frică să nu fie aruncați «în aceeași oală» cu *odioasa* Gardă de Fier, «falsificatoarea de bani dela Rășinari» și, cine știe, acuzați cumva de «complicitate» morală la «crimele» comise de aceasta...?

Inclinăm a crede că a fost vorba de *lașitate morală*. Aceasta ne-a obligat, dealtminteri, a ne verifica și ajusta la realitate părerile nutrite până aci cu privire la o seamă de oameni politici pe care îi supra-evaluasem.

Pentru orice străin imparțial —pentru un cetățean american, spre exemplu— *lașitatea* acestor oameni politici pare inexplicabilă, stranie chiar. Trăiam doar, pe acea vreme, sub un regim democratic, în care denunțarea, în fața opiniei publice, a unui act atât de odios, comis de către însuși guvernul țării, nu era numai un drept, ci o sfântă datorie a oricărui cetățean și cu atât mai mult a unor reprezentanți ai poporului, aleși de acesta pentru a-i apăra dreptatea în Sfatul Țării.

Dar în țara noastră *calapodul* democrației era altul...

Cum și-au explicat oamenii «de treabă», oamenii «cuminți» —înscriși ca atare în partidele «istorice», cari, spre deosebire de Garda de Fier, mai purtau și numele de «partide de ordine»— cum și-au explicat, zic, faptul că Judele de Instrucție I. Stănescu și Prim-Procurorul Radu Pascu, trimiși din Capitală de Armand Călinescu, pentru a face o descindere în casa șefului legionar, în Sibiu, după ce au descoperit aci un material atât de «zdrobitor» împotriva lui Bidian și Ion Banea, n'au procedat, totuși, la arestarea imediată a acestora? Deasemeni: pentru ce n'au dispus trimiterea lor în judecată? Este de conceput un astfel de procedeu când ai «probele în mână»? Se poate oare imagina ca guvernul, după ce a reușit să «prindă» pe niște șefi ai Gărzii de Fier asupra unui fapt atât de grav, nu numai să nu dispună imediata lor arestare, dar nici măcar să nu le intenteze cuvenitul proces? Maicu-seamă că dispuneau —potrivit celor trâmbițate de presă— de «dovezi zdrobitoare» împotriva lor și a Gărzii de Fier?

D-nii Radu Pascu, I. Stănescu și ceilalți însoțitori ai lor, veniți din București pentru a se ocupa personal de acest «*gravisim caz*», s'au mulțumit pur și simplu cu faptul de a informa presa cu lux de amănunte... inexacte. Atât și nimic mai mult.

Intr'adevăr, lumea nu reușea să-și explice brusca *mărinimie* demonstrată de autoritatea polițienească și de însuși Ministerul Public față de membri Gărzii de Fier, într'un caz de gravitatea celui de față. Cum se face că până aci legionarii erau arestați și schingiuiți pentru orice lucru de nimic, pentru simplul fapt că au cântat un cântec sau pentrucă s'au salutat între ei cu brațul întins spre cer, iar acum, când pentru prima dată sunt prinși asupra unui fapt penal într'adevăr de deosebită gravitate, falsificare de bani, nu sunt nici arestați și nici proces nu li se face...?!

În acest timp însă, procesul *adevăraților falsificatori* dela Rășinari și-a continuat cursul său normal, iar infractorii

—cari n'au fost nici Bidian, nici Banea și nici vreun alt legionar— și-au primit pedepsele corespunzătoare...

Campania de presă din 1933, deslănțuită cu scopul de a anihila pe plan moral organizația politică a lui Corneliu Zelea Codreanu, a avut darul să ne descopere nețărnumurita ură ce ne-o nutreau partidele politice. Și ne-a mai desvăluit un lucru: că atunci când se urmărea zdrobirea mișcării legionare, până și cele mai sensibile conștiințe ale unor oameni politici ziși «*integri*», cuprinse de-o stranie paralizie, încetau de a mai funcționa. Mai mult încă: episodul cu fabrica de bani din Rășinari ne-a dat prilejul să luăm cunoștință de dușmanii noștri ascunși, cari, crezându-ne de data aceasta învinși au ieșit țanțoși și plini de curaj din bârlogurile lor întunecate pentru a ne aplica —cu rânjete de satisfacție— câte o lovitură de copită.

E greu de imaginat, necum de înțeles, ce se petrece în mintea și sufletul unor astfel de oameni, cari, deși perfect conștienți de injustiția și mârșăvia ce comit, totuși le să-vârșesc, fără niciun pic de remușcare, ba din contră, încearcă cea mai «*curată*» satisfacție, scaldându-se în murdăria să-vârșită.

În această privință, ținem să reproducem, ca mostră de cinism și ipocrizie, câteva rânduri din articolul publicat în oficiosul partidului național-țărănesc «*DREPTATEA*», care, în pofida numelui ce-l purta și departe de a se rușina de complicitatea activă la o atât de murdară inscenare, din contră, se repede împotriva tineretului naționalist și a Gărzii de Fier cu o grandilocvență ce nu poate produce decât scârbă în sufletele drepte și cinstite. Sub titlul «*Garda de falsificatori*», suszisul ziar începe astfel:

«Dacă trebuia o probă definitivă pentru clasarea indivizilor care alcătuiesc așa zisa aripă naționalistă de

dreapta a politicii noastre, iată o avem la răsunătorul caz al falsificatorilor de bani dela Rășinari. În tot locul totdeauna partidele extremei drepte —extremă dreaptă care în fond se compune din bande de huligani și bă-tăuși— au uzat de cele mai abominabile și injositoare procedee în opera propagandistică a mulțimilor naive...»

Înterupând pentru un moment reproducerea articolului plin de venin al «*DREPTAȚII*», ne întrebăm: ce procedeu mai abominabil și *mai înjositor în opera propagandistică* întreprinsă de vreun partid democratic din lume am putea cita, care să-l întreacă pe cel folosit de partidul la putere în 1933 în România, cu scopul de a scoate din circulație un partid adversar din opoziție...?

Mai departe, articolul în chestiune sună astfel:

«Extremismul de preapta nu poate fi aprobat de un intelectual... Garda de Fier nu este decât o mână de aventurieri grupați clandestin, pentru cucerirea violentă a puterii de Stat prin cea mai deșănțată și mincinoasă demagogie. Asta, în numele ideii naționaliste... Lumea se întreabă: de unde au oamenii aceștia bani?... Descoperirea dela Rășinari indică sursa: *falsificarea de bani!* Așa lucrează Garda de Fier... vor să facă partid politic prin *falsificare de bani!* Ce autoritate morală mai au?... O gardă de falsificatori nu poate vorbi în numele naționalismului!»

Față de atâta răutate, falsitate și cinism, orice comentariu ne pare de prisos.

Lovitura morală pe care adversarii noștri au încercat să ne-o dea prin drăceasca inscenare cu fabrica de bani dela Rășinari, în speranța că, prin aceasta, să paralizeze pentru o bună bucată de timp activitatea politică a Gărzii de Fier, slavă Domnului, n'a dus la rezultatul scontat de ei. *Escrocheria* a fost descoperită destul de repede de către opinia publică.

Dar nicidecum din desmințiri ale presei. Nu, căci *anumita presă* a preferat să se vadă făcută de minciună, decât să publice un cuvânt măcar de retractare.

Când razele adevărului au străbătut păianjenișul opac al minciunii, țesut cu atâta perversitate în jurul cazului dela Rășinari, lăsând să apară, sub lumina-i iresistibilă, fețele schimonosite de ură ale autorilor lui din umbră, presa din Sărindar, ca și cea aparținând partidelor politice direct interesate în denigrarea mișcării legionare, s'au învăluit într'o tăcere de mormânt. Dar opinia publică s'a dumirit și nu numai că s'a dumirit asupra adevărului, dar a mai luat cunoștință cu acest prilej de mijloacele murdare folosite de partidele «*de ordine*» din România «*democratică*», în lupta lor disperată pentru a-și asigura continuitatea «*ciolanului*» puterii.

Din lectura articolelor apărute în presa «română», în cadrul campaniei deslănțuite împotriva mișcării legionare în Iulie 1933, desprindem cu ușurință că, în afară de compromiterea Gărzii de Fier, se mai urmărea și un alt lucru: pregătirea opiniei publice pentru o apropiată *nouă* și, pe cât cu putință, *definitivă* disolvare a acesteia.

Este elocventă în această privință fraza cu care își incheia «*PATRIA*», din 22 Iulie 1933, articolul de calomniere a Gărzii de Fier. Cităm:

«Față de aceste descoperiri, Guvernul pare dispus să procedeze cu toată strășnicia. Astfel, Dl. Subsecretar de Stat, V. V. Tilea, a declarat într'un cerc intim că, față de gravitatea faptelor comise de unii membri, Gărzile de Fier vor trebui să fie neapărat desființate.»

Intr'adevăr, cinci luni mai târziu, fiind la cârma țării I. G. Duca, Garda de Fier este disolvată, iar membri ei, arestați cu miile, sunt asvârliți în închisori...

Ce-a urmat, se știe.

V. 10 DECEMBRIE 1933

După căderea guvernului Vaida (Novembre 1933), au fost aduși la putere liberalii, sub I. G. Duca. Dupăcum se știe, misiunea de căpetenie a acestui nou guvern, în care Titulescu intrase ca Ministru de Externe, a fost *desființarea Gărzii de Fier*.

Ne este cunoscut rolul sinistru pe care l-a jucat Nicolae Titulescu în această întreprindere anti-românească, ordonată de masoneria internațională, al cărei supus argat și reprezentant de căpetenie în viață politică a țării noastre ajunsese să fie acest răsfățat personagi al diplomației românești din perioada de după primul războiu mondial. Oricare ar fi fost însă contribuția lui Titulescu la această odioasă negociere, un lucru nu poate fi contestat: I. G. Duca și-a dat perfect seama de gravitatea răspunderii ce și-o asuma personal prin acceptarea condiției sub care era adus la putere. Această condiție, această *voință* a bancherilor evrei dela Paris — *voința* internațională, cum o numise Gheorghe Tătărescu — a fost el, Duca, cel care s'a angajat să o implinească.

Odată cu disolvarea Parlamentului, au fost fixate și noile alegeri pentru data de 20 Decembrie 1933.

Mișcarea legionară, înscrisă ca partid politic pe acea vreme sub numele de «Gruparea Politică Corneliu Zelea Codreanu», depusese liste de candidați în 66 de județe. Numărul apreciabil de voturi pe care îl obținuse cu un an înainte, în alegerile din Iulie 1932, — la cari participase doar în 36 județe — precum și popularitatea crescândă de care se bucura Câpi-

tanul și Legiunea pe întreg cuprinsul țării, ne îndreptăteau a privi viitorul cu toată încrederea. Totuși optimismul nostru era adumbrit de presimțirea unor lucruri rele. Existau anumite svonuri, potrivit cărora soarta Gărzii de Fier ar fi fost deja decisă. În ce fel anume, era lesne de ghicit. Guvernul ar aștepta doar momentul oportun pentru a ne aplica lovitura fatală. Ii trebuia un motiv pentru aceasta, pentru a justifica opiniei publice măsura drastică ce avea de gând s'o ia împotriva noastră.

Începuse campania electorală și echipele noastre de propagandă se găseau răspândite prin cele 66 de județe, mărșăluind în cântece legionare dela un sat la altul și vestind țărănimii apropierea zilei marelui biruințe și a reînvierii neamului românesc în duhul cel nou, în duhul dreptății, al cinstei și al dragostei creștine.

În timp ce celelalte partide, în campania lor de propagandă, înțelegeau a-și asigura succesul electoral exclusiv prin promisiuni de tot felul, exploatând în acest scop starea de sărăcie și mizerie în care se găsea pătura noastră țărănească, noi, legionarii, conștienți de puterea ce o împrumuta cuvintelor noastre adâncă și cinstită convingere cu care le exprimam, ne adresam mai mult sufletului. Țăranii români —mai-cuseamă cei din Ardeal, dupăcum am putut să mă conving cu prilejul campaniei electorale din 1932— nu mai credeau deacum în promisiunile politicienilor. Ajunseseră a se convinge că cei ce le făceau, nu urmăreau decât să le înșele buna credință, în scopul de a obține voturile lor. Odată aleși deputați, uitau toate promisiunile făcute.

Amintesc, spre exemplu, cazul comunei Aciliu (din județul Sibiu): această comună își dorea o Biserică nouă, cea veche, mult prea mică, pe lângă că era neîncăpătoare, începuse să se ruineze. Acest fapt a fost crunt exploatat de candidații la deputăție trecuți prin acel sat. Potrivit promisiunilor acestora, Aciliul ar fi trebuit să aibă, în decurs de un an, cel puțin trei biserici. Adevărul adevărat este însă altul: după trei ani, într'adevăr, în mijlocul Aciliului a fost ridicată o Biserică

—una singură—, frumoasă, cu două turnuri, dar nu de țărăniști nici de liberalii ajunși la putere, ci de brațe legionare, adică de un partid rămas tot timpul în opoziție, de Garda de Fier, singura care nu le-a promis nimic.

Ca să mărturisim cinstit: am făcut și noi câteva promisiuni pe cari le-am fi indeplinit în ziua în care Neamul ne-ar fi incredințat nouă frânele țării: «Să dăm satisfacție cerințelor colective românești, cari reclamă *dreptate și pedeapsă*. Dreptate pentru tot poporul și pedeapsă legală pentru cei ce i-au fost călăi. Apoi, primenirea casei. Ferestre larg deschise și aier curat *viață nouă, și suflet nou!*»*

În județul Sibiu, tocmai când ne pregăteam a forma echipele de propagandă destinate a cutreiera satele noastre, ne ajunge la urechi știrea că, în orașul Constanța, studentul *Virgil Teodorescu*, în timp ce lipea un afis, a fost împuscat pe spate de către un polițist. Prima provocare din partea guvernului I. G. Duca, care a costat viața unui tânăr nevinovat, la care Legiunea, spre ciuda guvernului, n'a ripostat dupăcum acesta scontase. Căpitanul, ca unic răspuns la această provocare, a decretat o lună de zile de doliu pentru Legiune...

Această primă provocare neatingându-și scopul vizat de guvern, au urmat altele. La Iași, este împuscat legionarul *Niță Constantin*. Dar potrivit ordinului dat de Căpitan, legionarii își stăpânesc durerea și revolta: nu răspund nici la această provocare, pentru a nu oferi guvernului motivul pe care acesta căuta să-l aibă cu tot dinadinsul.

Legionarii din Sibiu își încep marșurile de propagandă cu sufețele grele, îndoliate. Formaserăm două echipe, compuse din studenți și muncitori. Una, sub conducerea lui Mitu Banea, a pornit să cutreiere satele din nordul județului: Șura Mare, Șura Mică, Hamba, Daia, Țichindealul, Ghijasa, etc., având ca țintă finală comuna Vurpăr, unde, în ziua de 9 De-

* Ion Banea, «*Rânduri pentru generația noastră*».

cembrie, în prezența Comandantului legionar Ion Banea, Șeful organizației județene, sosit de curând din Iași, urma să se țină o adunare mai mare. Cealaltă echipă, sub conducerea mea, avea ca țintă satele situate în partea vestică a județului. După cât îmi mai pot aminti, înțelesul fusese ca pe ziua de Duminică, 10 Decembrie, ambele echipe să se întâlnească în Sibiu, iar de aci să pornim cu toții împreună, sub conducerea dlui Banea, pentru a ține o adunare mai mare, în frunțașă comună Rășinari.

Dar lucrurile au luat altă întorsătură.

În marșul ce l-am făcut cu echipa mea, prin zăpadă și ger, am fost întâmpinați în mai multe rânduri de jandarmi. Aceștia aveau ordin să ne împiedece de a vorbi țăranilor și de a risipi lumea adunată ca să ne asculte, la nevoie cu forța. Misiunea noastră n'a fost ușoară. Deoparte aveam datoria, ca purtători de cuvânt ai Grupării politice Corneliu Zelea Codreanu, a lua contact, în fiecare sat, cu cât mai mulți alegători. Eram doar în ajun de alegeri. De altă parte, trebuia să evităm cu orice preț incidente cu jandarmii — *păzitorii ordinii și ai legii*—, cari, la rândul lor, primiseră ordin a *nesocoti legea*, a ne împiedeca dela exercițiul unor drepturi consfințite în însăși Constituția țării și de a ne provoca, așa zicând, la «desordine». Astfel, după ce în comuna Orlat, datorită comportării jandarmilor, a fost cât pe-acți să se producă o astfel de «desordine» dorită de guvern, pe care numai cu mare greutate am putut-o evita, căci țăranii se înfuriaseră, vrând să facă uz de băte împotriva jandarmilor, m'am hotărât să schimb tactica, folosindu-mă, în cursul itinerarului ce ne mai rămânea de făcut de o serie de trucuri, menite a-i deorienta pe jandarmi, lăsându-i să creadă că ne îndreptăm spre un anumit sat, când, în realitate, făcând ocoluri, prin vreo vâlcea sau pădurice, ajungeam în cu totul alt sat. Aci în lipsa jandarmilor, reușeam a vorbi țăranilor în liniște, împărțindu-le manifestele noastre și făcându-le cunoscut numele candidaților noștri, etc.

Dar, din cauza multelor piedeci întâmpinate, n'am reușit

să ajungem până în Miercurea-Sibiului, unde urma să-l întâlnim pe Corneliu Georgescu.

În orice caz, eram mulțumiți de a fi putut evita vreun șoc mai serios cu jandarmii. Cea mai mare parte a distanțelor o străbătusem pe jos, uneori prin zăpada de aproape o jumătate de metru, mai mult flămânzi decât sătului, căci în unele zile n'am mâncat decât odată, fie la amiazi sau la cină, în casa vreunui sătean, șef de cuib.

În după masa zilei de 9 Decembrie —se întunecase deja— am ajuns din nou la Sibiu.

Mi-aduc aminte că în acea seară, fiind rupt de oboseală, m'am culcat mai de vreme.

Scurt înainte de miezul nopții, am fost trezit din somn de puternice bătăi la ușă. Imediat mi-am închipuit că e vreun camarad din echipa lui Mitu Banea, trimis pentru a vedea dacă am sosit cu bine din marșul făcut sau, cine știe, pentru a-mi aduce dispozițiuni din partea d-lui Banea, în legătură cu marșul de mâine, la Rășinari.

—Cine e?, am întrebat.

—Poliția!, a fost răspunsul venit de afară.

Am sărit din pat, căutând să-mi adun gândurile. Apoi am strigat:

—Ce doriți acum în miezul nopții...?!

—Deschide, aici e procurorul Musu!

Într'adevăr, era procurorul Musu, a cărui voce am recunoscut-o imediat. Îl auzisem în mai multe rânduri pronunțându-și rechizitorul, în procese penale, în fața Tribunalului. O voce inconfundabilă. Dar ce s'o fi întâmplat, mă întrebam? Faptul că unul din cei trei procurori ai Tribunalului Sibiu se hotărâse să-mi facă o vizită, la miezul nopții, nu-mi mirosea deloc a bine.

Am deschis ușa, lăsându-l să intre. Era însoțit de comisarul-șef al siguranței. Am observat că afară, în curte, se mai aflau alte două persoane, probabil agenți ai Siguranței.

Înainte de a putea articula vreun cuvânt, șeful Siguranței a și început să-mi răvășească odaia, cotrobăind prin dulapul

de cărți, apoi prin garderobă, până și salteaua patului a întors-o pe dos.

În timp ce-mi îmbrăcam pantalonii, procurorul Musu, care știa că sunt student în Drept, s'a grăbit să mă lămurească asupra acestei descinderi în toiul nopții, afirmând că e perfect legală din moment ce de față se găsește un procuror. Mi-a mai afirmat că percheziția se face în baza unui ordin al Ministerului de Justiție și alte baliverne de acest gen. Mi-am dat seama imediat că încerca să mă impresioneze și să mă îmbrobodească, luându-mi-o pe dinainte, pentru că se aștepta, pe semne, că voi protesta și-i voi pune o seamă de întrebări, la care, din punct de vedere legal și juridic, nu mi-ar fi putut răspunde. Căci, potrivit procedurii penale, din moment ce nu eram acuzat de nicio crimă sau delict, nici măcar în baza unui mandat de arestare nu mi se putea face, în condițiile date, percheziție domiciliară după orele 8 seara, decât numai în prezența judecătorului de Instrucție, în persoană. Cuvintele procurorului au avut darul de a mă irita la maximum, încât numai cu mare greutate m'am putut stăpâni de a nu-i răspunde cu fraza ce-mi stătea deja pe limbă. A fost poate mai bine că n'am rostit-o, altfel, cine știe, ar fi fost în stare să-mi dreseze proces verbal de ultragiu. Dealtminteri, cam în același moment, l-am auzit pe șeful Siguranței scoțând un grohăit curios, ce părea a trăda satisfacție sau chiar bucurie.

—Uitați-vă, domnule procuror, ce-am găsit...!

Ținea în mână o cutie veche de tinichea, înăuntrul căreia se puteau vedea câteva cartușe de vânătoare, goale, și un pumn de alică de plumb, de diverse mărimi. Cutia o găsisem în fundul unui sertar al mesei mele de scris, în care păstram fel și fel de lucruri vechi, amintiri din timpul adolescenței, între cari o pereche de mănuși de box, niște medalii primite cu prilejul unor concursuri interșcolare de atletism, etc. Eu însumi am rămas surprins de descoperirea ce-o făcuse. Ūitasem cu totul de existența acelei cutii. Dulele și alicele datau din vremea în care umblasem la vânătoare de cocoși de

munte, acum vreo patru ani. Pușca de vânătoare o vândusem de mult unui fost coleg de școală, care, întretimp, ajunsese conductor silvic.

În ochii umflați de băutură și lipsiți de expresie ai șefului de Siguranță am putut observa o licărire de satisfacție și triumf. Procurorul s'a uitat la conținutul cutiei și spre uimirea mea —nu mă așteptasem la aceasta— a dat grav din cap, concordând cu confiscarea acestui «corp delict».

Am fost invitat să-l urmez pe șeful Siguranței la poliție.

—Cred că am dreptul să aflu sub ce acuzare mă aflu pentru a fi arestat?

—Cine spune că ești arestat? S'au întâmplat anumite lucruri asupra cărora va trebui să dai o declarație. La Poliție vei afla tot ce vrei să știi. Din momentul ce se va constata că nu ai niciun amestec în cele ce s'au întâmplat, te vei întoarce acasă.

Tot ce-mi propusesem să mai spun, mi-a rămas impietrit pe limbă. Căci primul gând mi-a fost că undeva, cine știe unde, vreun legionar, călcând ordinul Căpitanului, provocat de poliție sau jandarmi, o fi răspuns în vreun chip violent, oferind în felul acesta guvernului motivul mult așteptat pentru a lovi în întreaga organizație. Abia a doua zi am putut afla adevărul: nimic nu se întâmplase. Legionarii din întreaga țară respectaseră ai domnului consemnul dat de Căpitan. Motivul arestării noastre era tocmai acesta: văzând guvernul că planul ce-l urzise nu duce la rezultatul scontat, deoarece la întregul sir de ilegalități și violente comise de jandarmi și poliție împotriva legionarilor, nu reusise a provoca reacțiunea acestora, se hotărise a nu mai pierde timp, decretând, pur și simplu, desființarea Gărzii de Fier, chiar și fără motive palpabile. Prin acest act, I. G. Duca achita prețul fixat de bancherii jidani și masoni din Paris, prețul în schimbul căruia fusese adus la putere.

Arestul vechei Prefecturi de Poliție din strada Tribunei (*) era situat în subsolul clădirii, constând din două pivnițe nepardosite, fiecare din acestea având câte un pat comun din scânduri, suportat de pociumbi bătuți în pământ. Saltele sau regojini nu existau, cu atât mai puțin pături. Pereții erau din cărămidă netencuită, iar ferestrele zăbrelele dădeau direct spre stradă, cam la nivelul trotuarului. Dinlăuntru puteai număra picioarele trecătorilor, vizibile până la glezne.

Intr'unul din aceste beciuri am fost introdus, fără multă ceremonie. Când am intrat, aproape că mi s'a tăiat respirația din cauza aerului greu și îmbăcsit ce domnea înăuntru. Din «buchetul» de mirosuri ultragiante cari mi-au năpădit nările am reușit să disting doar câteva: pe cel de mucegaiu, de boarfe nespălate și de urină.

La lumina unui bec electric ce atârna în tavan, am putut cuprinde cu o singură privire întreg interiorul arestului în care fusesem introdus. Pe patul de scânduri soioase, imediat pe stânga, am observat o mogâldeață greu de definit; părea un morman de boarfe și carpe îngrămădite unele peste altele. Câteva clipe mai târziu, când mormanul a început să se miște, am reușit să desleg enigma: era o femeie, o țigancă, sau mai exact, o «cortorăriță», care dormea aci ghemuită și învăluită în propriile ei fuste. Alături dormea un bărbat. Avea gulerul hainei tras în sus, iar pălăria și-o așezase peste frunte și ochi —probabil ca să nu-l jeneze lumina becului. Dupăcum am aflat în dimineața următoare, fusese prins în «flagrant delict» pe strada Regina Maria, vânzând apă colorată în sticlule cu etichete de «Eau de Cologne Moulin Rouge». De aci încolo, pe patul de scânduri urma un spațiu gol, adică neocupat, în care ar mai fi putut găsi loc vreo două sau trei persoane. În fund, în penumbră, conturul altor doi indivizi, lungiți unul lângă altul. Aceștia însă se vede că nu adormiseră încă,

(*) Un an sau doi mai târziu, poliția s'a mutat într'un edificiu mai spațios, în Piața Regele Ferdinand.

căci în momentul în care gardianul care mă acompaniase a închis sgomotos ușa în urma mea, s'au ridicat în coate vrând să vadă cine este noul sosit. Nu mică mi-a fost mirarea recunoscând în ei pe legionarul Iosif Rott, de meserie tapițer, și pe cârciumarul Nae Vonica, din Târgul Peștelui. Ambii au holbat ochii la mine, iar Rott a exclamat:

—Vasăzică te-au arestat și pe d-ta...?! Poți să ne explici pentruce am fost arestați, căci noi habar n'avem...?!

Am conversat apoi până în zorii zilei, căci între timp grupul nostru s'a mărit cu încă doi legionari. Ceilalți legionari, arestați în cursul nopții, fuseseră închiși în beciul Nr. 2.

..

În dimineața următoare, pela orele opt și ceva, a venit un gardian cu ordinul de a mă conduce la cabinetul Chestorului Poliției. Va încerca să-mi stoarcă vreo declarație, imi ziceam în gând, în timp ce urcam scările la etajul întâiu.

Astăzi, când aștern aceste rânduri pe hârtie, figura caracteristică a Chestorului de Poliție Nicolae Ștefănescu, a acestui vajnic «păzitor al ordinii obștești», imi apare înaintea ochilor aeeva. De statură mijlocie, cu părul scurt, încărunțit pela tâmple și cu mustața-i stufoasă, răsucită în sus, îl văd, de par'că ar fi fost ieri, cum se plimba cu pași scurți, într'un mers țanțoș și apăsat, dela un capăt la altul al cabinetului. Mâinile le ține împreunate la spate, privirea îi este îndreptată spre tavan... Iși pregătește în gând frazele moralei ce intenționează să-mi facă. Eu i-am ghicit imediat gândurile: în cazul de față —își spune— este vorba de băiatul unui funcționar public, capul unei autorități de Stat din acest oraș de provincie, cu care nu găsește oportun a se pune rău...

Dar iată că tocmai în momentul în care, oprit din mersu-i agitat dealungul și dealatul camerei, a luat o atitudine marțială, cu intenția de a-și începe perorația meditată, se aud pași pe coridor și cineva bate la ușe.

Indispus de această intrerupere, Chestorul Ștefănescu face stânga'mprejur și, cu glas iritat, aproape că sbiară:

—Intră!

Ușa se deschide și apare sub-comisarul I. Ștefan.

—Să trăiți, dom'le Prefect! (*) Am venit să vă anunț că au mai adus doi *gardişti*. Ce să facem cu ei, unde să-i punem?

Di Chestor, vădit iritat, îl fulgeră cu privirea, neștiind la repezeală ce să-i răspundă; apoi, cu un gest brusc, arată cu degetul spre deșumea și izbucnește cu glas ridicat:

—La beci!

Subcomisarul Ștefan dă să plece. Cu mâna pe cleanța ușii, ezită un moment. Eu știu ce gândea, știu ce ar fi voit să spună: «beciul e plin, unde să-i mai inghesuim și pe ăștia?» Dar privirea aspră a șefului îi curmă gândurile și îi taie curajul de a mai spune ceva.

—Am înțeles, dom'le Prefect!

După plecarea subcomisarului, chestorul Ștefănescu caută să-și recâștige calmul pierdut, privind câteva clipe afară, prin geamul ce dădea spre Parcul Asociațiunii. Intr'adevăr, o privește liniștitoare acest parc în haina-i albă de iarnă. Printre crengile golașe ale copacilor, se poate zări, de cealaltă parte, fațada clădirii Asociațiunii «Astra». Mai la stânga, pe vârful brazilor încărcăți de omăt, poposesc primele raze de soare... M'am uitat la ceas: ora opt și un sfert.

Când și-a întors fața dela geam și s'a uitat la mine, chestorul Ștefănescu mi-a părut din nou calm și stăpân pe sine.

—Te-am chemat pentru că dori am să-ți vorbesc. Pe ceilalți

(*) Nu-mi mai aduc aminte dacă la data la care se petreceau lucrurile pe cari le istorisesc în acest capitol se făcuse deja schimbarea titlaturii oficiale a șefilor de poliție din «prefect» în cea de «chestor» de poliție. Stiu însă că la Sibiu poliștii continuau să se adreseze șefului de poliție cu «D-le prefect».

nu-i chem, căci lor n'am ce să le spun. Cu d-ta este altceva; ești fiu de funcționar de Stat, ești student, băiat cu cultură. Deaceea sunt sigur că mă vei înțelege. Am toată stima pentru tatăl d-tale, pe care îl cunosc. Imi pare rău de dânsul, dar n'am ce face, n'am cum să te scot din beleaua în care ai intrat. Te-ai băgat între derbedeii ăștia cari vor să întoarcă țara pe dos, în loc să-și vadă de carte ori de meseria lor. V'a intrat în cap politica. Ce știți voi de politică? Ei bine, dupăcum vei fi aflat deja, Garda de Fier a fost disolvată. Ea nu mai există. A fost timpul suprem ca să se pună capăt acestei organizații subversive. Țara are nevoie de liniște...

În timp ce-mi spunea aceste lucruri, chestorul se plimba prin cabinet cu mâinile împreunate la spate, oprindu-se din când în când pentru a mă privi și a-mi citi depe față impresia lăsată de cuvintele sale.

După o scurtă pauză, a continuat:

—Gândește-te nițel: niciunul din băeții familiilor de frunte din Sibiu n'au intrat în Garda de Fier. Aceasta ar trebui să te facă să recunoști că drumul pe care ai apucat e greșit. Eu te sfătuiesc, tinere: lasă-te de prostii! Haide, promite-mi! Desparte-te de aceia căroră le spui «camarazi»; ei nu-ți fac cinste. Sunt toți niște zănatici, niște aventurieri. Dacă-mi promiți solemn..., hm, voi vedea, voi încerca să te scot din groapa în care ai alunecat... Iar dacă vrei numaidecât să faci politică, ei bine, ai acum ocazia să intri într'un partid serios...

La început l-am ascultat fără a spune un cuvânt. În timp ce vorbea, privirea-mi rătăcea prin încăperea în care mă aflam, reîntorcându-se mereu la acea canapea și fotolii de pluș roșu de lângă geam; obosit și nedormit cum eram, dorința de a mă odihni în unul din acele fotolii, măcar pentru câteva minute, se transformase într'o obsesie. Dar în momentul în care am început să înțeleg unde vroia să ajungă cu morala ce mi-o făcea —și mai ales după aluzia la un «partid serios», în care mă îndemna să mă înscriu—, m'am

hotărît să rup cu tăcerea și să-i spun tot ceea ce mă răcăia pe inimă:

—Domnule Chestor, dați-mi voie să vă întreb: mă sfătuiți să mă las de «prostitii»! Cari sunt prostiile pe cari le-am făcut? Poate faptul că m'am înscris într'un partid spre care m'a îndemnat inima și nu din interes, cum fac cei mai mulți? V'aș fi foarte recunoscător dacă m'ați lămuri în care articol al Codului Penal este înscrisă crima pentru care am fost arestat și care este legea care dă drept poliției a mă ridica în miez de noapte din pat și a mă arunca, fără nicio explicație, într'o pivniță insalubră, alături de hoți și borfași de rând...?

În timp ce spuneam acestea, chestorul a încercat să mă întrerupă dar eu nu m'am lăsat derutat; i-am dat-o cu vorba înainte, zicându-mi: de-acum, fie ce-o fi!

—Eu sunt nevinovat, d-le Chestor, n'am făcut nimănu niciun rău, n'am înfrânt nicio lege, iar acest lucru Dv. îl știți. Îl știți tot atât de bine ca și mine. Totuși a-ți trimis să mă aresteze. M'ați umilit, forțându-mă să dorm pe scândură goală, într'un arest plin de păduchi, alături de vagabonzi și pungăși...

—Ajunge!, mi-a strigat chestorul, ridicând mâna dreaptă cu degetul arătător îndreptat spre tavan. Dar eu nu m'am lăsat intimidat:

—În tot cazul, vă mulțumesc pentru bunăvoința ce mi-o arătați de dragul tatălui meu, după cât se pare. Dar tata e tata, iar eu sunt eu. Ar fi trist și nedrept, dacă din cauza mea, care am trecut de majorat, i s'ar crea *lui* dificultăți și neplăceri.

Ca încheiere, îmi amintesc că i-am mai spus următoarele:

—Nu știu ce-ați gândi și ce-ați spune Dv., d-le Chestor, dacă mâine un alt guvern, la fel de arbitrar ca acela care se găsește astăzi la putere, v'ar închide, ca pe mine, într'o pivniță murdară, alături de hoți și vagabonzi, pentru unica vină că sunteți liberal...

Cu aceste cuvinte se vede că am cam scrintit-o, scoțându-l din sărite pe chestor, care, roșu la față, a țipat la mine:

—Nu-ți permit să devii obraznic! Ai înțeles? Eu nu sunt liberal, eu nu fac politică! Și acum am terminat! Nu mai vreau să aud niciun cuvânt! Dupăcum văd, îți meriți soarta. Îmi pare rău că mi-am pierdut timpul degeaba...

În timp ce rostea aceste cuvinte, l-am văzut apăsând pe butonul soneriei aflător pe masa sa de scris.

O clipă în urmă a apărut în ușe agentul Szekely.

Chestorul Ștefănescu, într'o poză deadreptul teatrală, m'a arătat agentului cu degetul, iar apoi, descriind o figură curioasă cu mâna prin aier, și-a îndreptat arătătorul în poziție verticală, ațintit spre dușumea și a rostit marțial:

—La beci cu el!

Am fost înșfăcat de agentul Szekely și împins pe trepte în jos, spre arestul din subsol.

..

Astăzi, când aștern pe hârtie amintirile ce le-am păstrat din timpul celei de-a treia disolvări a Gărzii de Fier, îmi apare în minte un alt moment din trecut, și anume acela în care, șapte ani mai târziu, după numirea mea în postul de Chestor al Poliției Sibiu, am intrat în biroul în care urma să-mi exercit, de aci înainte, funcțiunea ce-o luasem în primire. În anticameră l-am întâlnit pe agentul Szekely, care m'a primit cu adânci temenele. Deschizând ușa cabinetului, privirea mi-a căzut întâiu pe garnitura de salon, compusă dintr'o canapea și două fotolii de catifea roșie. M'am mirat ce bine se păstrează. Pe semne că în decursul celor șapte ani, numai rar de tot o fi fost cineva invitat să ia loc pe ele! În acele momente, mi s'au perindat prin minte toate prin câte trecusem în memorabila zi de 10 Decembrie 1933, —și maicuseamă acea neuitată scenă, când chestorul Ștefănescu, infuriat, l-a chemat pe agentul Szekely, poruncindu-i: «la beci cu el!».

În aceeași zi, 10 Decembrie 1933, o Duminică, cam pe la orele 10 înainte de masă, am fost duși sub escortă puternică, formată din gardieni de poliție, toți înarmați cu carabine, la penitenciarul Tribunalului Sibiu care, situat în spatele clădirii Tribunalului, își avea intrarea principală prin strada Zaharie Boiu. Trecând prin parcul Administrației Financiare, iar apoi prin str. Carmen Sylva, bineînțeles, am stârnit mare senzație; până seara, tot orașul cred că a aflat despre arestarea noastră.

Pe acea vreme, director al penitenciarului era Pompiliu Mureșan, figură arhicunoscută în orașul nostru. Acest post la Stat și-l aranjase abia de curând, prin «sființii dela Ierusalim» (era rudă foarte apropiată cu D-na Goga). Fusesse de altminteri timpul suprem pentru a intra în vreun serviciu, căci până aci, deși nu mai era chiar tinerel, nu se îndeletnicise cu nimic. Așa cel puțin afirma lumea și nu fără temei, căci Pompei, cum îi spuneau prietenii, înainte de a ajunge director de închisoare, putea fi văzut zilnic, fie plimbându-se agale pe «Corso» fie șezând la un pahar de bere pe terasa cafenelei «Boulevard», ocupat cu examinarea trecătorilor de sex feminin. Pompei era holteiu, avea timp cu sacul, iar după toate aparențele, alte griji sau obligații nu avea. Iernile și le petrecea... pe ghiață, patinând. Dădea lecții gratuite de patinaj tinerelor începătoare sau delecta spectatorii cu exhibițiile sale cu adevărat artistice, pentru care recolta meritate aplauze din partea acestora. Incontestabil, era unul din așii patinajului sibian. De altminteri —și în acest punct eram cu toții de acord— Pompei Mureșan era băiat de treabă și bun la suflet.

Ajunși la închisoare, am fost luați în primire de gardianul-șef. Dându-și perfect seama de ilegalitatea ce-ar fi comis-o, în calitate de director de penitenciar, în cazul în care ne-ar fi primit și încarcerat fără mandate de arestare, amicul Pompei a preferat să nu fie prezent în cancelaria închisorii, la ora în care eram aduși aci de poliție. De altminteri, pentru a-l descărca pe directorul închisorii de răspundere și pentru a

se păstra cât de cât aparențele legalității, s'a recurs la formula justificativă —puerilă și cinică în același timp— potrivit căreia întreaga răspundere rămânea pe seama Poliției, și anume: Poliția nedispunând de spațiu suficient pentru încarcerarea noastră, deci aflându-se într'o situație de «forță majoră», s'a văzut nevoită a se adresa Penitenciarului, rugându-l să binevoiască a ne găzdui pentru câteva zile, pe contul și în numele ei, a Poliției (!).

Din cauza aceasta, pe semne, formalitățile prescrise la internarea deținuților în penitenciar, în cazul nostru, au fost omise.

Gardianul-șef, al cărui nume de-un timp încoace nu mi-l mai pot reaminti, era un personaj tot atât de celebru în orașul Sibiu ca și directorul închisorii, Pompei Mureșan, și anume din cauza obezității lui cu adevărat extraordinare. Era cunoscut ca «omul cel mai gras din Sibiu». În masa lui de scris, a fost nevoie să se taie un fel de intrând, de formă semi-circulară, pentru a face loc pântecului lui voluminos; altfel omul n'ar fi putut ajunge cu mâna la călimară... Dar așa gras cum era, gardianul-șef a ținut să ne întovărășească, urcând scările înguste până la etajul unde se afla celula ce ne fusese rezervată. De fapt, încăperea în care am fost introduși nu era o celulă, ci un «dormitor» comun, având o mărime de aproximativ 6 pe 6 metri. La dreapta și la stânga, dealungul pereților, câte un pat comun, construit din scânduri și acoperit cu rogojini. În peretele din față, cam la înălțimea de doi metri și jumătate, o fereastră zăbreliată, dând spre str. Zaharie Boiu. Lângă ușa grea de stejar, cu ținte și plăci de fier, *hârdăul* pentru necesități.

Afară de Nae Vonica și Iosif Rott, cu care dormisem în beciul poliției, mai erau următorii: Pavel Chirilă, șeful cui-bului «Vlad Tepeș», împreună cu frații săi mai tineri, Traian și Ion, apoi Aurel Banța, Octavian Florea și dacă bine îmi amintesc, mai erau și frații Traian și Radu Olteanu, din cui-bul «Cavalerii Crucii».

Înainte de a putea schimba o vorbă între noi, am auzit

din nou pași pe coridor. Sosea un alt «lot» de arestați. Era echipa cu care pornise Mitu Banea în nordul județului. Fuseseră înconjurați în casa familiei Banea, în Vurpăr, de un detașament de jandarmi. Cu acest prilej fusese arestat însuși Comandantul Ion Banea. Iată lista noilor sosiți: Ion Banea, Dumitru Banea, Ilarie Buzdughină, studenții Nicolae Popovici, Nicolae Mândreanu și Ion Dordea; apoi unchiul lui Banea, plugarul Ilie Băra și Vasile Ganea, țaran fruntaș din comuna Nocrîh, care, în alegerile din 1932, figurase între cei cinci candidați ai noștri.

Scurt în urmă au mai fost aduși: Comandantul Corneliu Georgescu din Miercurea Sibiului, învățătorul Gheorghe Micu din Gusu, Dumitru Isaia din Ocna Sibiului, Ion Vlad, țaran, șeful organizației legionare din comuna Hamba, și Buta Valer din Gușterița.

Ca ultimul, îmi aduc aminte că a sosit camaradul Savu Pitaru, care era învățător în Râul-Sadului. Fusese adus de jandarmi, trântit pe spate, într'o căruță țărănească, cu mâinile și picioarele legate de loitrele carului. Era cu fața vânătă și umflată și-l dureau toate oasele. Fusese maltratat la postul de jandarmi într'un mod cu adevărat sălbatec. Din lovitura de pat de pușcă ce-o primise în față, scăpase ca prin minune cu maxilarul nesfărâmat, dar pierduse în schimb doi dinți. Chiar numai felul în care l-au transportat, cale de peste douăzeci de kilometri în gerul iernii, zăcând pe spate, pe scândurile goale ale carului, complet imobilizat, constituia în sine un act de nemaipomenită barbarie și sadism.

Să nu se creadă însă că Savu Pitaru a fost singurul maltratat cu prilejul acestor arestări. Maltratări au suferit deosemeni Chirilă Pavel, Vlad Ion și alții. Vlad, spre exemplu, a fost schingiuit de șeful Postului de Jandarmi din Sura Mare, plutonierul Șerban, acea brută, cu fizionomie lombroziană, de origine țigan, cunoscut în întreg județul ca un dușman neîmpăcat al legionarilor. Mai ales legionarii săteni, din comunele învecinate cu Șura Mare, au avut mult de suferit din partea acestui șef de post...

Bine înțeles, dormitorul în care fusesem adunați era mult prea mic pentru noi toți. Acest lucru l-a înțeles și administrația închisorii, așa că ne-a mai dat un dormitor. Astfel ne-am împărțit în două grupuri. În celălalt dormitor, care cred că era ceva mai mic, a trecut Comandantul C. Georgescu, Ilarie Buzdughină, Mândreanu, Popovici, Dordea și încă vreo doi-trei camarazi.

Tot timpul cât am stat în penitenciarul Sibiu am dormit lângă camaradul Ilie Băra, unchiul lui Banea. Aveam o mare simpatie pentru acest țaran, într'adevăr un om dintr'o bucată. Era cu vreo cincisprezece ani mai în vârstă decât mine, de statură mijlocie, dar spătos și cu mușchi ce păreau împlețiți din fire de oțel. Oacheș, cu o mustață groasă și neagră ca pana corbului, nu știu de ce, îmi amintea mereu de Avram Iancu, adică de poza lui, așa cum o văzusem în unele cărți de istorie.

Legasem prietenie cu nenea Ilie Băra, cu ocazia unui marș de propagandă. Lucrurile se petrecuseră astfel:

Echipa cu care pornisem în propagandă era compusă din șase inși. Mai aveam la dispoziție două zile, în care timp trebuia să vizităm neapărat patru sate. Dificultatea mare era aceea că două câte două din aceste sate se găseau în direcții diametral opuse, așa că nici de am fi avut aripi la călcăie n'am fi reușit să ajungem în toate patru. Unica soluție era aceea de a împărți echipa în două. În echipă eram patru studenți, un muncitor și un țaran: nenea Ilie Băra din Vurpăr. Atunci m'am decis să nu rup din echipă decât un singur element: l-am ales pe camaradul Băra. În aceeași seară, m'am despărțit de restul echipei, pornind cu nenea Ilie, peste dealuri și văi, spre Ghijasa de Jos.

N'am să uit niciodată acel marș de noapte făcut în doi. Ca să scurtăm drumul, am luat-o pe poteci ascunse, pe cari numai nenea Ilie le cunoștea. Tocmai din acest motiv îl alesesem pentru a mă întovărăși în acest marș. Și-apoi, în caz de vreo primejdie, mă puteam bizui pe dânsul, căci brațele și pumnii lui de fier întreceau la cântar pe cei ai întregii

noastre echipe. In cursul marșului nenea Ilie Băra, din fire tăcut și rezervat, nu știu cum, a prins dor de vorbă. A simțit nevoia să-și verse focul depe suflet, povestindu-mi tragicul episod prin care trecuse în tinerețea lui, depe urma căruia a avut foarte mult de suferit. Anii ce-au urmat s'au desfășurat sub semnul fatidic imprimat de acea întâmplare, menită a schimba cursul liniștit al vieții sale de plugar... El însuși n'a știut să-și explice cum de tocmai mie simțea nevoia de a-și vărsa inima, istorisindu-mi secretul vieții sale. La rândul mi, i-am povestit o seamă de lucruri din viața mea, din care a putut să înțeleagă că noi toți, ca fapteuri ale lui Dumnezeu, indiferent în ce loc și în ce condiții ne-am născut, suntem egali în fața Lui, având parte în această viață pământeană de bucurii și supărări... In felul acesta s'a născut prietenia noastră.

Undeva, în adâncul sufletului meu, sentimentul de prietenie pentru acest brav țaran român continuă viu, deși a trecut mult, foarte mult timp de când l-am văzut pentru ultima dată. Acum un an, înainte de a începe a pune pe hârtie aceste amintiri, am avut bucuria să aud dela o persoană venită din țară că nici nenea Ilie —acum un moșneag— nu m'a uitat, căci în mai multe rânduri a căutat să afle dacă mai trăiesc, pe unde mă aflu și cum îmi merge...

Seriositatea situației în care ne găseam, cât și gândul la necunoscuta soarte ce ne aștepta, n'au fost totuși în stare să ne sdruncine moralui nici să ne răpească cu desăvârșire umorul nostru sănătos. Sufletește eram nebiruiți, căci aveam —cum spune un cântec al nostru— nesdruncinată «... credință'n Dumnezeu din cer și'n victoria Gărzii de Fier».

Asfel, pentru a-mi ucide timpul, care în împrejurările date îmi părea că trece mult prea încet, și pentru a oferi camarazilor din închisoare o mică distracție, m'am apucat să redactez, într'un singur exemplar, menit a fi citit în grup sau de

a trece din mână'n mână, o revistă ilustrată, scrisă cu creionul, pe care am intitulat-o «Ploșnița Beciurilor». Primul număr s'a bucurat într'adevăr de cel mai răsunător succes. Așa că «Ploșnița» și-a continuat apariția, ajugând, dacă bine îmi amintesc, până la N-rul 5. Revista își asigurase întretimp prețioasa colaborare a lui Corneliu Georgescu. «Opoziția», sub conducerea lui Ilarie Buzdughină, discordând cu anumite puncte de vedere apărute de «Ploșnița Beciurilor», pentru a le putea combate «în mod public», a scos o altă revistă, numită «Flitul». Bine înțeles, aceste «reviste» aveau un caracter eminentemente umoristic. Polemica iscată între cele două publicații, susținută exclusiv în versuri, era într'adevăr unică în felul ei. De o deosebită apreciere însă s'au bucurat «mica publicitate» și reclamele comerciale pe care «Ploșnița Beciurilor» le aducea pe ultima pagină. Mi-aduc aminte de una din aceste reclame: «*Cabinet Dentar. Folosim cele mai moderne metode. Succes garantat. Extragem gratuit dinți și măsele. Postul de jandarmi Sadu*». Reclama era încadrată de un pat de pușcă și o baionetă. Era o aluzie la cele pătimate de camaradul nostru Savu Pitaru. Dar celebritatea pe care și-a câștigat-o «Ploșnița Beciurilor», dincolo de zidurile închisorii înlăuntrul cărora a apărut, s'a datorat maicuseamă satirelor și epigramelor în care erau scărmanați și biciuiți o seamă din slugoii și satrapii locali ai guvernului liberal la putere, apucăturile și metehnele caracteristice ale acestora, cât și metodele medievale folosite împotriva noastră. Intre cei vizați —fără a se pomeni însă niciun nume— figurau prefectul județului, chestorul poliției, șeful Siguranței, secretarul Chesturii (mai cu seamă), directorul închisorii, etc.

Dacă am dedicat o pagină întreagă acestui «fapt divers» —apariția unei modeste reviste scrise cu creionul, într'o celulă oarecare a închisorii din Sibiu— amănunt ce, într'adevăr, nu pare a merita atâta atenție, am făcut-o din cauza neașteptatului interes pe care această revistă satirică l-a trezit în anumite cercuri ale societății sibiene. Datorită unei imprudențe a noastre, un număr din «Ploșnița Beciurilor» a

incăput pe mâinile lui Pompei Mureșan, directorul închisorii. Acesta a arătat-o unor prieteni, în cafeneaua Boulevard. Revista a trecut dela o masă la alta până ce a ajuns în mâinile Căpitanului Stamate, secretarul Poliției, stârnind la unii zâmbete acre și proteste, la cei mai mulți însă veselie entuziastă și aprobare. Câteva luni mai târziu, un avocat (național-țărănist) a insistat săptămâni la rând pe lângă mine ca să-i cedez întreaga colecție, oferindu-mi pentru ea o sumă neobișnuit de mare. De ce-o fi vrut s'o cumpere? Dar «Ploșnița Becușilor» nu era de vânzare. În anii ce-au urmat, ea a descrețit, rând pe rând, frunțile legionarilor din garnizoana Sibiu. Am salvat-o dela multe percheziții, până ce, în 1938, cu prilejul unei percheziții domiciliare, a fost găsită și confiscată de Poliție.

Se apropia Crăciunul, dar situația noastră continua neclarificată. Mandate de arestare până acum nu fuseseră emise împotriva noastră. În schimb, ni se dăduse în câteva rânduri a înțelege că poliția n'ar avea nimic împotriva noastră (sic), că ar dori să ne pună în libertate, deoarece, în fond, n'am avea nicio vină, vina fiind doar a câtorva șefi ai noștri, de cari ne-am lăsat duși de nas, etc. În acest scop însă —adică pentru a fi puși în libertate— ar trebui să dăm o declarație (vestitele declarații!), prin care să ne desolidarizăm de «cei vinovați». Mesagerii acestor vești și informații «para-oficiale» —printre cari se găsea însuși directorul penitenciarului— au găsit de cuviință să comunice unuia dintre legionarii noștri, mai nou intrat în legiune, «prietenește» și oarecum «confidențial», cari anume ar fi acei «vinovați». În primul rând —bine înțeles— era vorba de comandanții noștri Corneliu Georgescu și Ion Banea. Aceștia erau considerați «capii răutăților». Ar mai fi și alții, ca spre exemplu Nicu Iancu și Dumitru Banea, dar aceștia ar putea fi eventual «iertăți», dacă și ei, la rândul lor, s'ar desolidariza atât de primii doi, cât și de însuși «Zelea Codreanu». Ne-am dat seama că toate aceste informații și sfaturi «binevoitoare» făceau parte dintr'un plan drăcesc, urzit nu de poliție, ci de însuși guvernul

țării, prezidat de I. G. Duca. Era de presupus că această tactică insidioasă era folosită în toate celelalte închisori în cari se găseau legionari arestați. Evident că prin această stratagemă vicleană guvernul căuta să producă o scisiune între grosul mișcării legionare și șefii ei. O desolidarizare a trupeii de Căpitanul și Comandanții Legiunii ar fi ușurat enorm soluționarea problemei în fața căreia se găsea pus guvernul: prin menținerea în închisori a miilor de legionari peste Sfințele Sărbători ale Nașterii Domnului și-ar fi atras oprobriul mării majorității a populației creștine a țării, riscând în același timp a pierde și ultima brumă de simpatie și prestigiu de care se mai bucura în anumite cercuri românești. Din această dilemă guvernul ar putea ieși ușor și deadreptul triumfător, dacă i-ar succeda a prezenta opiniei publice pe șeful Gărzii de Fier și, să zicem, vreo 40-50 de comandanți și șefi legionari, drept principalii vinovați, deschizând în schimb, cu «mărinimie», porțile închisorilor pentru toți ceilalți arestați, ale căror declarații de desolidarizare, copios divulgate de presa «românească», ar fi servit cum nu se poate mai bine într'un proces de răsunset intentat capilor mișcării, în frunte cu Căpitanul. Ori, odată condamnați capii mișcării și izolați pentru un lung șir de ani de trupă, aceasta cu siguranță se va risipi incurând, iar pericolul unei renașteri a Gărzii de Fier va fi astfel definitiv înlăturat.

La toate acestea, răspunsul tuturor legionarilor închiși la Sibiu a fost unul, clar și răspicat: ori ieșim cu toții ori niciunul! Același răspuns a fost dat de legionarii aflători în toate celelalte închisori ale țării.

Guvernul lui I. G. Duca s'a văzut amar înșelat în speranțele ce-și pusese în reușita acestui murdar plan, pe care îl urzise în completă necunoaștere a sufletului legionar.

Intretimp însă ne-a parvenit o veste mai îmbucurătoare: din inițiativa avocatului Bidian, se făcuseră demersuri, prin intermediul lui Sandi Popa și Dr. Stăniloae, ambii profesori la Academia Teologică Andreiană din Sibiu, la I. P. S. S. Nicolae Bălan, Metropolitul Ardealului, solicitându-i-se a inter-

veni pe lângă forurile competente pentru eliberarea noastră înainte de începerea sărbătorilor. După cât îmi amintesc, Mitropolitul Nicolae Bălan a și trimis, în acest sens, o telegramă Subsecretarului de Stat dela Interne Victor Iamandi. Nu mai țin minte dacă la acea telegramă a primit vreun răspuns sau nu.

Astfel a sosit ziua Ajunului de Crăciun.

24 Decembrie a căzut în acel an într'o zi de Duminică, deci într'o zi în care era permisă vizitarea deținuților. Astfel, aproape toți am fost chemați la vorbitor. Până și rudele camarazilor noștri săteni, femei maicuseamă, porniseră în această zi, cu noaptea'n cap, cu căruța ori cu trenul, la *Sighii* (Sibiu), pentru a-și vedea fie bărbatul, feciorul sau fratele *băgați la pușcărie de domnii libărari*, și pentru a le îndulci o «țâr» Crăciunul cu un *hencleș* sau cu alte bunătăți aduse în traistă.

Neexistând niciun pericol de evadare, dat fiind că aripa închisorii, cu etajul în care se găseau cele două dormitoare ale noastre, era complet izolată de celelalte coridoare prin uși cu grilaj de fier, ni s'a permis să ieșim în grupuri de câte cinci-șase inși pentru a coborî la vorbitor, ușile celulelor noastre rămânând întretimp larg deschise. Astfel eram complet liberi de a circula între etajul unde eram găzduiți și încăperea dela parter, ce servea de vorbitor. Trecerea din coridorul scărilor spre anticamera vorbitorului se făcea printr'o ușe de grilaj de fier, care, de obicei, era închisă cu cheie, dar astăzi și această ușe fusese larg deschisă.

Am insistat în descrierea acestor amănunte, considerându-le necesare pentru înțelegerea celor ce voiu relata mai la vale. E cazul să amintesc că noi înșine ne-am lăsat înșelați de aparențe, crezând că libertatea de circulație ce ni se acordase în această zi nu era decât un gest binevoitor și mărinimos din partea administrației închisorii, prilejuit de faptul că ne găseam în Ajunul Crăciunului, a sărbătorii păcii și binevoiri între oameni. De unde să bănuim că această relaxare a regulamentului închisorii nu era decât un detaliu tactic,

făcând parte dintr'un plan insidios, pus la cale de poliție și a cărui executare urma să înceapă incurând? Dupăcum am aflat mai târziu, planul ticluit de poliție și pus în aplicare în strânsă colaborare cu jandarmeria —având ca scop divizarea grupului nostru în două— a fost urmarea unei hotărâri luate în sfere ministeriale, ordinul emanând direct dela Iamandi.

Ce se întâmplase? Guvernul, presat moralmente din diferite părți —la Sibiu fusese însuși Mitropolitul care intervenise pentru eliberarea noastră— și dându-și pe deasupra seama că intrarea în sărbători, cu peste zece mii de legionari umplând închisorile țării, ar putea să-i aducă o pierdere de prestigiu și popularitate în însuși sânul partidului liberal, s'a hotărît să pună în libertate o bună parte din lumea arestată, menținând în închisori numai pe șefii notorii, cei ce îndeplinseseră funcțiuni de conducere sau se evidențiaseră în vreun mod deosebit în cadrul «fostei» Gărzii de Fier. Afară de aceasta, nu-i era strein guvernului faptul că la 10 Decembrie, cu ocazia desființării Gărzii de Fier, fuseseră arestați «din greșală» și aruncați la închisoare o seamă de cetățeni cari nu aveau nimic deaface cu mișcarea legionară. Bine înțeles, rudele acestora înaintaseră petiții și plângeri, intervenind și pe diverse alte căi pentru eliberarea lor. La Sibiu, spre exemplu, am avut cazul cărciumarului Nae Vonica, care, după cât îmi aduc aminte, era gogist și care totuși a stat cu noi la închisoare până în ultima zi. În legătură cu acest fapt merită a fi redat dialogul ce-a avut loc între chestorul Ștefănescu și acest «legionar fără de voie», în momentul în care am fost puși în libertate. Întâmplător îmi aduc foarte bine aminte de acest dialog, despre care a aflat, mai târziu, aproape întreg Sibiul. Iată-l:

—Vasăzică, d-ta n'ai făcut parte din Garda de Fier...? Spune adevărul: ai fost sau n'ai fost legionar?

—D-le Chestor, vă spun drept. De fost n'am fost, dar acum sunt. De vină e poliția, că m'a băgat la închisoare cu legionarii, a răspuns Nae Vonica.

Tocmai furăm avizați că ora de vizită s'a sfârșit și că trebuie să ne'ntoarcem în celule. Ne-am luat rămas bun — cei mai mulți cu lacrimi sub gene — dela rudele cari veniseră să ne viziteze. La mine venise deastădată sora mea cea mai mare și mătușa Rafira. În tăcerea ce se așternuse peste vorbitor, odată cu avizul dat de primul-gardian, tăcere întreruptă doar de plânsul incet al unei mame neconsolate, urarea de «Sărbători fericite», făcută după datina creștinească și românească de către camaradul Popovici surorii sale Galina, a răsunit ca o dureroasă ironie...

Faptele cari au urmat, începând din acest moment, s'au desfășurat așa de repede și de neprevăzut, încât nu știu dacă îmi va reuși să le redau cu claritatea necesară pentru a fi înțelese și, maicuseamă, în ordinea exactă în care s'au întâmplat. O seamă de amănunte, totuși mi-au rămas viu întipărite în minte.

Tocmai ne pregăteam să urcăm scările spre etajul întâiu, când nu mai știu din ce ungher și pe care ușe, au apărut ca din pământ, tăbărând asupra noastră, un grup de jandarmi. În primul moment am fost atât de surprins, încât nu mi-a fost posibil să înțeleg ce anume se petrece. Dar încurând am putut observa că în fața mea, pe scări, începuse o busculadă. Doi jandarmi îl înșfăcaseră pe Corneliu Georgescu, încercând să-l tragă după ei, pe scări în sus, în timp ce, nu mai țin minte care dintre camarazii noștri, îl ținea strâns de mână, trăgându-l cu eforturi desperate în direcția opusă, adică în jos. Deodată am înțeles care era jocul și, fără a mai sta pe gânduri, am sărit și am apucat mâna camaradului, trăgând și eu la rândul-mi din răputeri. Am strigat pe încă un camarad să vie să ne ajute. Acesta a înțeles și el despre ce era vorba, iar după el au mai înțeles și alții și încurând s'a format un lanț de brațe. Jandarmii n'au putut rezista, așa că, în clipa următoare, comandantul Corneliu Georgescu se afla din nou în mijlocul nostru. Intretimp, același lucru se petrecuse și cu dl. Banea. Jandarmii încercaseră să-l împingă pe scări în sus, pentru a-l izola de noi, dar un alt grup

de camarazi reușise să-l smulgă din mâinile lor. Desigur, lucrurile nu s'au petrecut în tăcere; din contră, un vacarm asurzitor se iscase, dintr'o parte auzindu-se comenzile sbierate de un subofițer de jandarmi, din cealaltă strigătele legionarilor: «Ține strâns Ioane, nu te lăsa, camarade!»

O parte din lumea care ne vizitase, neputând fi evacuată imediat, a asistat cu spaimă, de dincolo de grilajul despărțitor, la primele scene ale încăerării, contribuind cu strigăte de protest și blesteme adresate jandarmilor, la vacarmul general.

Acum «bătălia» se desfășura pe coridorul dela parter. Jandarmii, cari veniseră înarmați cu carabine, ne înghionteau cu paturile de armă, în timp ce câțiva dintre ei căutau din nou să izoleze pe comandanții noștri Georgescu și Banea, cu intenția de a-i închide într'o celulă. În învălmășeala care domnea, l-am văzut la un moment dat pe Corneliu Georgescu cum nu-l mai văzusem până aici niciodată: roșu la față, cu părul răvășit căzut pe frunte, împărțea în stânga și'n dreapta la pumni, ce cădeau ca o grindină grea pe capetele jandarmilor. Părea un leu infuriat. În momentul următor, auzim comanda răcnită: «Jandarm'-incărcați arm'!»

A fost o mare greșală din partea celui care a dat această comandă. Deși rostul ei —dupăcum numai mai târziu ne-am dat seama— n'a fost decât acela de a ne infricoșa, efectul instantaneu pe care l-a provocat în rândurile noastre a fost diametrul opus: fără nicio comandă ne-am aruncat cu toții asupra jandarmilor, căutând a-i împiedeca la încărcatul armelor sau a le smulge puștile din mâini. Coridorul pe care ne aflam avea o lărgime de cel mult un metru și un sfert, iar lupta se dădea corp la corp într'o imbulzeală în care manevrarea unei arme era practic imposibilă. Bieții jandarmi făceau eforturi desperate pentru a executa comanda primită, însă cartușele le scăpau pe jos, fiind călcate în picioare de mulțimea aglomerată în acest spațiu redus. La un moment dat am zărit printre capetele jandarmilor pe acela al Căpitănelui Stamate, secretarul poliției. Acesta se aflase undeva

pe aproape, de unde asistase la desfășurarea «bătăliei». Convîngându-se de rezultatul dezastruos pe care îl produsese ordinul pentru încărcarea armelor, se hotărîse să se aventureze până pe coridorul cu bucluc, pentru a ne ruga să ne liniștim, că el, Căpitanul Stamate, ne garantează, pe cuvântul lui (!?), că nu ni se va face «niciun rău», că vom fi puși imediat în libertate, etc. Dar cine mai asculta, în circumstanțele date, la cuvintele lui? Singur Mitu Banea i-a răspuns, strigându-i:

—Pe noi nu ne mai duci *cu mâia*, d-le Căpitan! De aci ori ieșim cu toții ori rămânem cu toții!

Căpitanul Stamate cred că nu l-a mai putut auzi, căci fusese luat deja de valul celor două grupe beligerante și strivit de perete. Ii sărise pălăria depe cap, pe care înzadar căuta s'o ridice de jos. Câteva secunde mai târziu, am zărit-o sub bocancii unui jandarm, stâlcită și deformată.

Datorită apariției Căpitanului Stamate, a intervenit un moment de neatenție și nehotărîre în rândul jandarmilor.

—Acum e momentul, leilor, cu toții la dormitor!

Strigătul fusese al lui Ion Banea. Ne-am repezit atunci cu toții, care depe unde se afla, reușind să pătrundem printre jandarmi, cari n'au mai oferit rezistență, și să ajungem la scara ce ducea la etaj. Fiind unul dintre primii cari am ajuns la etaj, am strigat ca să mă audă ceilalți:

—Camarazi, cu toții la un loc, în primul dormitor!

Dupăce ne-am convins de prezența tuturor în dormitor (era acela în care dormeam eu și care era ceva mai încăpător decât celălalt), am rupt din patul comun, cu ajutorul lui Ilarie Buzdughină, o scândură mai lungă, pe care am înțepenit-o apoi în ușa dormitorului, care se deschidea înspre înăuntru, așa ca să nu mai poată fi deschisă din afară, depe coridor. Spre o mai mare siguranță, trei dintre noi au rămas de planton, călare pe scândură, pentru a o înțepeni cât mai bine în cazul în care s'ar fi încercat din afară o intrare cu forța. Cu alte cuvinte: ne-am baricadat în dormitor.

Planul autorităților fusese de a izola sau, la nevoie, de a smulge cu forța din mijlocul nostru pe cei doi comandanți

și a-i închide într'o celulă separată. Pe noi, ceștialalți, vroiau să ne oblige a semna o declarație, prin care urma să ne desolidarizăm de Căpitan și de Legiune, renegându-ne întreg trecutul legionar. În schimbul acestei declarații și drept recompensă, urma să fim puși pe picior liber. Dar planul autorităților eșuase. Reușisem să-l dejucăm. Se punea doar întrebarea: dar de aci înainte ce va urma?

Datorită incidentului cu jandarmii precum și faptului că ne baricadasem în dormitor, am rămas fără mîncarea de amiazi, ceea ce însă nu ne-a incomodat cătuși de puțin, căci aveam destulă merinde, așa că nu mai eram avizați la ciorba chioară pe care ne-o servea închisoarea. Și-apoi, celor mai mulți ne cam pierise pofta de mîncare. Din fericire, niciunul dintre noi nu era rănit; depe urma încăierării cu jandarmii, ne alesesem doar cu vînatăi și ușoare sgârieturi. Astfel, înarmați cu răbdare, ne-am pus pe așteptate. Unii comentau cele petrecute, alții făceau pronosticuri la cele ce se vor mai întâmpla de aci înainte.

Răbdarea nu ne-a fost pusă la prea lungă încercare. Pe coridor au răsunit niște pași grei. Cineva a încercat apoi să deschidă ușa. Natural, fără rezultat. O voce —nu mai știu dacă a fost a secretarului de poliție sau a șefului siguranței— ne-a strigat să deschidem. N'am răspuns și, bine înțeles, n'am deschis. Apoi s'a încercat forțarea ușei. Dar cei trei băieți de planton, la care s'au mai adăugat alți doi legionari, o propteau sdравn cu scândura patului. Cei depe coridor au văzut în curînd că eforturile lor sunt inutile. I-am auzit apoi îndepărtându-se.

Vreo zece minute mai târziu —era pela orele două și un sfert după masă— ni s'a părut că auzim o ușoară mișcare pe coridor. Cineva se apropia cu pași tiptil. Apoi am văzut deschizându-se vizeta din ușe, în cadrul ei apărînd țeava unei puști sau a unui revolver. Mai mult n'am putut vedea, căci în clipa următoare dormitorul a răsunit de o bubuitură puternică.

Prima noastră reacțiune a fost de a ne culca la pămînt,

căutând acoperire, căci credeam că se trage în noi pentru a ne ucide. Dar o aruncătură de ochi spre uşe ne-a convins că vizeta era acum din nou închisă. În acelaşi moment un fâsâit curios mi-a ajuns la urechi, părea că vine de jos, depe duşumele, iar învăţătorul Micu a strigat: «Sunt gaze băieţi! Au tras în noi cu gaz lacrimogen!»...

N'a fost nevoie să ne-o spună, căci începusem deja să simţim efectul, nu numai la ochi, dar şi în nări. A urmat un moment de panică. Câţiva s'au repezit la căldarea cu apă de băut, udându-şi faţa şi ochii cu puţină apă ce ne mai rămăsese. Pe alţii îi apucase tusea şi strănutul. Savu Pitaru ne-a atras atenţia să nu ne mai umezim ochii, căci apa intensifică usturimea.

—Atenţie, camarazi, uşa!

Intr'adevăr, cineva încerca din nou la uşe, dar băieţii de planton nu-şi părăsiseră nicio clipă postul. În timp ce cu o mână îşi apărau ochii, nasul şi gura cu câte-o batistă, de bine de rău, de gazele ce umpluseră între timp întreg dormitorul, cu cealaltă mână şi cu un picior, apăsau vârtos pe scândura proptită'n uşe. Totuşi, în câteva rânduri situaţia a devenit ameninţătoare, căci cei ce împingeau din afară —probabil jandarmi— făceau şi ei eforturi apreciabile. Până la urmă însă au trebuit să renunţe.

—Spargeţi geamurile dela fereastră!, a ordonat atunci Ion Banea.

M'am repezit imediat în direcţia ferestrei. I-am ajutat apoi lui Aurel Banţa să se urce pe umerii mei, ca astfel să poată ajunge mai uşor până la fereastra zăbrelită. Cu o bucată de scândură ruptă din priciu, i-a reuşit să spargă geamul. O bucată mai mare de geam, în cădere, m'a lovit cu dunga, rănindu-mi fruntea şi nasul. Momentan n'am simţit aproape nicio durere, aşa că n'am dat atenţie faptului.

Cum gazele lacrimogene, într'o încăpere închisă ermetic, cum era dormitorul nostru, produceau deasemeni un efect extrem de iritant asupra căilor respiratorii, ne-am hotărît ca fiecare din noi, cu rândul, urcând pe umerii altui cama-

rad, să respire un minut, în faţa geamului spart, aierul curat de afară.

Toţi sufeream de o grozavă usturime la ochi; lacrimile ce ne izvorau din abundenţă ne împăienjeneau vederea. Abia mai puteam deschide pleoapele. Insfârşit, cam după vreo oră, am putut să deschidem din nou ochii, cutoatecă usturimea nu cedase încă. Abia în acel moment am descoperit, nu fără uimire, că o seamă de camarazi erau mânjiţi de sânge, unii pe fată, alţi pe mâini. Pe cămaşa naţională, brodată cu *pui* albaştri, a lui Ion Banea, am văzut deasemenea câteva pete roşii de sânge. Privindu-mi mâinile, am constatat că şi ele erau murdărite de sânge. Pe haină şi pe pantaloni, la fel se puteau observa pete ruginii. Ce s'o fi întâmplat mă întrebam? Dar în acelaşi moment îl văd pe Sivu Rott, fixându-mă cu ochii mari şi îngroziţi de parcă ar fi văzut vreo stafie: «Camarade şef (*), eşti rănit...?!»

Imediat m'am văzut înconjurat de camarazi, cari mă priveau cu toţii îngrijoraţi, întrebându-mă ce mi s'a întâmplat. Nicolae Mândreanu mi-a întins o oglindă de buzunar, în care, privind cu greu printre pleoapele umflate, mi-am zărit propria faţă, mângălită de sânge. Pornind dela rădăcina nasului şi urcând aproape până la mijlocul frunţii, se vedea o dungă groasă, de culoare roşie-neagră: era tăietura —acoperită acum de o crustă de sânge încheagat— pe care mi-o cauzase cu vreo oră înainte acea sticlă de geam ce-mi căzuse în cap. În învălmăşala ce domnise atunci, nu dădusem atenţie răni. Fără să-mi dau seama m'am mânjit pe mine şi apoi pe toţi camarazii cu care venisem în contact cu sângele ce se scursesese

(*) Pe acea vreme —1932-34— pentru majoritatea legionarilor sibieni, eram «camaradul-şef». Comandantul legionar Ion Banea, spre exemplu, era «Domnu' Banea», iar Văcăreşteanul Corneliu Georgescu (înaintat în anul 1935 la gradul de Comandant al Bunei Vestiri), era «Domnu Comandant Georgescu»; Dumitru Banea era pur şi simplu «Mitu».

din rană, după toate semnele, în cantitate destul de mare. Pentruca rana să nu se deschidă cumva, am ascultat sfatul camarazilor, legându-mi fruntea cu o batistă...

Cam pela orele patru, am auzit din nou pași pe coridor. Era Pompei Mureșan, directorul închisorii, care s'a grăbit să ne asigure pe cuvânt de onoare că a venit singur, că jandarmii și poliția au părăsit de mult închisoarea.

Cu precauțiile convenite, am întredeschis ușa dormitorului, și, convingându-ne că era într'adevăr singur, l-am invitat să intre. Dar aierul infectat de gaz, ca și aspectul nostru, l-au făcut să dea un pas înapoi. Cu glas bâlbâit ne-a spus că preferă să rămână pe coridor. A încercat apoi să ne explice că el n'a știut nimic de cele puse la cale de poliție, că e complet inocent că abia acum, sosind din oraș, a aflat de cece s'a petrecut în absența sa și că va merge chiar acum să raporteze «cazul» primului procuror.

Vedeam că se preface, că minte, dar pe de altă parte știam că nu ne este dușman. Mințea din lașitate, el însuși fiind îngrozit de metodele folosite de poliție, sub noua cărmuire liberală. Tremura să nu-și piardă postul, pe care reușise să-l ocupe nu de mult timp, datorită «sfinților dela Ierusalim». Ne-a dat speranțe că vom fi eliberați în curând, asigurându-ne că ne stă la dispoziție în cazul că am avea nevoie de ceva, etc. Apoi a plecat. Dar după scurt timp s'a reîntors să ne «invite» ca să luăm parte la serviciul divin ce se va oficia pentru totalitatea deținuților, în capela închisorii, cu prilejul Ajunului de Crăciun. După o scurtă consfătuire între noi, i-am răspuns că acceptăm «invitația».

În acest timp —dupăcum am aflat mai târziu— în oraș circulau fel de fel de svonuri în legătură cu cele petrecute în penitenciar. Printre altele se afirma că am fi provocat o rebeliune, iar poliția a fost nevoită să tragă în noi. Svonul cel mai răspândit era însă acela pe care însăși Siguranța îl lansase și anume că autoritățile ar fi ordonat eliberarea legionarilor arestați, dar aceștia s'au baricadat în celule, refuzând a părăsi închisoarea (!).

Când am intrat, cam o oră mai târziu, în vasta sală ce servea de Capelă a penitenciarului, atât privirile preoților —reprezentând trei confesiuni diferite— cât mai ales ale invitaților oficiali și ale propriilor pușcăriași de drept comun, prezenți în Capelă, s'au îndreptat uimite și în același timp speriate și întrebătoare spre noi. Un murmur a străbătut apoi Capela: «Legionarii...!».

În halul în care ne găseam, mânjiți de sânge, cu ochii înroșiți și umflați, eu însumi cu fruntea înfășurată cu o batistă albă, fără îndoială am lăsat o profundă impresie în întreaga asistență.

Ignorând privirile celor din jurul nostru, am ingenunchiat și ne-am rugat Celui Nou Născut, Fiul lui Dumnezeu, ca să ne miluiască pe noi păcătoșii și să ne ajute să scăpăm din această prigoană, iar dacă voința Tatălui Ceresc va fi alta, să ne ajute să îndurăm cu bărbăție toate la câte vom mai fi supuși de aci înainte. Ne-am rugat pentru Neamul nostru oropsit și nedreptățit de cărmuire, pentru sănătatea Căpitanului și pentru biruința Legiunii. Apoi, cum nu putea fi mai firesc în astfel de clipe, ne-am lăsat purtați pe aripile gândului spre casele noastre, la dragii noștri. Ca și mine, nu mă îndoiesc, că și camarazii mei s'au lăsat furați de amintiri din trecut, retrăind alte ajunuri de Crăciun, pline de lumină, pace și fericire, petrecute în casa părintească, în mijlocul familiei...

Scurt, înainte de a începe împărțirea darurilor între deținuți, a trebuit să părăsim Capela. Întorși în celulă, ne-am așezat tăcuți pe marginea patului de scânduri; fiecare părea cufundat în propriile lui gânduri. Cei cari sufereau sufletește mai mult, erau camarazii noștri țărani.

—Fain Crăciun avem anul ăsta fraților...».

Observația aceasta, plină de ironie seacă, a fost a lui Ion Mândreanu. Ea a avut totuși darul de a descreți unele frunți și a împrăstia melancolia ce ne cuprinsese, mai ales dupăce Mitu Banea a găsit cu cale să mai adauge: «Dupăcum vedeți, ai naibii am fost și bine am mai ajuns...».

Când mai puțin ne-am fi așteptat —să fi fost pela orele

opt și jumătate seara— ni s'a adus vestea că vom fi puși în libertate. Bine înțeles, bucuria noastră a fost mare, mai ales țărani noștri erau cum nu se poate mai fericiți că vor putea petrece Sfintele Sărbători acasă. Totuși, cașicând ne-am fi înțeles de mai înainte, ne-am reținut cu toții de a ne manifesta bucuria prin semne exterioare. Față de temnicerii noștri—mici și mai mari— ne-am prefăcut că nu suntem deloc surprinși, cașicând am fi fost de mai înainte siguri de eliberarea noastră.

Ni s'a spus să coborim pe rând în biroul prim-gardianului, unde ni se vor face formele de eliberare.

În micul birou, în afară de directorul închisorii, am dat cu ochii de însuși chestorul Poliției, Nicolae Ștefănescu. Acesta ne-a ținut un «logos» despre spiritul de comprehensiune al autorităților, despre Crăciun, ca sărbătoare a păcii și la sfârșit despre obligația noastră de a iscăli fiecare o... *declarație*, fără de care nu ne poate pune în libertate.

Toți, fără excepție și fără a ne fi înțeles în prealabil, am refuzat a iscăli orice fel de declarație, preferând să rămănem în închisoare. Simțisem că această condiție de ultimă oră ce ne-o puneau nu era decât o nouă încercare de a ne umili, de a ne compromite în fața propriei noastre conștiințe, forțându-ne a face *mea culpa*, a ne desolidariza de Căpitan și cine știe ce încă. Un al șaselea simț ne spunea că de data aceasta, cu sau fără declarație, vor trebui să ne elibereze.

Așa a și fost. Văzând că nu cedăm, au cedat până la urmă ei.

Fiindu-le însă teamă că odată liberi, am putea porni cu toții în coloană de marș spre oraș, cântând cântece legionare, nu ne-au dat drumul decât pe rând, câte unul sau câte doi, obligându-ne a merge pe cel mai scurt drum direct acasă. Spre mai mare siguranță, au comandat, pe cheltuiala poliției, mai multe mașini de piață, cu cari am fost duși până în fața porții caselor noastre. Bădia Corneliu Georgescu, care locuia în Miercurea Sibiului, adică la aproape 40 km. de orașul Sibiu,

cu greu ar fi putut găsi la acea oră târzie vreun mijloc de transport pentru a ajunge, încă în aceeași seară, acasă. Așa că dintre noi toți, cu siguranță a fost dânsul cel mai bucuros de a fi forțat să se servească de taxiul oferit de poliție.

VI. DIN INCHISOARE IN INCHISOARE

LA ARAD

În zorii zilei de 30 Decembrie 1933, am fost trezit de niște sgomote neobișnuite. Smuls din cel mai adânc somn, așa, dintr'odată, mi-a trebuit cel puțin un minut ca să-mi dau seama că nu mă aflam acasă, în Sibiu, ci în Arad, în locuința tatălui meu. Încă buimac de somn, m'am dumirit totuși că sgomotul care mă trezise venea din camera vecină, provocat fiind de puternice bătăi în ușa ce da spre antreu.

Când, însfârșit, mi-am găsit papucii și am ieșit în sufragerie, l-am văzut pe tata, care, în față ușii, tocmai întreba, cu glas răgușit și indignat:

—Cine e...?

—Vă rog deschideți imediat, e poliția!

—???...

Un sfert de oră mai târziu părăseam locuința, încadrat de doi polițiști în civil. Nu putuseră să-mi arate niciun ordin scris nici să-mi explice pentru care motiv anume eram arestat. Aveau pur și simplu ordinul de a mă conduce imediat la Poliție. Atât și nimic mai mult. Protestele și amenințările tatii, bine înțeles, nu i-au împiedecat de a-și duce la îndeplinire misiunea.

Ajuns la Poliție, am aflat dela un comisar că arestarea mea se datora unei comunicări telefonice sosite dela Sibiu în cursul nopții, și anume din partea a însuși Prefectului Județului, Dr. Nicolae Regman. Fusesem căutat mai întâiu

în Sibiu, la locuința mea din strada Tribunei — o parte din aceste amănunte le-am aflat însă abia mai târziu — unde unul dintre vecini ar fi declarat că m'a văzut în ziua de Crăciun părăsind locuința cu un geamantan în mână. Nimeni însă nu putuse spune încotro plecasem. A intervenit atunci perspicacitatea Prefectului Regman. După cum se pare, acesta petrecuse o noapte albă, conlucrând cu poliția la arestarea legionarilor. El știa că tata era director al Camerei Agricole din Arad. Astfel, în ce alt loc puteam călători, și încă în chiar prima zi de Crăciun, dacă nu la Arad, la tatăl meu...? La Arad, în schimb, eram necunoscut de poliție, încât dacă n'ar fi intervenit denunțul Prefectului Regman, aș fi putut scăpa de data aceasta nearestat. Dar se vede că de ceeace îți este scris, nu poți scăpa...

În timp ce-mi lua datele personale, l-am întrebat pe comisar, cu toată delicatețea, dacă aș putea vedea mandatul de arestare emis împotriva mea, pentru a lua cunoștință de motivele deținerii mele, devremece nu mă simt cu nimic vinovat.

— Domnule Comisar, sunt absolut sigur, cum de altfel sunteți și Dv., că nu am înfrânt nicio lege penală în vigoare. Dacă nu există niciun mandat de arestare împotriva mea, nu mă puteți deține, iar dacă cu toate acestea mă dețineți, înseamnă că sunteți Dv. cel care înfrângeți legea.

Știam din experiența mea de până acum că toată această pledoarie a mea nu va conduce la nimic. Am ținut totuși să-i atrag atenția acestui comisar de poliție, pe care îl vedeam pentru prima dată în viața mea, asupra ilegalității pe care o comitea, «din ordin», desigur.

Reușisem, într'adevăr, să-l las oarecum zăpăcit. Mi-a răspuns într'un chip evasiv și confus. A invocat ordinul primit dela mai marii lui. A recunoscut că un mandat de arestare nu există, cel puțin nu unul scris și semnat.

Totuși, cu prilejul schimbului de cuvinte avut cu comisarul de poliție, am aflat cel puțin, și însfârșit, mobilul arestării mele ilegale, și anume: împușcarea pe peronul gării Sinaia

a prim-ministrului I. G. Duca de către trei legionari ai Gărzii de Fier!... La auzul acestei știri m'am simțit străbătut de un fior. Să fie adevărat? Sau era vorba de unul din acele trucuri folosite de poliție, cu cine știe ce scopuri obscure? Totuși, faptul nu-mi părea deloc exclus. Disolvarea Gărzii de Fier în plină campanie electorală, asasinarea fără nicio vină a studentului Virgil Teodorescu, a plugarului Bălăianu și a altor legionari (despre uciderea lui Sterie Ciumeti, Toader Toma, etc., nu știam încă nimic la acea oră) nu puteau rămâne fără de urmări. Duca se angajase a distruge Garda de Fier și a răspunde cu gloanțe la revendicările drepte, însuflețite de cel mai pur patriotism, ale tineretului român naționalist. Ilegalitățile și actele de barbarie ale guvernului Duca atinseseră o graniță, dincolo de care, o reacțiune violentă din sânul poporului, din partea unei întregi generații, schingiuită și călcată în picioare, îmi părea posibilă, devremece era perfect explicabilă... Cu mintea și sufletul răvășit de cele auzite, am părăsit, câteva minute mai târziu Poliția, condus sub escortă la închisoarea din localitate.

Penitenciarul orașului Arad, pe care îl vedeam acum pentru prima dată, e o clădire veche, cu ziduri groase și înegrite de vreme, situată la marginea unui parc mare, ce se întinde pe malul drept al Mureșului. Când am trecut prin poarta închisorii, mi-am adus aminte de cuvintele lui Niculae Strugariu: «De intrat întri ușor, dar de ieșit e mai greu».

După ce am fost despuiat de tot ce aveam prin buzunare, inclusiv de șireturile de ghete, am fost vârit într'o celulă individuală, tocmai la ultimul etaj al închisorii. După mine, ușa grea de stejar cu ținte de fier s'a închis apoi cu un sgomot surd. Am căutat să-mi adun gândurile. Nu-mi venea să cred că după abia cinci zile petrecute în libertate, mă găseam din nou «după gratii». Mi-am rotit apoi privirea prin celulă: un pat de fier cu saltea de paie și o pătură veche și sdrenfoasă; un scaun fără spetează și... nelipsitul hârdău. Atât. Dealtminteri acesta era mobilierul mai tuturor celulelor individuale. Rîdicându-mi privirea spre fereștră zăbreliată, prin

care se zărea un petec din cerul mohorât de iarnă, am observat că una din gratiile verticale lipsea, iar gratia următoare era ușor indoită. Probabil opera vreunui deținut, ce-a stat cândva în această celulă și a încercat să evadeze. Cine știe, poate i-o fi reușit, căci deschizătura astfel obținută, permitea, de fapt, unui om nu prea corpolent a se strecura printr'insa. Rămânea doar întrebarea: ce i-o fi folosit respectivului candidat la evadare toate acestea, din moment ce se afla la cel mai de sus etaj al închisorii?... La această întrebare mi-a răspuns, la vreo săptămână mai târziu, unul din gardienii din schimbul de noapte, singurul, dealtfel, cu care mai putusem schimba câte-o vorbă. Dar asupra acestui fapt voiu reveni ceva mai târziu.

În celulă domnea un frig pătrunzător. Încălzirea părea a se face în acest penitenciar printr'un calorifer central. Cel puțin așa am putut deduce după cele două tuburi ce treceau prin celulă dealungul peretelui opus intrării. Deocamdată însă tuburile erau reci ca ghiața. Către seară însă, punând din nou mâna pe tub, am simțit că începuse a se încălzi. Dar această încălzire, cum am putut constata încurând, nu era decât simbolică. Celula continua să rămână rece, obligându-mă la exerciții fizice, pe cari le făceam din jumătate în jumătate de oră, pentru a nu mă întoiegi de frig. Noaptea însă frigul devenea insuportabil. Pătura cu care mă acopeream avea o gaură enormă la mijloc, așa că, oricum mă învărteam, genunchii rămâneau mereu descoperiți. Un alt amănunt extrem de supărător îl constituia prezența, zi și noapte, la un metru de căpătâiul patului, a hârdăului cu mirosu-i pestilențial. Eram abia la a doua închisoare prin care îmi fusese sorocit să trec, așa că nu ajunsesem încă a mă «familiariza» cu toate marile și micile mizerii rezervate unui deținut. Este adevărat că legea asigură deținuților politici un regim și tratament deosebit de cel al deținuților de drept comun. Legea!... Dar legea, aveam impresia, că dela o vreme încoace există doar pentru a fi călcată. Cei chemați s'o vegheze și să-i asigure aplicarea, ei înșiși o înfrângeau. Noi, legionarii, decând am

pășit în arena publică, am avut la fiecare pas prilejul de-a constata —pe propria noastră piele— ce însemnează «legalitate» într'un regim așa zis democratic. Noi, aproape toți, încă nu văzusem alte țări, nu știam că în alte părți ale lumii, ca spre exemplu în Anglia ori în Suedia, democrația era cu totul altceva. În această ordine de idei, am păstrat în amintire o conversație avută, în iarna lui 1932, cu maiorul de jandarmi Buzescu, în timp ce mă aflam arestat la Legiunea de Jandarmi din Sibiu. Iată ceea ce i-am răspuns eu atunci cu privire la democrația dela noi: «Noi, tineretul de astăzi, știm ce este democrația din cele ce am învățat în orele de educație civică, la școală. Unii o mai știm și din cărți și reviste pe care le-am citit în particular. Dar la fel cum nu poți să-ți formezi o idee despre gustul unei prăjituri, citindu-i rețeta într'o carte de bucate, tot așa nici noi n'am simțit «gustul» democrației decât după ce ne-am întâlnit cu ea pe teren, adică după prima campanie electorală la care am luat parte; din cele ce am auzit, văzut și trăit până în clipa despuierii scrutinului. Mărturisesc sincer: gustul prăjiturii —vroiam să zic, al democrației— nu ne-a plăcut niciunuia dintre noi. Tineretul din generația mea, împreună cu mine, răspunde: dacă *aceasta* este democrația, noi mărturisim cinstit și deschis: o detestăm. Ea este ca un măr frumos la aspect, dar când am mușcat din el, ne-am frânt dinții și ne-a durut stomacul...».

Încă din prima seară atenția mi-a fost atrasă de niște sunete curioase. Începuseră cam pela ora zece. Era un zăngănit metalic ce se repeta la intervale mai mult sau mai puțin regulate. Mi-am dat imediat seama că vin dela calorifer: era telefonul deținuților, probabil în alfabetul Morse. Deoarece cunoșteam acest alfabet, am ascultat atent, încercând să descifrez diversele «mesagii», dar n'am reușit decât în foarte mică parte. Cuvintele descifrate nu aveau nicio legătură între ele. Cum aceste transmisiuni, «via calorifer», nu puteau emana decât dela pușcăriași de drept comun, deci, pentru mine lipsite de interes, am renunțat să le mai ascult. Eram sigur că în închisoare se aflau și alți legionari, nu eram eu singurul.

Dar cum puteam să aflu, și mai ales, cum puteam să intru în contact cu ei, din moment ce eram, așa zicând, ținut la secret...?

În fine, după două zile, am fost scos din celulă pentru a lua parte la «plimbarea» de zece minute din curtea penitenciarului. Deținuții erau obligați să execute această plimbare în pas încet, păstrând între ei o distanță de doi metri. Astfel, dispuși în monom, dădeam ocol curții închisorii, situată între clădirea principală și zidul împrejmuitor, înalt de circa patru metri. La această plimbare, la care de aci înainte a trebuit să particip în fiecare zi, era strict interzis să vorbești cu vecinul din față și din spate. Încă din prima zi de plimbare am încercat să descopăr cari dintre deținuți ar putea fi legionari. După o atentă examinare a tuturor celor prezenți, am ajuns la concluzia că majoritatea —cutoatecă unii nu purtau costume vărgate— nu puteau fi decât deținuți de drept comun. Cel mult doi sau trei mi-au părut că ar putea fi deținuți politici, adică legionari. Nu cunoscusem însă până atunci niciun legionar arădean, așa că nu aveam posibilitatea de a-i identifica decât conducându-mă după instinct. Într'adevăr, pe doi dintre cei pe care îi bănuisem a fi legionari, i-am revăzut și recunoscut un an mai târziu, când am ajutat la organizarea garnizoanei Arad. Tot atunci am aflat că ceilalți legionari arestați, cu prilejul atentatului din gara Sinaia, fuseseră ținuți într'un dormitor comun, eu fiind singurul deținut în celulă individuală.

Faptul că am fost obligat a sta în celulă de unul singur, în fond, nu m'a incomodat deloc. Incepusem să notez zilele prin mici linii pe cari le sgâriam pe peretele celulei cu un nasture ce-mi căzuse dela haină. Unicul tovarăș de celulă mi-a fost un șoricel, care își făcea apariția în mod regulat la un anumit interval de timp după ora stingerii. Venea să-și ronțăie rația de pâine uscată ce i-o așezam în fiecare seară la piciorul patului. Dealtminteri, zilele treceau extrem de încet. Ce m'a chinuit mai mult, a fost frigul: incurând am început să tușesc și să simt dureri în regiunea rinichilor.

Într'oa seară, gardianul de noapte s'a încumetat să zăbovească în celula mea mai mult decât îi era permis, cu care prilej mi-a istorisit, pe scurt, povestea aceluia drug ce lipsea din fereastra celulei.

Celula în care mă aflam (al cărei număr nu mi-l mai amintesc, dar care îmi pare a fi fost 81 sau 101) avea un bogat trecut «istoric». Ea a adăpostit o seamă de răufăcători «celebri». Ultimul care a stat într'însa a fost vestitul bandit Oprea, despre a cărui fapte de haiducie am avut prilejul să aflăm la timpul său din ziare. El a fost acela care a tăiat —nu se știe cu ce— acea zăbrea din ferestruța celulei, reușind să evadeze într'oa noapte cu ceață. Din geamul celulei sărise —fusesse un adevărat salto mortale— pe acoperișul aripei administrative ce avea un etaj mai puțin decât clădirea închisorii propriuzise, iar de aci, folosindu-se de paratrăznet, a reușit să coboare pe partea exterioară a zidului, aterizând deadreptul în parcul orășenesc ce se întinde până în apropierea Mureșului. A trecut apoi înnot Mureșul. Fuga lui n'a fost descoperită decât în dimineața următoare. Nu mult în urma evadării, o poteră de jandarmi i-a descoperit ascunzișul din pădure. Fusesse trădat de o fostă ibovnică. Refuzând să se predea și răspunzând cu focuri de armă la somația jandarmilor, a căzut până la urmă ciuruit de gloanțele acestora...

Într'oa zi —o fi fost cam a zecea de când mă găseam în închisoare— mi s'a comunicat că am dreptul să citesc o carte sau o broșură din biblioteca închisorii. Aruncându-mi privirea pe lista de cărți adusă de gardian, spre marea mea surprindere descopăr o broșură intitulată «Din minunile Arhanghelului Mihail». Am însemnat-o pe listă cu o cruciuliță, iar în după masa aceleiași zile am și primit-o. Îmi amintesc că am rămas profund impresionat de cele citite în această broșură și, în același timp, reconfortat sufletește. În rugăciunea-mi obișnuită dinainte de culcare, m'am rugat de-aci înainte și Lui, Patronului și Protectorului Legiunii, pentruca să ne ajute să scăpăm din această prigoană, și'n frunte cu Căpitanul, să ne putem duce la împlinire misiunea ce ne-am luat-o față

de Dumnezeu și Neam. Zilele următoare m'am gândit mult la Căpitan. Nu mai știam de mult timp nimic despre el. Doamne, de nu i s'ar fi întâmplat nimic rău! În aceste momente grele prin care treceam, fără el, Legiunea, asemeni unei corăbii fără cârmă, n'ar fi putut rezista mult timp furtunii, putând fi înghițită de valurile ucigătoare care o înconjurau din toate părțile... Eram sigur că la aceeași oră cu mine, sute și mii de legionari depe întreg cuprinsul țării, din nenumărate închisori, ridicau rugăciuni pentru viața și sănătatea Căpitanului...

Starea sănătății mele începuse să se înrăutățească. Căpătasem acum o bronșită, iar când tușeam, simțeam o durere ascuțită în partea din dreapta a pieptului. M'au apucat apoi un fel de frisoane. Incepuse febra. Din bățiile pulsului mi-am dat seama că aveam peste 38 de grade. Am cerut să fiu dus la medicul închisorii. Dar cererea mea n'a avut niciun rezultat. Totuși cineva din administrația închisorii, precum și șeful gardienilor din schimbul de noapte —no să-l uit— mi-au fost binevoitori, ajutându-mă în felul și în măsura în care le-a fost posibil.

Eforturile depuse de tatăl meu pentru a putea intra în contact cu mine sau cel puțin de a-mi trimite pachete cu alimente, n'au dus, mult timp, la niciun rezultat. Toate încercările au dat greș, deși îmi inchipui că nu a lăsat nicio cale neîncercată. Dar după ce m'am îmbolnăvit, însuși gardianul-șef de secție mi-a adus într'o seară un termos cu ceaiu fierbinte cu rom și un pachet cu prăjituri, ce-i fuseseră predate de tatăl sau sora mea. Aflaseră, într'un fel sau altul, că eram bolnav.

Insfârșit, după o zi sau două, aflu că ar fi sosit un procuror dela Tribunal, pentru a face inspecția închisorii. Am insistat să mi se permită să vorbesc cu el. Trecând mai bine de o oră fără să primesc niciun răspuns, am transmis prin gardianul de serviciu direcțiunii închisorii că, din acel moment, mă declar în greva foamei. Motivul: deși grav bolnav, cu febră înaltă —foarte probabil atacat de pneumonie—

imi este refuzată orice asistență medicală, iar acum, când un membru al Parchetului se găsește aci, în inspecție, la fel mi se refuză de a vorbi cu el, deși —afirmam eu, fără să o știu— scopul vizitei sale este tocmai de a vedea în ce condiții trăesc deținuții. N'a trecut mult și gardianul s'a reintors aducându-mi o foaie de hârtie, toc și cerneală, zicând că trebuie să fac o cerere scrisă. Am repetat în această cerere cele reclamate verbal.

Intretimp sosise ora prânzului. Am refuzat a atinge mâncarea, o ciorbă de varză, cu o bucățică de carne la mijloc. Insfârșit, după masă, spre marea mea surprindere, a venit un gardian cu ordinul să mă conducă la cancelaria închisorii. Intr'adevăr, am fost primit de procuror într'unul din birourile penitenciarului. Era singur în birou. Dela început i-am spus că n'am venit pentru a reclama împotriva arestării mele ilegale, deoarece sunt convins că n'ar duce la niciun rezultat, ci ca să apelez la spiritul său de umanitate. Că sunt bolnav de-atâtea zile, fără să primesc nicio îngrijire medicală, zăcând într'o celulă friguroasă, având o singură pătură subțire și găurită și că cer să fiu dus la infirmerie sau la un spital, căci sunt cu febră și abia mă țin pe picioare. Procurorul, un bărbat tânăr cu trăsături simpatice, vădit impresionat de aspectul meu— slab, galben și tremurând de friguri—, mi-a promis că va lua imediat măsurile necesare pentru ca să-mi fie dată îngrijirea medicală de care, nu se îndoiește, am nevoie într'adevăr...

A doua zi am fost internat în Spitalul Public Orășenesc. Aceasta, datorită faptului că în infirmeria închisorii nu era niciun pat liber și, nu mai puțin, datorită intervențiilor făcute de tata, care era serios îngrijorat de sănătatea mea.

Dormitorul în care am fost repartizat, avea —dacă bine îmi aduc aminte— patru paturi, două fiind deja ocupate. Al meu era primul pe dreapta, imediat lângă ușe. Încă în aceeași zi am fost minuțios examinat de medicul secției și am primit două injecții. După câte am înțeles, aveam un început de pleurită.

Scurt după ce am intrat în spital, am fost din nou pus sub pază: un gardian public, înarmat cu revolver și vână de bou, s'a instalat pe un scaun lângă patul meu. Timp de aproape două săptămâni cât am stat la spital, am fost păzit zi și noapte fără intrerupere. S'au perindat astfel prin fața patului meu în total 13 polițiști, la început schimbul având loc din patru în patru ore, iar mai târziu, după fiecare șase ore. Administrația Spitalului invocând motive de ordin igienic și psihologic, a insistat ca postul de pază dinlăuntrul dormitorului să fie strămutat în afara lui, adică pe coridor. Gardianul putea tot atât de bine sta pe un scaun așezat chiar lângă ușa, însă afară, pe culoar, căci, la urma urmei, nu se putea presupune că bolnavul din patul nr. 1 (adică eu) va părăsi spitalul pe fereastră, sărind dela etajul întâiu! Bolnavii din paturile vecine — între cari unul în stare gravă — erau vădit impresionați de prezența în dormitor a unui polițist înarmat, fiind, în afară de aceasta, treziți din somn sau conturbați în liniștea de care aveau nevoie, de fiecare dată când avea loc schimbul. Nu știu care vor fi fost argumentele aduse de poliție în sprijinul necesității de a menține paza la însuși căpătâiul patului meu, cert este că administrația spitalului a cedat, consimțind până la urmă ca polițistul să rămână înăuntrul dormitorului. Dealtfel, am avut impresia că din acel moment atât infirmierele cât și cei doi medici ai secției (dintre care unul era o femeie, o ungueroaică), se uitau la mine într'un mod foarte ciudat. Se părea că mă considerau drept un răufăcător de cea mai rea speță, din moment ce eram păzit cu atâta strășnicie, Toți imi evitau privirea și se fereau a intra în vorbă cu mine. Din fericire, această situație anormală și penibilă n'a durat mult. Deja după câteva zile lucrurile s'au schimbat complet. Se vede că întretimp aflaseră cine și ce sunt și pentru cari anume motive mă găseam sub pază polițienească.

Directorul spitalului era un anumit Dr. Pescaru, care, după cum am aflat mai târziu, îl cunoștea personal atât pe tata cât și pe unchiul meu, medicul. Multumită lui am fost reținut

în spital peste timpul strict necesar. La repetatele încercări ale poliției de a mă scoate din spital, doctorul Pescaru s'a opus categoric.

Mâncarea servită în spital era excelentă. În afară de aceasta, seria de injecții de calciu și cacodilat de sodiu ce mi-au fost administrate, cât și acel «dolce far niente» la care am fost obligat «volens nolens» timp de aproape două săptămâni, au avut darul de a mă reface mai repede decât sperasem. Pot spune că timpul petrecut în spitalul din Arad a fost pentru mine o adevărată binefacere cerească. Pe lângă faptul că mi-am putut recupera sănătatea, am avut totodată prilejul de a mă odihni și întreaga după toate mizeriile câte le îndurasem dela 10 Decembrie incoace. A fost o așa zisă «haltă de ajustare» între două etape grele, un popas îngăduit de Providență, pentru a mă putea prepara din punct de vedere fizic pentru cele ce mă așteptau de aci înainte.

Un alt rezultat pozitiv al șederii mele în spitalul din Arad a fost convertirea la legionarism a 9 din cei 13 gardieni de poliție câți au șezut cu schimbul pe scaunul din fața patului meu. Mărturisesc că începutul n'a fost deloc ușor. Mi-a trebuit mai multe zile până să reușesc a crea o punte de contact sufletesc cu «cerberii» mei. Aveam în fața mea oameni simpli, aproape fără nicio cultură, cei mai mulți dintre ei venind din mediul rural. Totuși, cu excepția câtorva, mi-am dat seama că majoritatea erau oameni de omenie. Odată câștigată încrederea lor, misiunea ce mi-o luasem n'a mai întâmpinat niciun fel de greutate. Pe aceia dintre ei pe cari dela început i-am simțit ca fiind pământ pietros și neroditor pentru sămânța ce intenționeam să le-o strecor în suflet, i-am lăsat deoparte. Cu atât mai mare mi-au fost bucuria și satisfacția văzând efectele pozitive produse de povestirile mele despre persoana Căpitanului și rosturile Legiunii în viața neamului nostru la aceia pe cari mi-i alesesem de discipoli. N'am să uit cuvintele unuia dintre ei — un bărbat de vreo 30 de ani, însurat cu doi copii — care, într'o dimineață, schimbând pe un coleg al lui, cunoscut de toți ca taciturn și mo-

rocănos, mi-a declarat fără niciun înconjur: «Vă spun drept, domnule student, mi-a fost tare teamă că nu-mi mai vine rândul la schimb ca să-mi puteți povesti de ispravă cum a scăpat domnul Zelea Codreanu din închisoarea dela Văcăresti»...

Astfel, timpul petrecut în spitalul dela Arad mi-a rămas în amintire —oricât de paradoxal s'ar părea— ca o poiană luminoasă în întunerecul pădurii de mizerii prin care m'a purtat destinul dela data desființării Gărzii de Fier de către guvernul lui I. G. Duca. Totuși, ca să fiu sincer, a fost o zi în care nu m'am simțit bine: ziua în care bolnavul din patul vecin cu al meu, un om la vreo 50 de ani, s'a svârcolit ceasuri la rând, luptând disperat cu moartea, care, până la urmă, totuși l-a biruit, punând capăt chinurilor sale trupești și —cine știe— poate și celor sufletești. Deasemeni, m'a nemulțumit faptul de a nu fi putut primi nicio vizită din partea a lor mei. N'am putut pricepe această interdicție pusă de poliție...

Însfârșit, într'o zi —cam în timpul amiezii, dacă nu mă'nșel— au apărut doi polițiști în civil, somându-mă să mă îmbrac imediat, căci trebuie să merg la poliție pentru a da o declarație. Infirmiera, care auzise conversația și care sufletește era total de partea mea, a alergat imediat să avizeze direcțiunea. În timp ce pertractam cu polițiștii, a sosit unul dintre medicii de serviciu care le-a spus, într'un ton ferm și categoric, că sub niciun motiv nu poate admite ieșirea mea din spital. S'a încins o lungă discuție între medic și cei doi polițiști. Totuși, la sfârșit, medicul a trebuit să cedeze, lăsându-se convins de cuvintele polițiștilor că nu era vorba decât de o declarație pe care urma s'o dau la poliție, așa că, în cel mult o oră, puteam fi înapoi, la spital.

În ce mă privea, mă găseam într'o mare incurcătură, și anume: în dimineața acelei zile —prevăzând apropierea orei în care va trebui să părăsesc spitalul— dădusem la reparat unica pereche de ghete cu care venisem dela Sibiu, așa că îmi era imposibil să merg la Poliție în ciorapi. Uitasem că sub

pat aveam o pereche de șoșoni. Dar polițiștilor nu le-a scăpat acest fapt. M'au invitat a încălța șoșonii și a-i urma imediat. Ce-mi mai rămânea să fac...? Dealtfel erau atât de convingători în afirmația lor că, în cel mult o oră, puteam fi înapoi la spital încât pentru prima și ultima dată am crezut în cuvântul unor polițiști. Bine înțeles, am rămas până la urmă amarnic înșelat! La acea oră nu-mi putea trece prin minte că așa, în ciorapi și șoșoni, nu mult după aceea, îmi voi face intrarea în cazematele masmorei Jilava!

Ajunși la poliție, am fost dus în fața unui comisar care, fără multe ocoluri, mi-a adus la cunoștință că peste o jumătate de oră urma să părăsesc orașul. Dece și încotro? Această, deocamdată, nu-mi putea spune. Mi-a mai spus că avea ordin să-mi pună cătușe la mâini și lanțuri la picioare, deoarece aceasta era condiția pusă de jandarmerie, în sarcina căreia fusese dată escortarea mea până la locul de destinație. Am protestat imediat împotriva unui astfel de tratament. Din moment ce nu am comis niciun fapt penal, nu puteam fi pus în lanțuri ca un tâlhar de rând. Spre marea mea surpriză, comisarul a început să se scuze, spunând că habar n'are ce anume fapt mi se impută, așa că nu poate judeca dacă aceste măsuri de siguranță pe care, conform cu ordinul primit, e nevoit să le execute sunt sau nu sunt justificate. În tot cazul, din informațiile pe care le deține, rezultă că aș fi un element periculos, iar dacă voiu scăpa cumva de sub escortă toată răspunderea ar cădea asupra lui... În acel moment, discuția noastră a fost intreruptă de intrarea unui polițist în civil care aplecându-se asupra mesei de scris a comisarului, i-a vorbit ceva în șoaptă, ce anume n'am putut înțelege. Dupăce a plecat din birou, comisarul mi s'a adresat din nou, cu următoarele cuvinte:

—Iată, am putea face eventual o excepție în cazul d-tale: în loc să te trimitem escortat de jandarmi, ai putea fi condus la destinație de polițiștii noștri. Dar noi nu avem personal disponibil.

A tăcut apoi câteva clipe, în care timp a răsfoit într'un dosar. Apoi și-a ridicat din nou privirea spre mine:

—Dacă îmi dai cuvântul d-tale că nu vei încerca să fugi, aş putea da delegație unui agent de-al nostru pentru a te insoti...

—Domnule comisar, i-am răspuns, pentru numele lui Dumnezeu, vă întreb: pentruce și unde să fug? N'am comis nicio crimă, așa că n'am niciun motiv ca să fug! Am toată certitudinea că odată ajuns în fața oricărui judecător, voi fi pus imediat în libertate. Ce rost ar avea să fug? Fuge doar acela care se simte vinovat și se teme de o judecată dreaptă...

După câteva secunde de gândire, în care timp făcuse niște încercări de echilibristică cu un creion depe masă, comisarul m'a privit îndelung, iar apoi a exclamat:

—Bine, te cred. Dar trebuie să-mi dai cuvântul de onoare...

A trebuit să semnez o declarație «pe cuvânt de onoare» că nu o să fug de sub escortă. Odată semnată declarația, Comisarul a dat ordin să fie chemat un oarecare agent. Abia pronunțat ordinul, l-a contramandat, cașicând s'ar fi răs-gândit brusc, adresându-se din nou mie:

—Cred că e mai bine să schimbăm textul declarației...

L-am privit întrebător. În timp ce scotea dintr'un sertar o nouă coală de hârtie, mi-a spus:

—Vei declara același lucru, însă de astădată vei scrie «pe cuvânt de legionar» sau poate cuvântul de legionar nu vrei să ni-l dai...?

Cu greu mi-am putut reține un zâmbet când i-am răspuns că eu nu fac nicio deosebire între cuvântul de onoare și cel de legionar. Odată ce-mi dau cuvântul, înțeleg să-l respect. Totuși comisarul a ținut de bine să adauge în declarație «și pe cuvânt de legionar».

Insfârșit am fost dat în primire unui agent în civil, pe nume Bugnaru sau Bugneru, nu mai țin minte cu precizie. Acesta mi-a spus că trebuie să mai aștept vreo cinci minute, căci n'au fost încă iscălite foile de drum. Am înțeles atunci că era vorba de o călătorie cu trenul. Mi-am dat seama că

nu puteam porni la un drum despre care nu știam nici unde duce nici cât timp va dura, așa, fără niciun ban în buzunar. M'am hotărît să fac o încercare, spunându-i agentului Bugneru cele ce gândeam și cerându-i permisiunea de a telefona acasă, surorii mele. Acesta a dat din cap și s'a dus să-l întrebe pe comisar. Insfârșit, mi s'a permis să telefon. La telefon a răspuns chiar sora mea. I-am spus că peste câteva minute voi trece prin Strada Gheorghe Popa și că o rog să-mi iasă în cale și să-mi aducă ceva bani, căci sunt nevoit să părăsesc orașul. Mai mult nu-i pot spune deocamdată... După câteva minute părăseam Poliția, sub paza agentului Bugneru.

În Strada Gheorghe Popa, în fața clădirii cu Nr. 4, sora mea mă aștepta deja. Mi-a înmănat câteva bancnote motolite și un pachetel cu sandviciuri. Plângea. Am îmbrățișat-o, căutând s'o încurajez. Nu i-am putut spune decât strictul necesar, pentru a-l putea orienta și pe tata. Agentul dădea zor să pornim ca să nu pierdem trenul. Din această clipă, timp de aproape o lună de zile ai mei n'au mai știut nimic despre mine...

Abia în gară, la ștampilarea foilor de drum, agentul Bugneru a catadixit să-mi spună că porneam spre Timișoara. Dece tocmai la Timișoara...? Nu găseam niciun răspuns la această întrebare.

Ajunși în Timișoara, am mers la un ghișeu. N'am putut înțelege cuvintele schimbate între agent și funcționarul ceferist dela ghișeu. Dar deastădată agentul Bugneru s'a arătat mai comunicativ, căci mi-a spus:

—Proximul tren spre *Lugoj* pleacă abia peste vreo patru ore...

—Așa, va să zică plecăm spre *Lugoj*! Rămânea deschisă întrebarea: dar dela *Lugoj*, încotro vom pleca oare...?

Incepuseră să-mi înghețe picioarele goale în șoșoni. Preferam să fac un drum prin zăpadă, decât să stau pe loc, în sala de așteptare, timp de patru ore. I-am propus agentului să mergem în oraș, să luăm undeva un ceaiu fierbinte și să

mâncăm ceva. Agentului Bugneru i-a plăcut ideea, concordând cu propunerea mea.

IN LUGOJ

Cam pela orele zece seara am pornit spre Lugoj. Vagonul de clasa a treia, în care călătoream, era din fericire încălzit. Am profitat de ocazie pentru a-mi usca ciorapii la calorifer. Imi intrase zăpadă în șoșoni și picioarele îmi înghețaseră de frig și umezeală. Acum abia îmi dădeam seama ce înseamnă să nu ai ghețe în picioare.

Agentul Bugneru, sub paza căruia călătoream spre un destin necunoscut, nu era deloc vorbăreț. Totuși, la un moment dat, am simțit că începuse să prindă puțină încredere în mine. M'am convins că taciturnitatea lui nu era din născare, ci una impusă. Era polițist. Cu cât vorbea mai puțin, cu atât mai bine. Singurul lucru interesant pe care l-am putut afla dela acest agent a fost următorul: că la Poliția Arad fusesem semnalat ca un element periculos, motivat prin faptul că eram (?) șeful Echipii Morții (!). Când mi-a spus, am râs și am căutat să-i dau toate explicațiile convenite în legătură cu echipa morții. Mi-a făcut impresia că a rămas convins de adevărul spuselor mele, ca și de faptul că guvernul prezenta poporului în mod voit o imagine falsă despre Garda de Fier, în scopul de a o face odioasă și vrednică de disprețul lumii cumsecade...

La un moment dat, nemai având ce vorbi, am ațipit amândoi. Intr'un târziu m'am trezit din cauza unui sgâlțâit al vagonului. Trenul tocmai oprise într'o stație. Am aruncat o privire spre agentul care ședea pe banca din fața mea: dormea butuc. M'am uitat afară, pe geam. Privirea mi-a căzut întâiu pe un ceas mare luminat, ce atârna deasupra peronului gării în care tocmai intrasem. Era ora 12, miezul nopții. Un alt lucru ce mi-a atras atenția a fost un lung șir de gardieni publici, unii dintre ei înarmați cu carabine, cari se gă-

seau pe peronul gării, cu fața spre trenul cu care sosisem. Neștiind în ce gară ne aflăm, am întrebat pe un pasager.

«E Lugojul, domnule».

Repede l-am trezit pe agentul Bugneru, ceea ce n'a fost tocmai ușor, căci omul dormea buștean. Când a înțeles că sosisem în Lugoj, a sărit ca fript.

În timp pe coboram din tren, l-am întrebat ce s'o fi întâmplat oare de au adus atâția sergenți pe peron? Nu știu, zău, poate așteaptă trecerea vreunui tren ministerial, și-a dat cu părerea agentul. Dealtminteri părea desorientat, neștiind încotro trebuia s'o apucăm. Eu am rămas în fața scării vagonului, iar el s'a dus să vorbească cu un ins în civil, despre care se putea bănuși că e un agent de poliție. Din discuția ce a urmat între ei, am înțeles că vorbeau de mine, căci din când în când priveau în direcția în care mă aflam. Agentul Bugneru mi-a făcut un semn, iar apoi am fost condus la Comisariatul gării, care se afla la extremitatea peronului, pe dreapta. Aci am fost primit de comisarul Popescu, șeful poliției gării, care, după ce a ascultat «raportul» verbal al agentului în civil, cu care vorbise Bugneru pe peron, raport făcut cu voce scăzută, încât n'am putut înțelege nimic, a dat ordin să fie retrași imediat gardienii de pe peronul gării. După cum am putut afla câteva minute mai târziu dela gardianul care m'a condus la închisoarea din localitate, acel detașament de polițiști fusese comandat la gară din cauza mea, care, potrivit unei informații primită la Poliție, urma să sosesse cu un tren de noapte, împreună cu alți trei «gardisti» periculoși din Echipa Morții (!).

Înainte de a pleca agentul Bugneru —cu care de bine— de rău mă împrietenisem puțin— l-am rugat să comunice familiei mele, când va sosi la Arad, locul în care mă găsesc acum; altfel îmi vor pierde urma cu totul tot. Fără să-mi promită, mi-a spus că va încerca să-mi îndeplinească această dorință. Câteva luni în urmă am avut prilejul să mă conving că nu mi-a îndeplinit-o.

Nu știu cum se face că o seamă de amănunte importante

mi s'au șters din memorie, în timp ce altele, irelevante, ca spre exemplu, marșul dela gară până la penitenciar, prin orașul cufundat în întunericul și tăcerea acelei nopți de iarnă, mi-au rămas atât de vii în minte de par'că s'ar fi petrecut ieri. Acest marș n'a durat, cred, mai mult de zece minute, dar mie, nu știu de ce, mi-a părut o veșnicie. Mi-aduc aminte că pe ulițele pietruite zăpada dispăruse complet; se vede că în Lugoj nu ninsese în ultimul timp. Imi sună par'că și astăzi în urechi ecoul sinistru trezit în liniștea nopții de bocănitul ghetelor cu ținte ale gardianului care mă însoțea. Pe întreg parcursul drumului n'am întâlnit țipenie de om. Aruncam din când în când o privire în jur: clădiri sumbre, posomorâte, învăluite în tăcere de mormânt, ce păreau că mă urmăresc cu priviri dușmănoase și batjocoritoare din geamurile lor mici, lipsite de lumină. M'am simțit deodată cuprins de o senzație ciudată de singurătate și de părăsire. Lugojul imi era complet strein —un oraș în care călcam pentru prima oară, în care nu aveam niciun cunoscut, nicio adresă. În minte imi apăroră din nou acele întrebări la care nu găseam niciun răspuns: ce-or fi având de gând cu mine? Dela arestarea mea, în dimineața zile de 30 Decembrie, am fost ținut mereu izolat. Nu m'aș fi mirat dacă m'ar fi transferat la închisoarea din Sibiu, dar la Lugoj...? Cine știe, poate vroiau cu tot dinadinsul să mi se piardă urma... Dar, de ce...?

Abia ziua următoare —în liniștea și singurătatea celor patru pereți ai celulei— am reușit să-mi orânduiesc puțin gândurile, ajugând până la urmă să găsesc, cel puțin în parte, o explicație și un răspuns la întrebările cari mă chinuiau. Intr'adevăr, dela gardianul care mă excortase la penitenciar, deși la fel de taciturn ca și toți ceilalți polițiști, aflasem totuși un lucru ce acum imi părea destul de important, și anume cauza prezenței pe peronul gării a acelei mulțimi de gardieni. Aceasta venea să confirme cele auzite dela agentul Bugneriu: eram considerat «șeful echipei morții»! Numai asta putea fi. Faptul avea, în fond, o explicație destul de simplă: cam de un an și mai bine, numele meu era des pro-

nunțat de legionari în legătură cu «echipa morții», dat fiind că eram autorul marșului cu același nume, cântat pe acea vreme de aproape întreaga suflare legionară. Datorită unei confuzii sau răstălmăcirii tendențioase, poliția mă «avansase» la gradul de șef al acestei echipe, despre care, acea anumită presă din strada Sărindar, în totală necunoștință de cauză, în schimb însă neîntrecută în fantezie, când era vorba de a lovi în mișcarea legionară sau în Căpitan, răspândise cele mai abracadabrante versiuni, menite a lăsa cu părul măciucă pe cei dispuși a le da crezare. Era dela sine înțeles că față de «șeful» acestei înfricoșătoare unități de luptă a Gărzii de Fier, care, potrivit cu cele ce s'au putut citi în paginile ziarului «Dimineața», avea «ordin de a ucide pe oricine i s'ar fi pus în cale», poliția avea datoria să ia toate măsurile de siguranță. Astfel, spre exemplu, în gara Lugoj, în învălmășala ce adeseori domnește pe peron, se putea prea ușor ca elemente «gardiste» să-i vină într'ajutor acestui periculos cap al echipei morții, ajutându-i să evadeze de sub escortă. În lumina acestor considerații, precauțiunile luate de păzitorii ordinii publice păreau perfect normale și explicabile. Mai puțin explicabil, în virtutea acestei logici, apărea, dimpotrivă, comportamentul comisarului de poliție din Arad, care, încrezându-se în «cuvântul de legionar» pe care i l-a dat acest «periculos» element al Gărzii de Fier, a renunțat de a-l pune în lanțuri și a-l preda, «spre cele legale», jandarmilor. Noroc —pentru comisarul de poliție, bine înțeles— că amănuntul acesta n'a ajuns la urechile Sărindarului...

∴

În penitenciarul din Lugoj m'am bucurat din nou de favoarea de a fi «găzduit» într'o celulă de unul singur. Drept vorbind, n'a fost o celulă propriu zisă, ci o hărăbaie de dormitor cu douăzeci de paturi. Așa că am putut să-mi aleg care pat am vrut. Dar frigul care domnea pe aici era cu mult mai ascuțit decât cel pe care l-am trăit în mica celulă la Arad.

Nu-i vorbă, o sobă exista, și anume una zidită în perete, menită a fi servită din afară, depe coridor. Dar punând mâna pe ea, am simțit imediat că era rece ca gheața. Deaceea, mare mi-a fost bucuria, când chiar în prima seară, cam pela orele 6 sau 7, am auzit cum cineva, afară pe coridor, moscorodea pela sobă, iar câteva minute în urmă, duduind de flăcări și trosnetul lemnului. După un sfert de oră însă, sgomotul din sobă a amuțit complet. Focul se stinsese, iar soba era tot atât de rece ca și la început. În a doua seară, lucrurile s'au petrecut la fel; la fel și în zilele ce-au urmat. Explicația era simplă, mi-a dat-o «ordonanța» dela acel etaj, un condamnat de drept comun: în lipsă de lemne, erau folosite crengi și frunze uscate ce se adunau în cursul zilei, știu eu depe unde.

O altă amintire din închisoarea Lugojului, neplăcută și totuși hazlie, este felul cum mi-am scrântit o mână, fapt petrecut în prima dimineață, în timp ce luam ceaiul. Mi se adusesse ceaiul într'o cupă de tinichea ruginită, împreună cu un fel de turtă, cred că era din făină neagră amestecată cu țărâțe. Turta era mucețită pe alocuri și era grea și vârtoasă ca un bolovan. Toate încercările de a mușca din această «pituță», ori de a o frânge cu degetele, au fost zadarnice. Dar foamea m'a făcut să găsesc până la urmă o ieșire din acest impas. Folosind rama patului de fier ca suport și cuțit, am încercat să despici în două turta, apăsând cu ambele mâini, din toată puterea. Experiența s'a soldat cu un rezultat neprevăzut și într'adevăr lamentabil: mi-am dislocat pulsul mâinei, încât timp de câteva săptămâni nu am mai putut să mă servesc de mâna stângă. Noroc că a fost cea stângă!...

Intr'o seară (cred că a fost a doua dela sosirea mea în Lugoj), am auzit niște bătăi ușoare în ușe. M'am apropiat încet, ascultând cu atenție. Bătăile s'au repetat. Cineva depe coridor a întredeschis vizeta, n'am putut vedea decât o mână, care încerca să se strecoare prin deschizătura vizetei; în mână strălucea ceva de culoare albă, iar o voce necunoscută mi-a șoptit: «M'au trimis domnii gela șelula... (?) să vă pre-

dau țādula asta și să scrieți pe ea de șele șe văntrebă. Dacă n'aveți plivas, vă dau eu...».

Am despăturat repede bilețelul, al cărui conținut, scris cu creionul, era următorul: «Cine ești camarade? De unde vii? Răspunde imediat prin aducător». Nu-mi mai amintesc decât de aceste cuvinte și de faptul că în josul biletului figurau câteva nume, dintre care am reținut doar următoarele: *Horia Sima, Traian Borobaru*. Dar știu bine că au mai fost și alte nume. Toate îmi erau cunoscute, dar, personal, nu cunoșteam la acea dată pe niciunul dintre acești legionari bănățeni. Am scris în grabă pe dosul biletului, cu mucul de creion, pe care mi l-a împrumutat mesagerul: «Nicu Iancu-Sibiu. Viu dela Arad». Înainte de a închide vizeta, misteriosul mesager, în care l-am ghicit pe deținutul însărcinat cu făcutul curățeniei și al focului în sobele celulelor, mi-a mai șoptit: «Domnii gela șelula (?) is lejonari ca și d-voastră».

În aceeași seară, ceva mai târziu, același mesager mi-a predat, prin vizetă, un pachetel. Învăluite într'o bucată de hârtie mototolită, am găsit: un ou fiert și cinci țigări «Regale». Un gest de camaraderie care m'a impresionat și mi-a adus o rază de lumină în suflet. Știam deacum că nu eram singurul legionar între zidurile acestei închisori. Undeva, într'o celulă pe aproape, se aflau alți șase sau șapte camarazi, legionari din Banat... Dar în acele clipe nu bănuiam că, peste scurt timp, aveam să fac, împreună cu ei, o lungă călătorie cu trenul...

În închisoarea din Lugoj n'am stat decât un scurt timp. Nu-mi mai amintesc numărul zilelor. Știu însă că într'o zi, scurt înainte de a fi scos din această închisoare, pentru a fi dus într'alta, au fost aduși în dormitorul meu doi legionari: *Gheorghe Frățilă și Traian Hedeș*, ambii din județul Arad. Pe primul îl cunoșteam după nume, din povestirile altor camarazi. Cine nu auzise de Gheorghe Frățilă, acel inimos țăran din comuna Măderat, unul dintre primii ostași ai Legiunii în județul Arad? Mi-a rămas aievea în amintire, cu mustața lui lungă și rară, de culoare blond-castanie, îmbră-

cat în cămașe țărănească, de prin partea locului, vârită însă în nădragi; fiind iarnă, purta un pieptar de piele de miel, iar pe deasupra un «recăl» de culoare închisă. Din povestiri mi-l închipuisem mare și puternic. Dar nici vorbă: era un omuleț slăbuț, de statură mijlocie, mai mult mic decât mare, dar de o nemai pomenită energie și vioiciune. Un om care nu cunoștea ce e frica, din care cauză a avut des de furcă cu jandarmii. În anii ce-au urmat am avut prilejul să-l cunosc mai bine, ba l-am și vizitat, în comuna Măderat, pe care întretimp o transformase într'un vast cuib legionar. Vârsta lui Gheorghe Frățilă era greu de ghicit. În tot cazul nu mai era dintre cei tineri — cred că pe vremea aceea o fi avut către patruzeci de ani.

În acea seară am stat de vorbă până târziu. Mi-au povestit peripețiile prin care trecuseră până să ajungă în Lugoj. Fuseseră bătuteți de jandarmi și duși legați cu lanțuri, din post în post — prin zăpadă și ger — până la Arad. Din cauza frigului și a celorlalte mizerii îndurate, camaradul Hedeș a dat mai târziu în tuberculoză...

Într'o dimineață am fost anunțați de gardian ca să ne pregătim, căci vom pleca la drum. La auzul acestei vești, ne-am uitat întrebători unul la altul, fără a scoate un cuvânt. Numai *bădia* Frățilă a găsit de cuviință să-i răspundă gardianului: «Șe să nie pregăcim, că șei în ladă îi și pă noi!»

După câteva minute, am coborît dela etajul în care ne găseam, fiind conduși la poarta cea mare a închisorii. Sub bolta intrării aștepta o camionetă neagră, *duba!*

Întretimp fură aduși și ceilalți legionari, adică grupul de camarazi bănașeni cari ocupaseră o celulă în același etaj cu noi, dar pe cari până acum nu reusisem să-i vedem.

N'am apucat să-l privesc decât în mod fugar, căci ni s'a ordonat să urcăm în *dubă*. Dintre toți, unul singur mi-a reținut atenția o clipă în plus, datorită, probabil, fizionomiei sale, care mi s'a întipărit instantaneu în minte. Era un tânăr de statură mijlocie, cu frunte înaltă și trăsături marcante, a cărui privire, oarecum visătoare, părușe așintită spre un

punct în depărtare, cașicând nu l-ar fi interesat cele ce se petreceau în jur. Era *Horia Sima*, dar aceasta am aflat-o abia o jumătate de oră mai târziu, după ce am coborît din *dubă*.

Înlăuntrul dupei domnea o beznă completă, încât nu ne puteam vedea unul pe altul. După ce s'a pus în mișcare mașina, numai știu care dintre camarazi și-a lipit fața de crăpăturile orizontale din peretele camionetei, destinate aerisirii interioare, încercând astfel a privi în afară, pentru a ne orienta apoi în ce direcție suntem transportați. Încercarea a fost zadarnică. Acele mici crăpături pentru aerisire erau oblice, așa că nu permiteau decât o foarte redusă vedere în jos, spre pământ. Am încercat și eu să privesc printr'o astfel de crăpătură, dar n'am văzut decât o fâșie subțire din pavajul străzii prin care treceam. Totuși un alt camarad, care cunoștea orașul, orientându-se după cârniturile făcute de mașină, a ghicit cam încotro eram duși. La un moment dat ne-a comunicat cu glas scăzut: «Fraților, ne găsim în drum spre gară!» După cum ne-am putut convinge încurând, omul a avut dreptate...

Undeva, pe o linie de triaj, am fost imbarcați într'un vagon de clasa a treia, iar paza noastră a fost preluată de câțiva jandarmi înarmați până în dinți.

După o bucată de vreme, vagonul nostru a fost manevrat pe o altă linie și agățat la un tren personal, a cărui destinație am putut-o citi pe tăblița fixată pe unul din vagoane: *Piatra Olt-București*.

Întretimp avurăm în fine ocazia de a ne cunoaște unul cu altul și de a ne strânge cu toții mâinile. Astfel l-am cunoscut pe profesorul *Horia Sima*, fără a bănui, bine înțeles, că mă aflam în fața celui predestinat a lua într'o zi conducerea Mișcării Legionare.

Dela această primă întâlnire a mea cu actualul șef al Mișcării, aveau să treacă șase ani până il voi întâlni din nou, de astădată la Sibiu, în casa unei familii simpatizante, unde, împreună cu alți legionari, venisem în cel mai desă-

vârșit secret, pentru a ne întâni cu *Comandantul*. Aci, în această casă primitoare din strada Tribunei, am luat împreună masa, am ținut o consfătuire, în cursul căreia Comandantul ne-a expus planul acțiunii, la executarea căreia urma să pornim incurând. Fusese în vara anului 1940.

Ceilalți camarazi bănățeni cu care venisem împreună în dubă, erau: Traian Borobaru, Vințan, Ion Ghinda și încă un camarad sau chiar doi, al căror nume nu mi le mai amintesc.

Pe aceștia aveam să-i revăd din nou, abia în anul 1938, în lagărul dela Vaslui, unde am stat în același dormitor cu grupul bănățenilor...

În decursul călătoriei spre București, am aflat câte ceva din cele ce se mai petrecuseră în timpul în care mă perindasem din închisoare în închisoare, lipsit de orice informații. Noutăți triste, despre care nu avusesem de unde să aflu până acum. Astfel, despre asasinarea lui Sterie Ciumeti, casierul Legiunii, a lui Toader Toma din Tecuci și despre schingiuirea până la moarte a plugarului Negrea, din Severin. Se făcuseră arestări masive în întreaga țară, așa că aproape întreaga Legiune se găsea la închisoare. Până și profesorul Nae Ionescu ar fi fost arestat... Căpitanul însă, după cât se știe, continuă a fi liber. Toate eforturile depuse de poliție pentru a-l găsi și a-l aresta, n'au dus până acum la niciun rezultat... Așa că pe lângă atâtea știri rele cari m'au revoltat și întristat, am fost fericit să pot auzi că —deocamdată cel puțin— Căpitanul era la adăpost de primejdie.

Dacă nu mă înșală memoria, pe parcursul drumului a mai fost atașat la trenul nostru încă un vagon cu legionari arestați. Imi pare că chiar în vagonul nostru au mai fost urcați câțiva legionari, aduși de prin alte închisori. Într'adevăr, făcea impresia că întreaga suflare legionară fusese adunată pentru a fi transportată la București. Ce planuri drăcești o mai fi urzind guvernul liberal? În tot cazul atmosfera continua încărcată, prevestind zile grele pentru noi toți...

Ajunși la București, am fost transportați imediat la Consiliul de Răsboiu. Aci am fost introduși într'o sală mare; cred că era o sală de ședințe, care însă în acele momente, imi părea mai degrabă o sală de așteptare de clasa a treia. Am găsit aci o sumedenie de legionari, tineri și bătrâni, din toate păturile sociale, unii cu bagaje pe cari ședeau, alții fără, ca și mine. Eu, cel puțin, aveam un palton, dar, între tinerii pe cari i-am întâlnit aci, am văzut destui cari n'aveau decât un singur veston pe ei. Iși trăseseră în sus gulerul hainei, iar unii, în loc de șal, își legaseră o batistă în jurul gâtului. Fuseseră ridicați dela casele lor și duși la poliție fără să li se fi îngăduit a mai îmbrăca altceva decât ceace aveau pe ei. Acesta pe timp de iarnă la o temperatură între 5 și 10 grade sub zero! Se putea vedea cu câtă căinție procedaseră autoritățile polițienești.

Printre camarazii prezenți am întâlnit câțiva vechi cunoscuți și cum aci nu ne era interzis de a vorbi unul cu altul, am putut afla odiseea prin care trecuse fiecare. În multe locuri, mai ales pe unde arestările și perchezițiile fuseseră executate de jandarmi, mulți dintre legionari, ba chiar și membri familiilor lor, au fost maltratați și schingiuiți. Aproape pretutindeni jandarmii sosiseră în toiul nopții, iar unde nu li s'a deschis imediat, au pătruns în casele oamenilor prin spargerea ușilor.

Despre suferințele îndurate în noaptea de 9 spre 10 Decembrie 1933, de mii și mii de legionari, bărbați și femei, bătrâni și tineri, ba în unele cazuri chiar și de copii, s'ar putea scrie volume întregi. Guvernul procedase «cu toată strășnicia», așa dupăcum promisese I. G. Duca. Evreii și masonii își frecau mâinile cu rânjete de satisfacție, în timp ce țara, palmuită și umilită de inșiși conducătorii ei, plângea și sângea în tăcere. Cinci legionari asasinați fără absolut nicio vină... Picătură cu picătură, paharul s'a umplut. În noaptea de 29 spre 30 Decembrie, a venit pedeapsa. Duca, din ordinul

căruia fusese deslănțuită sălbateca prigoană, cade fulgerat de mâna legionarului *Nicolae Constantinescu*.

Moartea unui om nu poate aduce bucurie în inima nimă-nui. Cu toate acestea nu se poate nega că o mare parte din popor a răsuflat ușurată. Nu trebuie să uităm că față de actul de trădare ce se comitea de un guvern împotriva neamului românesc, acestuia îi fusese închisă în chip arbitrar — a priori — orice cale legală prin care s'ar fi putut opune nenorocirii ce i se pregătea. În atari condiții, orice popor care n'a decăzut până la punctul de a se desinteresa de propriul său destin, va recurge la ultima alternativă ce-i va rămânea: își va face singur dreptate...

La executarea misiunii ce și-a luat-o asupra-și Nicolae Constantinescu n'a pornit singur; cot la cot și solidari cu el, au pășit alți doi tineri hotărâți a-și jertfi libertatea pentru tot restul vieții —sau poate viața însăși—, mânați de același gând: de a statua un exemplu care să rămână ca un grav avertisment pentru toți aceia care, de aci înainte, ajungând la cârma țării, s'ar mai încumeta să comită asemenea abuzuri și fărădelegi.

După împlinirea legământului depus în fața propriei lor conștiințe «de-a pedepsi pe vinovat», cei trei legionari n'au fugit de răspundere: toți trei s'au predat autorităților.

Din păcate însă, abuzurile strigătoare la cer comise de guvernul liberal nu s'au oprit, ci, din contră, au continuat, luând forme și mai grave. Astfel, când Niki Constantinescu, aruncând la picioare arma, s'a predat poliției din gara Sinaia, a fost victima celor mai sălbatice maltratări din partea grupului de liberali care îl însoțise pe Duca pe peronul gării. Puțin mai târziu, în timp ce —frânt și plin de sânge depe urma loviturilor primite— se găsea legat fedeleș, într'una din sălile de așteptare ale gării, Polizu-Micșunești, cumnat al lui Duca, a tras un foc de revolver, prin fereastra sălii, cu intenția de a-l ucide. Glonțul nu și-a atins ținta, rămânând înfipt, la câțiva centimetri, în peretele sălii. În oricare altă țară pretinsă civilizată, «eroul» Micșunești ar fi trebuit să

răspundă în fața Justiției pentru tentativă de omor. În biata noastră țară democrată românească —pe acea vreme transformată în moșia liberalilor— de vreme ce persoana în cauză era un liberal, faptul a fost *mușamalizat* și, bine înțeles, ascuns opiniei publice. Deasemeni, puțini români au aflat de torturile la care au fost supuși Niki Constantinescu și Doru Belimace în închisoarea din Ploești, de față fiind prefectul județului, Arghiropol, deputatul liberal Bejan, chestorul poliției, Șerban, și alți corifei locali ai partidului liberal. Instrumentele de tortură, folosite cu acest prilej, lumea *cumsecade* nu le cunoaște decât cel mult din filme văzute la cinematograf, reproducând grozăviile petrecute în timpul închiziției... Intr'adevăr ar trebui să fi de lemn ca în fața atâtor nelegiuiri și bestialități —împotriva cărora orice cale de apel îți este a priori închisă, blocată— să nu răbufnești biruit de revoltă!...

Niki Constantinescu, Doru Belimace și Iancu Caranica au intrat și trăesc în istoria mișcării legionare sub numele de *Nicadorii*. De fapta lor —indiferent de felul în care am judeca-o noi— ei au răspuns deja, în fața Marelui Judecător. Iar aci, pe pământ, verdictul rămâne pe seama Istoriei...

Nu-mi mai amintesc exact cât timp am stat la Malmaison. Știu doar că, la un moment dat, am fost condus într'un mic birou, în care am intrat pe o ușă ce se afla în fundul sălii, pe stânga, și unde un funcționar, pe cât îmi amintesc îmbrăcat civil, probabil dela Siguranță, mi-a luat datele personale. Într'un colț al camerei am văzut o grămadă de pachete. Aceste pachete conțineau material «subversiv», confiscat de poliție cu ocazia perchezițiilor domiciliare făcute legionarilor. Unul din ele —dupăcum am constatat ceva mai târziu— purta numele meu. Funcționarul care îmi luase datele personale l-a scos dintre celelalte și a scris ceva pe el. După forma pachetului am putut ghici că nu conținea decât hârtii, fără indoială revistele și scrisorile ce-mi fuseseră confiscate în noaptea de 9 spre 10 Decembrie, când mă arestară la Sibiu. Nici urmă de cutia de tinichea cu dule și alice

de vânatoare, confiscată odată cu celelalte «piese subversive». Am avut o tresărire de satisfacție, dar, ca să fiu și mai sigur, mi-am luat inima'n dinți, întrebând dacă nu cumva mai există vreun alt pachet cu numele meu. Pentru a justifica întrebarea pusă, am afirmat că mi-ar fi fost confiscate o seamă de cărți, cari, dupăcum văd, nu se găsesc în acest pachet. Dar dupăcum singur am putut să mă conving, într'adevăr, afară de cel cu reviste și scrisori, alt pachet nu mai exista. Am răsuflet ușurat, întrebându-mă în gând ce mână binevoitoare o fi sustras acea cutie buclucașe, care, fără indoială, în circumstanțele date, mi-ar fi putut deveni extrem de supărătoare. Deși acele cartușe goale și pumnul de alice (cari datau din vremea când umblasem la vânatoare și, din neglijență și uitare, rămăseseră într'un fund de ser-tar) nu aveau nici în clin nici în mână cu activitatea mea de legionar, nu era deloc exclus ca acuzarea, avându-le la dispoziție, să le prezinte ca o probă de «strângere de muniții», menite a servi «gărzilor de fier» la «răsturnarea ordinii în Stat». Oricât de ridicol și absurd i-ar suna cuiva această aserțiune, nu trebuie uitat că ceea ce se urmărea, cu orice preț și orice risc, era distrugerea Gărzii de Fier. Pentru atingerea acestui important obiectiv, riscul de a înfrunta ridicolul era unul din cele mai neînsemnate. Iar procurorii —onoare excepțiilor— acuzau *din ordin*, nu din convingerea formată pe baza unor elemente concrete...

În procesul ce ni se pregătea —un proces monstru, fără indoială— capetele de acuzare cu privire la persoana mea le cunoșteam deja. Cel puțin sub forma în care fuseseră redactate de poliția din Sibiu. Desigur, ele puteau fi modificate, reformulate, sau chiar abandonate în mod complet de Parchetul Militar. În acele momente însă nu-mi făceam niciun fel de iluzii, considerând ultima alternativă ca foarte puțin probabilă. Capetele de acuzare formulate de poliție erau, cu aproximație, următoarele: 1. «Activitate subversivă», având ca scop «răsturnarea ordinii legale a Statului». Această *vină*, dupăcum am putut afla mai târziu, fusese imputată,

în mod stereotip, aproape tuturor legionarilor arestați la 10 Decembrie 1933, servind ca bază faptul apartenenței lor la o organizație ea însăși «în înalt grad subversivă» și «primejdioasă siguranței publice». 2. «Instigare la acte de violență și la suprimarea fizică a adversarilor politici». Această acuză îmi era adusă pe baza faptului că eram autorul marșului «Echipa Morții». Al treilea cap de acuzare dispăruse (?), odată cu cutia de «muniții».

Mă opresc aci pentru a semnala nemaipomenita rea credință cu care adversarii și prigonitorii noștri au mistificat și răstălmăcit realitățile oridecâteori li s'a părut că prin aceasta ar putea compromite mișcarea legionară în fața opiniei țării. Astfel au procedat, spre exemplu, când le-a ajuns la urechi că în Garda de Fier ar exista o echipă zisă a morții. Atât presa din Sărindar cât și partidele politice *istorice* și mai puțin *istorice*, fără a cerceta adevărul (aceasta nici nu-i interesa), s'au grăbit să prezinte «echipa morții», celor dispuși a-i crede, drept o «bandă de ucigași», o «adunătură de elemente scăpătate, cari și-au ales ca profesie crima», etc.

Realitatea —nu cred că e nevoie să mai insist— era cu totul alta. Pentru cititorii acestor amintiri din trecutul legionar cari n'au auzit despre «echipa morții» decât din gura neîmpăcatilor dușmani ai mișcării legionare, citez cele scrise de Căpitan în cartea sa «Pentru Legionari»:

«... În fața obstacolelor, loviturilor, insultelor, uneltirilor, prigoanelor, care ne asaltau de pretutindeni, noi având sentimentul acesta grozav al singurătății, al niciunui ajutor la care să putem alerga, opuneam: *hotărîrea morții*.

«Echipa morții» este expresia acestor stări de suflet ale tineretului legionar din întreaga țară. Ea însemnează hotărîrea acestui tineret de a *primi moartea*. Hotărîrea lui de a merge înainte, trecând prin moarte».

Acesta este adevărul asupra «Echipei Morții», pentru care

stau mărturie miile de morminte legionare presărate pe întreg întinsul țării românești. În fața jandarmilor, cari ne primeau cu baioneta la armă, gata de atac, sau se pregăteau a ne sfărâma sub lovituri de pat de pușcă, câți din noi, în poziție de nemișcare, n'au sfidat primejdia mortală, intonând marșul «Echipei morții» :

«Cu zâmbetul pe buze
moartea'n față o privim,
căci suntem echipa morții,
ori învingem, ori murim!».

Această hotărîre a generației tinere legionare de a păși neînfricată înainte, *primind cu seninătate moartea*, și-a găsit însă cea mai strălucită expresie în Imnul Tinereții Legionare:

«Moartea numai moartea legionară
Ne este cea mai scumpă nuntă dintre nunți.
Pentru sfânta cruce, pentru țară..., etc.».

Dar lumea de pigmei, care ne înconjura amenințătoare, nu era pe semne capabilă să cuprindă cu mintea și inima-i închircită de egoism și ură starea sufletească a acestui tineret — a unei generații întregi — hotărîtă a-și sacrifica viața pentru binele neamului și viitorul țării. Pentru această lume era de neînțeles că se poate *muri cu seninătate*, pentru un ideal, pentru o idee...

..

Dela Malmaison am fost transportat cu un brec polițienesc, împreună cu alți camarazi, ale căror nume nu le mai țin minte, direct la închisoarea Jilava.

Gândurile triste de care m'am simțit copleșit în acele momente mi-au fost incurând spulberate de curentul de aer înghețat ce-mi șfichiuia obrazii. Cei cari aveau căciuli și le-au

tras adânc peste urechi. Într'o mașină deschisă nu e tocmai o plăcere să călătorești în timp de iarnă.

Părăsisem orașul, iar brecul înainta acum peste câmpul înzăpezit. În apropierea fortului Jilava — de fapt invizibil fiind practic clădit sub pământ — a trebuit să trecem prin două sau trei bariere păzite de soldați și cari nu ni s'au deschis decât după ce un subofițer din escorta noastră a pronunțat cuvenita parolă.

..

După perchiziția corporală de rigoare, am fost introduși printr'o poartă de fier în cazematele subterane ale fortului, fiind imediat repartizați pe dormitoare. Mie mi-a fost indicat primul dormitor pe dreapta, dormitorul Nr. 13.

Tin minte că, intrând în dormitorul-cazemată, am rămas câteva clipe pironit pe loc, nedumerit: încăperea în care intrasem era ocupată deja până la refuz, încât nu vedeam cum mi-aș mai putea găsi și eu un loc în această cutie de sardele. Cum stăteam așa, nedecis, m'am văzut deodată înconjurat de camarazi; se îmbulzeau cu toții să-mi strângă mâna, să-mi spună «bun sosit» (!), să mă îmbrățișeze chiar, deși pe cei mai mulți dintre ei nici nu-i cunoșteam. Printre puținii pe cari îi cunoșteam de mai înainte era și Comandantul legionar Stelescu. Cred că a fost el care m'a prezentat atunci, cu voce tare, întregului dormitor: «Nicu Iancu dela Sibiu».

Toți vroiau acum să știe din ce închisoare veneam, dacă am avut mult de suferit sau dacă știam ceva despre soarta cutărui sau cutărui camarad. Le-am povestit tot ce știam, aflând la rându-mi din povestirea unuia sau altuia dintre ei, lucruri de cari nu auzisem până acum.

Printre camarazii de dormitor am întâlnit o seamă de băeți despre care auzisem adeseori vorbindu-se, fără ca drumurile umblate de noi, în slujba aceluiași ideal, să se fi încrucișat până acum. Printre aceștia mi-aduc aminte că au fost Gheor-

ghe Vereș, Ion Roth Jelescu, Virgil Rădulescu, Victor Bărbulescu... De altfel e știut că legionarii, indiferent din ce provincie sau oraș al țării ar fi fost, n'au întârziat de a se cunoaște unii cu alții și de a se înfrăți în lupta pentru Legiune și Neam. De aceasta s'au îngrijit în mare parte —desigur, în mod neintenționat— inșeși guvernele cari ne-au prigonit, strângându-ne din când în când în aceeași închisoare. Din acest punct de vedere cred că Jilava 1933-34 a deținut recordul. Mai târziu aceste întâlniri între legionarii din țară s'au putut realiza în propriile noastre tabere de muncă: spre exemplu, în cea dela Carmen Sylva, dela Chintău-Cluj, etc., iar mai către urmă în lagărele de concentrare —de tristă memorie— dela Vaslui sau Miercurea Ciucului. Dacă studenții legionari din diverse provincii ale țării au avut prilejul a se întâlni și a se cunoaște la congresele studențești, adevărat este că acestora și tuturor celorlalți legionari împreună, această ocazie le-a fost dată în închisori, cu prilejul arestărilor în masă...

Pentru ca să-mi creieze și mie un locușor pe patul comun de scânduri, fiecare a cedat câțiva centimetri din propriul lui loc ce-l ocupase până acum și, cum eram destul de subțirel, n'a fost greu să mă acomodez în spațiul astfel economisit. Teorema spațiului aparent ocupat, de fapt, mi-a fost demonstrată abia mai târziu, în alte închisori: «unde nu mai încap niciun ins, încap de fapt trei, iar de *musai*, șase».

Cât am stat la Jilava am dormit —dacă nu mă'nșeală memoria— între Victor Belici (Vâlcea) și un anume Giurgiu, cred că era din Teiuș. Acesta din urmă mi-a cedat o treime din pătura lui, căci eu nu aveam cu ce să mă acopăr noaptea.

A doua zi am avut ocazia să mă întâlnesc cu camarazii din celelalte dormitoare. Cu toată mizeria în care ne găseam, aceste revederi au fost pentru noi o adevărată sărbătoare. Am reîntâlnit aci o sumedenie de camarazi, mai ales moldoveni și ardeleni, printre care unii pe cari îi cunoscusem cu prilejul congresului studențesc ținut în Decembrie 1931, la Sibiu, fără ca drumurile noastre să se mai fi încrucișat de atunci. Deasemeni, câțiva camarazi dela Sibiu. Dar primul

—auzind c'am sosit și eu la Jilava— a venit să mă caute și să mă îmbrățișeze Ion Banea.

Eram toți, fără excepție, plin de păduchi, majoritatea cu aceleași cămăși pe noi cu cari fuseserăm arestați și pe care mulți, timp de o lună sau chiar două, nu avuseseră nicio posibilitate să și le spele. O seamă dintre băieții erau bolnavi, alții răniți sau plini de vânătăi depe urma bătăilor suferite prin beciurile polițiilor sau pela posturile de jandarmi. Stiam de acum cu toții că ne așteaptă un proces, un proces care, fără indoială, va avea să întreacă în proporții pe toate prin câte trecusem până aci și din care, datorită presiunii exercitate de guvernul liberal, nimeni nu va ieși achitat. Deci: cele mai sumbre perspective...

—Fiți pe pace, fraților, ce-a fost mai greu a trecut, așa că de acum încolo numai la mai rău ne putem aștepta! In felul acesta ne consola Mitu Banea, cu umorul lui tipic ardelenesc, ironizând situația în care ne găseam.

Cu toate acestea, moralul ce domnea în rândurile legionarilor era de fapt la înălțime. N'am văzut niciun legionar care să se fi plâns de situația în care ajunsese. Din contră: din orice mizerie întâmpinată, din moment ce aceasta se dovedea inevitabilă, se făcea pur și simplu «haz de necaz». Ceeace ne lumina sufletele în situația dată, care într'adevăr nu era una de invidiat, ceeace ne insufla curaj și ne dădea încredere în viitor, era faptul că-l știam pe Căpitan în viață și în libertate. Aflasem că guvernul pusese preț pe capul Căpitanului, că întreg aparatul de Stat intrase în acțiune pentru a-l căuta și a-l aresta. Dar n'a putut fi găsit. Noi înșine nu știam unde se află. În schimb, din sursă demnă de toată încrederea noastră, aveam următoarea știre: «Căpitanul e la loc bun. Nicio grije camarazi!»

∴

Ce ne-a dat de furcă multora dintre noi în închisoarea Jilava, a fost marea umezeală ce domnea pretutindeni în

aceste cazemate de beton armat. În dormitorul nostru se făcea foc într'o sobiță, dar imediat ce se încălzea puțin încăperea, începea să se desghețe umezeala din ziduri, transformându-se în stropi de apă, ce se prelingeau apoi pe pereți în jos. În așa zisele «dormitoare», domnea o atmosferă asemănătoare cu cea dintr'o spălătorie. Mulți dintre legionari și-au sdruncinat sănătatea în închisoarea Jilava. Eu însumi am contractat un reumatism, de care n'am mai scăpat până în ziua de astăzi. Într'o dimineață m'am trezit cu niște dureri ascuțite la încheietura piciorului drept. Se formase o umflătură extrem de dureroasă la pipăit. După două zile, abia mai puteam umbla; piciorul se umflase cât un butuc. Fără îndoială că la răceala sau reumatismul acut de care sufeream acum, a contribuit în bună parte faptul că fusesem tot timpul fără ghete, numai în ciorapi și șoșoni. De tratat nu mă puteam trata, căci n'aveam cum și cu ce. Când într'o zi aproape n'am mai putut să mă dau jos din pat, am primit, în sfârșit, dela infirmeria închisorii câteva... aspirine. Cine știe, poate tocmai aceste aspirine —dacă n'o fi fost cumva masajul ce mi-l făceam singur de vreo trei ori pe zi— mi-au ajutat cel puțin atât ca să pot umbla din nou pe picioare.

Dar câte alte mizerii, mai mari sau mai mărunte, n'am avut de înfruntat în această închisoare de trist renume! Astfel, spre exemplu, într'o bună zi a înghețat apeductul. Una din consecințe a fost că n'am mai avut cu ce să ne spălăm gamelele. Le ștergeam cu bucăți de jurnal, dar cu toate acestea rămâneau grozav de năclăite, de-ți trecea pofta să mai mânânci din ele. A fost Aldea, dacă nu mă înșel, care, într'o după masă, m'a învățat cum să rezolv problema într'un mod mai satisfăcător. Ieșind în curte, a înfipt gamela în zăpadă, trăgându-o apoi afară... aproape curată. A doua zi însă, n'a fost chip să mai găsești locșor cu zăpadă curată.

Un alt amănunt, extrem de penibil și demoralizator pentru noi toți, a fost chestiunea cu closetele. Eram nevoiți să ne facem necesitățile în văzul celorlalți. Mulți au început a suferi din această cauză de constipație. În legătură cu acest

detaliu desagreabil —asupra căruia nu s'ar cuveni să mai insist— am păstrat totuși, oricât de curios ar suna, și o amintire plăcută. Într'o zi, ca în atâtea altele, mă găseam la loc de pândă, așteptând momentul prielnic, adică momentul în care respectivul local era mai puțin frecventat. Cu același gând venise însă și altcineva. Am ezitat un moment, predispus oarecum a-i ceda întâietatea. Atunci respectivul mi s'a adresat: «Mi se pare că și d-ta suferi de ce sufăr eu...» Era Generalul Cantacuzino-Grănicerul. S'a încins apoi între noi un dialog, în cursul căruia m'am prezentat. «Eu nu-s deloc gingaș, mi-a spus atunci, nu umblu cu marafeturi. Uite, le sufăr pe toate, cu stoicism, alături de voi, dar asta, aici, e o adevărată porcărie... Vedeai-aș pe cuconii din guvern aci, în locul nostru...» Așa l-am cunoscut pe general...

Nu m'am sfiit a reda acest moment din episodul «Jilava 1933/34», din cauză că el are darul de a demonstra, în chip elocvent, sadismul practicat de un guvern *democratic*, care, după ce a ordonat să fim bătuți, schingiuiți și întemnițați —fără a mai vorbi de cei trimiși pe lumea cealaltă— nu s'a mulțumit cu suferințele fizice ce ni le-a impus, ci a căutat în același timp să lovească în moralul nostru, să ne umilească, atentând împotriva demnității noastre de ființe umane.

Printre amintirile ce le-am păstrat din timpul petrecut la Jilava —din păcate o mare parte a fost înghițită de negura deceniilor ce s'au scurs de atunci— una însă, de ordin auditiv, sunt sigur că nu există un legionar în viață care, trecut prin această închisoare, să n'o fi reținut până în ziua de astăzi. Mă refer la acel strigăt al sentinelor instalate pe meterezul fortului, strigăt ce, în liniștea adâncă a nopților de iarnă, ne ajungea la urechi, asemeni unui vaier prelung și sinistru:

«Postul numărul unu - bineee!...»

«Postul numărul treisprezece - bineee!...»

∴

Intr'o zi, din ordinul colonelului Izet, comandantul inchi-
sorii, sunt avizat printr'un subofițer din gardă ca să mă
pregătesc de plecare. Atât, nicio altă explicație.

La auzul acestei vești, nu știu cum, am simțit o furnică-
tură rece în spinare. Să mă pregătesc de plecare, desigur, nu
putea fi vorba de plecare... acasă. Dar unde? Unde vroiau
să mă ducă? Și în ce scop?... Și de ce tocmai pe mine, dintre
atâția legionari cari ne găseam aci, numai pe mine singur?...

În clipa următoare m'am văzut înconjurat de camarazi,
curioși să afle ce anume mi-a comunicat subofițerul de ser-
viciu. Când le-am spus, cei mai mulți au rămas tăcuți, pe
gânduri. La rândul meu, dorind a pune capăt indoielilor ce
mă rodeau, m'am adresat lui Stelescu, care stătea în acel
moment de vorbă cu Ion Caratănase; după privirile ce din
când în când le aruncau spre mine, era de dedus că subiectul
discuției lor eram eu însumi. Când am intrat în vorbă cu ei,
m'am convins că nu mă'nșelasem. Părerea amândurora a
fost că nu poate fi vorba de nimica gravă, că, probabil, vor
să-mi stoarcă vreo mărturie împotriva vreunuia dintre co-
mandanții noștri mai importanți. După un moment de gân-
dire, Caratănase m'a întrebat dacă am venit în ultimul timp
cumva în contact cu Niki Constantinescu, cu Doru Belimace
sau cu Caranica. I-am înțeles gândul, dar despre așa ceva nu
putea fi vorba. Întâiu, nu cunoșteam personal pe niciunul
dintre Nicadori; al doilea, dela 10 Decembrie și până în mo-
mentul de față, fusesem, practic, tot timpul în închisoare...

În acel moment un legionar ne aduce vestea că nu sunt
eu singurul destinat a părăsi Jilava, că același aviz laconic
de «a se pregăti de plecare», l-a primit întretimp și camara-
dul Ion Dobre (profesor de educație fizică).

Când am ieșit în curtea inchisorii, gata de plecare, m'au
ajuns din urmă Ion Moța și cu Banea.

—Nu fi îngrijorat, mi-a spus Moța, iar la urmă a adău-
gat: și fi tare!

La despărțire, ambii m'au îmbrățișat cu multă căldură.

Eram foarte emoționat, totuși mi-am dat silința să apar cât
mai liniștit și flegmatic, ceea ce mi-a și reușit.

Împreună cu Ion Dobre am fost condus spre ieșire, unde
aștepta un brec. Ni s'a ordonat să urcăm. Lângă noi, cât și
pe banca din față și spatele nostru, au luat loc câte trei
soldați înarmați cu carabine.

Nu e greu de ghicit de ce fel de sentimente și gânduri am
fost cuprins în acele momente. Nesiguranța și indoiala acțio-
nează ca niște corosive asupra sufletului omului. Ion Dobre
părea la fel de abătut. Din nefericire nu puteam vorbi unul
cu altul, deoarece între noi doi, ca un zid despărțitor, ședea
un jandarm.

Când am trecut prin ultima barieră, m'am întors ca să
privesc înapoi: o colină înzăpezită, nimic mai mult. Jilava
dispăruse, ca înghițită de pământ. Parcă n'ar fi existat nici
când. Până și amintirea zilelor de mizerie petrecute acolo,
alături de atâția camarazi dragi, începuse să se topească, pier-
zând orice contur, cașicând totul n'ar fi fost decât o nălu-
cire, un vis. O șuviță de lumină, scăpată printre doi nori plum-
burii, alerga cu pași mărunți și grăbiți peste câmpurile ninse.
Intr'un copac cu crengi golașe, scheletice, mai multe ciori se
adunaseră la sfat. La sosirea mașinei, și-au luat sborul, sco-
țând strigăte ascuțite...

La un moment dat îl aud pe camaradul Dobre scoțând
printre buze un fluierat ușor. Îmi face semn cu capul, ară-
tând înainte. Îi răspund, inclinând de două ori cu capul, în
semn c'am înțeles. Intr'adevăr, brecul se îndreaptă spre oraș.
În curând ajungem la convingerea că ținta călătoriei noastre
cu brecul nu poate fi alta decât Malmaison-ul, adică Consi-
liul de Războiu. Așa a și fost.

Oricât de paradoxal ar putea părea cuiva faptul, noi am
răsufolat ușurați. În nesiguranța în care ne găsisem tot tim-
pul, începusem a ne pregăti sufletește pentru lucruri mult
mai rele.

În clădirea Consiliului de Războiu, după cât mi-aduc amin-
te, am fost conduși la etaj, unde am traversat niște coridoare

lungi și relativ intunecoase. Apoi a trebuit să așteptăm într-o sală goală, păziți de un soldat. Ce anume așteptam, nimeni n'a putut sau n'a vrut să ne spună. Întrebând pe soldatul ce făcea de planton la ușe, acesta ne-a răspuns cu o ridicătură din umeri, însoțită de un plescăit de limbă. Însfârșit a apărut un subofițer, întrebând care din noi este Dobre Ion. Au ieșit apoi împreună. Eu am rămas să aștept mai departe, în compania soldatului de planton.

După vreo jumătate de oră de așteptare, am reușit să aflu dela soldat că-l așteptam pe «dom' Colonel». Ce colonel anume, n'a știut să-mi spună. Cu atât mai puțin scopul în care îl așteptam. Când după alte zece minute de așteptare, l-am întrebat la ce oră obișnuște să apară acel domn colonel, soldatul a dat capul pe spate și a plescăit din limbă, ceea ce vroia să'nsemne: nu știu, habar n'am.

—S'ar putea să nici nu mai vină astăzi...?, am insistat eu. Dar răspunsul soldatului a fost același: un plescăit de limbă. După acest «răspuns», m'am resemnat, renunțând la alte întrebări.

Intr'un târziu, am auzit pași pe coridor. În cadrul ușii a apărut subofițerul care cu o oră înainte îl chemase pe camaradul Dobre. De data aceasta venise să mă cheme pe mine. L-am urmat pe coridorul semi-intunecos până în fața unei uși, lângă care stăteau doi soldați cu pușca la picior. Mi-a părut a recunoaște în ei doi din soldații care ne escortaseră în cursul călătoriei cu brețul. Vasăzică e rost de reîntoarcere la Jilava, mi-am zis în gând.

Biroul în care am fost introdus era foarte spațios, având mai multe ferestre cari dedeau spre stradă. Din cele două sau trei mese de scris cari se aflau în acest birou, una singură era ocupată, și anume cea mai din fund, pe dreapta. Ofițerul care ședea în dosul acestei mese, dupăcum am aflat ceva mai târziu, era maiorul Mihail, de al cărui nume auzisem deja.

M'am oprit la vreo trei metri în fața mesei maiorului. Acesta, dupăce m'a măsurat cu o scurtă privire, mi-a făcut

semn să mă apropii. Mi-a întins apoi o foaie de hârtie mimeografată, invitându-mă scurt: «Citește!».

Starea de încordare în care mă găseam a cedat simțitor în momentul în care am aruncat o primă privire asupra foi ce-o țineam în mână. Am observat imediat că este vorba de o «declarație». Ori, experiența mă învățase că atunci când vreun ordin superior dispunea punerea în libertate a vreunuia sau mai multor legionari, condiția *sine qua nom* era întotdeauna aceeași: *darea unei declarații*.

Un fior de bucurie m'a străbătut la gândul că aș putea fi pus în libertate. Dar deja în clipa următoare am aruncat la o parte acest gând, găsindu-l în împrejurările date de dreptul absurd. Am continuat să citesc cu atenție conținutul foi imprimată la mimeograf. Astăzi nu-mi mai pot reaminti niciuna din frazele citite, pentru a le reda textual. Știu în schimb că, în momentul în care am terminat lectura acelei «declarații», hotărîrea mea era deja luată: *a nu o semna*, în niciun caz, în ipoteza că mi s'ar cere. Ea cuprindea afirmații contrare adevărului și calomnioase cu privire la Căpitan și Legiune. Semnându-o, aș fi recunoscut că organizația noastră, adică Garda de Fier, a desfășurat activități ilegale, dăunătoare neamului și siguranței Statului, și aș mai fi trebuit, *expressis verbis*, să mă desolidarizez de Căpitan și de ceilalți conducători ai Legiunii, etc.

Odată citită declarația în chestiune, am așezat-o cu gest încet și fără a spune un cuvânt, pe masa comisarului regal. Acesta m'a privit intrigat, vădit nemulțumit de mușenia și indiferența mea. Apoi, stăpânindu-și iritația, a scos dintr'un sertar al mesei un toc rezervor și, așezându-l alături de declarația buclucașe, mi-a zis: «Semnează!»

Văzând că nu mă mișc deloc, a adăugat: «Imediat ce ai semnat această declarație, ești liber... Ai înțeles? Liber!»

Atunci, privind-l pentru prima dată drept în ochi, i-am răspuns:

—Această declarație n'o pot semna.

—Cum n'o poți semna...? Nu te-ai săturat de închisoare?

Nu-ți surâde gândul că peste cinci minute te-ai putea din nou să te plimbi în libertate și arătând cu degetul spre geam: uite, ca lumea aceasta, depe stradă...?

—Mă iertați, domnule maior, declarația aceasta n'o semnez. Eu cred că nu mai este nevoie să vă spun pentru ce n'o semnez. Sunt sigur că o știți tot atât de bine ca și mine...

—Vrei să pozezi în erou, nu? V'au dat ordin comandantii voștri să nu semnați nimic, ce? Crezi că pentru aceasta vei fi decorat? V'au dus de nas și continuă să vă prostească, dar de data aceasta lucrurile au ajuns într'un stadiu foarte grav: ori vă lepădați de ideile nefaste pe cari vi le-a băgat în cap Codreanu ori veți ajunge rău, rău de tot...

Am încercat să intervin, dar n'am fost lăsat. Interlocutorul meu își luase avânt, ținând cu tot dinadinsul să-și continue «logos-ul» până la capăt:

—Uite, unde v'a adus «căpitanul»: voi stați la pușcărie, iar el a șters-o, a dispărut. Voi trageți ponoasele, iar lui nici nu-i pasă...

Făcând apoi o scurtă pauză —în cursul căreia m'am stăpânit de a spune ceva— a continuat cu glas mai potolit:

—E bine să știi un lucru: Dobre, cu care ai venit dela Jilava și care în organizația voastră a avut un grad mai mare decât d-ta, a semnat declarația numaidecât. A fost cuminte. La ora de față a ajuns deja acasă, la familia lui. D-ta n'ai vrea să te întorci la familia d-tale...? Ei, ce mai ai de spus acum, te-ai hotărît în fine să semnezi?

Eram sigur că cele ce-mi afirmase cu privire la profesorul Ion Dobre erau o minciună. Nici de rușinea capului nu puteam crede ca acesta să fi semnat o declarație cu un astfel de conținut. Dar, în definitiv, alegerea pe care eram forțat s'o fac între cele două alternative ce mi se puneau era o chestiune de conștiință, deci pur personală, așa că nu mă puteam lăsa condus sau influențat în hotărîrea ce urma s'o iau de nimeni și de nimic, decât numai de glasul propriei mele conștiințe. Aceasta însă mi interzicea categoric de a-mi pune semnătura în josul unei declarații ticluite de chiar dușmanii

noștri, unei declarații plină de insulte la adresa organizației din care făceam parte și pe al cărei drapel jurasem credință, unei declarații, în fine, prin care l-aș fi renegat pe Căpitan, prin care mi-aș fi renegat propriile mele idealuri românești, pentru care am luptat și suferit. Nu, nu mai aveam ce chibzui sau cumpăni: eram ferm hotărît de a nu semna acea hârtie, indiferent de consecințele ce mi-aș fi atras prin acest refuz. Dealtminteri, începusem să devin bănuitor: de unde și până unde acest interes la un magistrat militar de a mă «elibera»? Nu se ascundea oare cu totul altceva în dosul acestei insistente «bunăvoințe»? Deocamdată nu aveam nici timpul și nici calmul necesar pentru a putea judeca lucrurile la rece. Unica explicație pe care am putut-o găsi la repezeală —destul de verosimilă dealtfel— era următoarea: se intenționa publicarea declarației în chestiune, urmată de numele legionarilor care o vor iscăli, în toate ziarele din țară. Iată —se va spune— acești «membri fruntași» ai fostei Gărzi de Fier și-au recunoscut greșelile, lepădându-se de organizația criminală din care au făcut parte și de șeful ei, Codreanu, care i-a înșelat în buna lor credință, dispărând apoi fără urmă, etc. Fără îndoială, în felul acesta guvernul spera să semene desamăgire în rândurile legionarilor, menite a conduce până la urmă la capitularea tuturor... Pe mine însă nu mă vor putea folosi ca o nadă pentru undița lor insidioasă și sunt sigur că pe niciun alt legionar.

—Domnule Maior, răspunsul meu este același, ca și la început: nu pot semna!

La aceste cuvinte ale mele, maiorul Mihail a sărit în picioare și mi-a strigat cu glas răstit:

—Vrei ca să te trimit înapoi la Jilava? Nimic mai simplu...

—Prefer să mă întorc la Jilava, decât să semnez acea hârtie!

Vădit iritat de acest răspuns, a chemat pe ofițerul de serviciu. Arătând cu degetul spre mine, i-a strigat: «Dânsul pleacă înapoi la Jilava. Acum, imediat. Predă-l sentinelei!».

La auzul acestor cuvinte, fără a mai aștepta vreo invi-

tație specială, m'am îndreptat spre ușa sălii, în cadrul căreia își făcuseră apariția cei doi soldați dela Jilava. Dar în clipa în care nu mai aveam de făcut decât un singur pas până la ușe, aud în spatele meu glasul maiorului: «Stai! Vino înapoi!...»

M'am conformat. Mă întrebam în gând: ce-o mai fi vrând acum dela mine?

Maiorul Mihail se întorsese la masa lui de scris. L-am văzut trăgând un alt sertar al mesei. Apoi mi-a venit în întâmpinare cu o altă foaie de hârtie, format sfert de coală, și, întinzându-mi-o, m'a întrebat, cu voce ridicată:

—Aceasta o semnezi?

Era deasemeni o «declarație» mimeografată, al cărei conținut însă era cu mult mai scurt decât cel al declarației anterioare. M'am apucat să citesc textul, cu toată atenția. Într'adevăr, n'am dat cu ochii de nicio injurie la adresa Căpitanului. Deasemenea nu existau afirmațiile calomnioase nici neadevărurile sfruntate ce-mi fusese dat să le citesc în cealaltă foaie mimeografată. După cât îmi amintesc, unica obligație, oarecum în termeni solemni, pe care o conținea —și pe care semnatarul urma să și-o asume— era aceea de a nu activa, de aci înainte, în nicio organizație sau partid oprit de lege sau contrar ordinii și siguranței Statului.

Dupăce am chibzuit timp de câteva secunde, mi-am ridicat privirea depe hârtia ce-o țineam în mână și am răspuns:

—Dacă trebuie să semnez numaidecât astăzi o declarație, da, aceasta o pot semna.

..

Cam un sfert de oră mai târziu păraseam Malmaison-ul, de astă dată ca om liber, având în buzunar o «foaie de drum» cu destinația Sibiu.

Cum locuința unchiului meu (colonelul Simion Iancu) era pe aproape, adică în strada Virgiliu, m'am hotărât să trec mai întâiu pela dânsul.

Pasul îmi era nesigur, șovăelnic; priveam în jur și nu-mi venea să cred că de acum puteam merge încotro vroiam. La primul colț de stradă m'am oprit: am privit în sus, spre cer, am respirat adânc, iar dacă nu m'aș fi stăpânit la timp, exclamația de ușurare și adâncă recunoștință ce mi-a izbucnit din străfundul inimii, ar fi speriat pe trecători: Doamne mulțumescu-Ți că m'ai scăpat și din aceasta! Gândul următor l-am închinat camarazilor rămași la Jilava: păzește-i, Doamne, de orice rău și primejdie, ajută-le și lor să scape cât mai curând!...

Incepuse a se întuneca. Pe strada Virgiliu, primele felinare își imprăștiau deja, în cercuri largi, lumina lor gălbue. Dela o cazarmă din apropiere răsbate chemarea melancolică a unei trâmbițe... În timp ce-mi văd de drum, gândurile îmi rătăcesc pe căi întortochiate, făcându-mă să retrăesc momente și imagini din trecutul apropiat... Curios cum din atâtea prin câte trecusem în ultimile luni, primul gând m'a purtat la șoricelul cenușiu pe care-l hrăneam în fiecare seară cu coji de pâine, în mica celulă din închisoarea Aradului!... «... și fi tare!», mi-a spus Ionel Moța. Cuvintele lui îmi sună aidoma în auz... Numai de nu l-ar prinde pe Căpitan!... Postul numărul unu —binee...!

O mașină ce tocmai trecea în viteză prin lapovița străzii mă improașcă din cap până'n picioare. Smuls din reverie, nu mă simt în stare nici să mă infuriu nici măcar să mă supăr. Foarte bine, îmi zic în gând, exteriorul meu «ales» doar de acest ultim retuș mai avea nevoie! Ce va zice tanti Florica, văzându-mă în acest hal? Nebărbierit, cu paltonul ponosit și încrețit, în șoșoni găuriți și —pe deasupra— stropit de noroiu de sus până jos? Nici nu-mi va deschide ușa, luându-mă drept un vagabond...

Insfârșit, iată c'am ajuns! Curtea e cufundată în întuneric. Doar o șuviță de lumină, ce răsbate prin perdelele geamului dela etaj, îmi spune că cel puțin *cineva* din familie trebuie să fie acasă.

Am sunat. N'a trecut niciun minut și am văzut-o pe tanti Florica apărând în ușe.

—Cine e? a întrebat, cu vocea ei de sopran. În același timp a aprins lumina electrică dela intrare.

Când a dat cu ochi de mine, cât p'aci să cadă în leșin. Sfinte Iosife! Tu ești Nicule, ori visez...?

∴

A doua zi, pela orele nouă, am luat trenul spre Sibiu.

VII. MINUNEA DELA SADU

Era pe vremea când pe întreg cuprinsul țării noastre răsară ca din pământ biserici, școli, căminuri, poduri, troițe, fântâni...

Brațe tinere hărniciau fără răgaz, punând piatră peste piatră și tencuindu-le cu flacăra credinței lor nebiruite.

În comuna Sadu (județul Sibiu) se simțea de multă vreme nevoia unei fântâni din care să fie adăpate vitele dimineața, când erau scoase la pășune și seara, la întorsul în sat. Promisiuni n'au lipsit, cu prilejul alegerilor comunale dar mai ales a celor generale, când candidații la deputăție nu se sfiau de a promite până și marea cu sarea. Dar la împlinirea lor nimenea nu s'a mai gândit. Cert este că după trecerea nu știu câtor ani, situația a rămas aceeași: sătenii nu aveau unde să-și adape vitele.

Iată însă că de astădată —fără promisiuni prealabile— Sădenii văzură, pe neașteptate, împlinindu-li-se visul.

Indemnați de înfăptuirile altor sate, o mână de tineri din Sadu, ajutați de camarazi de-un crez cu ei, veniți din capitala județului și din două sate vecine, pornesc la treabă. Este captat un izvor și îndreptat spre locul dorit, unde, nu după mult timp, apare ca din pământ o mândră fântână cu șipot la care deacum orice trecător își putea potoli setea. Jghiaburi potrivite fură așezate anume pentru adăpatul vitelor. O frumoasă icoană a Sfântului Arhanghel Mihail împodobește fântâna, care, după ce fu sfințită după datina creștinească, intră în folosința obștească.

Mare a fost bucuria și mulțumirea sătenilor, mare fiind și folosul pe care îl trăgeau acum după «Fântâna Arhanghelului».

Dar iată că într'o bună zi un nou vânt de prigoană —nu știu al cătelea— se porni să bată împotriva tineretului de credință legionară, deastădată pentru faptul că se încumetase să dăruiască țării din bogăția sufletului și hărnicia brațelor lui atâtea opere de netăgăduit folos obștesc.

Nesocotiți în ura lor, dregătorii țării porunciră să fie distrus fără zăbavă tot ce poate fi distrus din câte s'au clădit și construit de acest tineret care, nu știu de ce păcatele, de când și-a făcut apariția în viața publică a țării, mereu pare că le stă în cale, stânjenindu-i fie cu vorba fie cu fapta, ba și numai cu gândul și cu credința lui.

Din fericire, bisericile nou clădite n'au putut fi dărâmate din temelie; în schimb fură dărâmate cruci și troițe; ba într'un sat, o ceată de oameni plătiți se apucă să distrugă cu târnăcoape și topoare podul de peste un râu, recent construit de legionari, obligând astfel pe bieții săteni a trece cu carele din nou prin vadul nămolos.

La Sadu, neputând dărâma fântâna de piatră, jandarmii se mulțumiră să scoată cu vârfurile baionetelor icoana Sfântului Arhanghel, pe care o ridicară apoi —drept corp delict— ducându-o la postul de jandarmi.

Nu trecură nici două zile dela această nelegiuită faptă și fântâna Arhanghelului secă dintr'odată.

Azi așa, mâine așa, trecu o săptămână, trecură două, trecură trei, dar din șipot nici vorbă să mai fi ieșit o picătură de apă.

Sătenii se văzură din nou la vechea strâmtoare: unde să adape vitele?

—Nu-i de-a bine, zise un moș cu plete albe. E semn de sus, e pedeapsa lui Dumnezeu și mânia Arhanghelului Mihail, pentru că am lăsat să-i fie batjocorită sfânta icoană... Trebuie să facem ce-om ști ca s'o aducem și s'o punem la loc; altfel va fi rău de noi...

Mai potolindu-se cu vremea o țară prigoana, oamenii prinseră curaj și, după repetate intervenții și ciorovăeli, domnu' șef de post binevoi însfârșit să scoată din șopronul de lemne, din fundul ogrăzii postului, icoana confiscată —plină de praf și știrbită în mai multe locuri— și s'o restituie sătenilor.

Mare fu bucuria oamenilor. Icoana își reluu locul ei de mai înainte, împodobind cu strălucirea ei curată fântâna ce-i purta numele.

A doua zi, țărani cari trecură de dimineață prin fața fântânei, rămaseră înmărmuriți de uimire, căci nu le venea să-și creadă ochilor: din șipotul până ieri sec, apa curgea acum în șuvoiu cristalin, ca odinioară, de-ai fi zis că năicând n'a fost altfel! Fântâna ce păruse moartă pentru vecie reinviase ca prin minune!

Satul întreg s'a perindat pela fântână, timp de câteva zile, pentru a se convinge de adevăr, iar bătrânii se închinau cu evlavie în fața icoanei făcătoare de minuni.

Vestea porni din gură în gură, dela un sat la altul.

—Minunea Arhanghelului Mihail!

VIII. MARTURII ASUPRA EVENIMENTELOR DIN IANUARIE 1941

Rezistența opusă de legionari față de încercarea Generalului Antonescu de a elimina cu forța pe reprezentanții Mișcării Legionare dela conducerea țării —încercare ce-a reușit cu concursul dat de armata germană— a fost botezată «rebeliune», sau mai exact: rebeliunea legionară din 1941.

Antonescu însuși a fost acela care i-a dat numele de rebeliune, iar această denumire tendențioasă a fost difuzată prin presă, radio și viu graiu cu o persistență cu adevărat diabolică, încât lumea și-a însușit-o cu timpul. Dar chiar și unii dintre legionari, când se referă la evenimentele din Ianuarie 1941, pentru a se exprima cât mai scurt și pe înțelesul celor cari nu le cunosc decât sub denumirea lansată de însuși Conducătorul Statului, recurg la același cuvânt de «rebeliune», fapt care a fost interpretat de dușmanii noștri, mereu la pândă, ca o recunoaștere, o «mea culpa».

Incadrarea acțiunii legionare din 1941 în articolul de cod penal care definește și pedepsește delictul de rebeliune este pur și simplu imposibilă. În fața aceleiași imposibilități juridice ne-am găsi dacă am vrea s'o încadrăm în «răzvrătire», infracțiune mult mai gravă decât rebeliunea, clasificată de codul penal român drept «crimă».

Ca unul care am trăit în mijlocul acelor evenimente —ce e drept, nu în Capitala Țării, dar în unul din cele mai importante orașe din provincie— simt nevoia de a împărtăși atât camarazilor cari nu știu decât din auzite de așa zisa

rebeliune cât și celorlalți români, unilateral sau fals informați, o seamă de lucruri menite a le spulbera eventuale nedumeriri.

Orașul Sibiu, unde m'am aflat în timpul desfășurării evenimentelor în chestiune, era, dupăcum bine se știe, unul din cele mai importante centre militare din țară, cred că al doilea imediat după București, astfel că —au declarat-o înșiși dușmanii noștri— numai datorită înaltei ținute de patriotism și înțelepciune a legionarilor a putut fi evitată baia de sânge ce, fără îndoială, ar fi rezultat în urma ordinelor date cu acel prilej de Generalul Antonescu. Nu negăm totuși, ci din contră, dorim să rămână relevat faptul, că, în mare măsură, evitarea unui șoc sângeros între armată și legionari s'a datorat deasemenea generalului C. Leventi, Comandantul Corpului VI Armată din Sibiu, bun român și perfect conștient, în acele clipe extrem de critice, de marea răspundere ce-o purta.

Dar să lăsăm să vorbească faptele.

Cu câteva zile înainte de data la care urma să se producă lovitura de Stat a Generalului Antonescu, Prefectul Județului, Dr. Ion Fleșeriu, a fost chemat la București pentru a lua parte la o conferință a prefectilor. Același truc a fost folosit față de mine care îndeplineam funcția de chestor al Poliției: am primit ordin telegrafic de a mă prezenta la Inspectoratul Regional din Alba Iulia, la o reuniune informativă și de «consfătuire». La fel s'a procedat pe întreaga țară.

Ținând seamă că toți prefectii și chestorii erau legionari, nu e greu de ghicit rostul acestor convocări făcute din ordinul Conducătorului Statului. În ziua loviturii, toate prefecturile de județ și polițiile din țară, în lipsa titularilor lor, urmau să fie ocupate de armată, iar aceștia înlocuiți cu ofițeri.

Exact așa s'au și petrecut lucrurile. Iar faptele expuse mai sus sunt la rândul lor o dovadă cum nu se poate mai clară că lovitura de Stat a lui Antonescu —aruncată în cărca legionarilor sub denumirea de «rebeliune»— a fost dinainte plănuită și organizată.

Prefecții de județ habar n'aveau ce se pune la cale, ce rosturi ascundea în realitate convocarea lor la București. La rândul lor, chestorii și șefii de poliție știau, încă de prin luna Noemvrie, că generalul caută a «scăpa» de legionari, pentru a rămâne singur și absolut stăpân pe frânele țrii. Totuși, nu cred să fi bănuțit că invitația ce-o primiseră în 19 Ianuarie, de a se prezenta la inspectoratele regionale respective, ar sta în legătură directă și imediată cu lovitura ce-o pregătea Generalul Antonescu regimului național-legionar. Cu toate acestea, la Sibiu, spre exemplu, zilele de 20-23 Ianuarie s'au prezentat sub un aspect diferit de acela din alte orașe de provincie și aceasta datorită deosebitei vigilențe a șefilor legionari locali. Astfel, în momentul în care armata a primit ordinul de a ocupa principalele instituții: Prefectura, Chestura, Poșta, Telefonoanele, etc., acestea se găseau deja sub puternică pază legionară. La luarea acestor măsuri de siguranță preventive, a participat însăși Poliția de Stat, în urma dispozițiilor ce le-am dat în ajunul plecării mele la așa zisa consfătuire din Alba Iulia.

Măsurile de siguranță ce le luasem —în lipsa prefectului de județ, plecat la București— au părut, în aceste momente, lipsite de justificare și exagerate. Totuși, am avut motive puternice de a proceda în felul în care am procedat. Discuțasem cu câteva zile înainte cu camaradul Nistor Chioreanu, șeful Regiunii, manifestându-mi îngrijorarea cu privire la atitudinea curioasă demonstrată de Generalul Antonescu față de Mișcarea Legionară dela o vreme încoace. Chioreanu însuși era neliniștit de atmosfera oarecum încărcată ce domnea la București, dar până la urmă a fost de părere că, în ce mă privește, văd lucrurile mai negre decât sunt în realitate. Eu aveam însă bănuțelile mele, pe care, de altfel, le nutream de mai mult timp și la care nu puteam renunța cu una cu două. Aceste bănuțeli și presimțiri mi s'au întărit în momentul în care, două zile după convocarea prefectilor la București, o convocare identică, adresată de astădată șefilor de poliție, a venit să determine absența acestora pe timp de 48 de ore

dela instituțiile pe cari le conduceau. Afară de aceasta, imi era încă vie în memorie «nota informativă» ce mi-o prezentase cu o lună înainte gardianul public I. R.:

«In scurt timp lucrurile se vor schimba radical... La 24 Ianuarie nu va mai exista nicio "cămașă verde"... Generalul va primi *singur* defilarea trupelor...»

Acestea fuseseră cuvintele unui cunoscut Lt. Colonel din localitate, rostite în timp ce ieșea dintr'un restaurant din «orașul de jos», acompaniat fiind de un alt ofițer superior. Gardianul în cauză, care făcea serviciul de noapte la o încrușișare de străzi din «orașul de jos», fusese —fără să vrea— martorul conversației dintre cei doi ofițeri. Potrivit cu lămuririle verbale date de suszisul gardian, cei doi ofițeri «erau cam afumați». Acest amănunt însă, după părerea mea, avea darul de a corobora veracitatea cuvintelor rostite de acel ofițer... In vino veritas!

Această informație, dealtfel, am adus-o imediat la cunoștința Secretarului general dela Interne Biriș, prin telegrama cifrată din 12 Decembrie 1940.

La Inspectoratul de Poliție din Alba Iulia, «consfătuirea» anunțată începuse pela 9 dimineață, intrerupându-se la amiazi pentru 2 ore. După masă reuniunea urma să continue, conform cu programul stabilit.

In timp ce luam masa la un restaurant, împreună cu alți chestori și șefi de poliție (tocmai demonstram colegului N. dela Făgăraș inutilitatea «consfătuirii» la care participam), aflăram printr'o ștafetă că în chiar acel oraș, adică în Alba Iulia, de zece minute, chestura a fost ocupată de armată, conducerea ei fiind luată de un ofițer...

Fără a pierde o singură clipă, am urcat în mașina care aștepta în fața restaurantului, pornind spre locul unde prezența mea, în astfel de momente, era una din obligațiunile de prim ordin impuse funcției ce dețineam.

Ajuns la Sibiu, am avut satisfacția să constat că măsurile ce luasem în ajunul plecării nu fuseseră nicidecum exagerate.

In oraș domnea liniște. Aparent nimic nu se schimbase. Totuși orașul nu se prezenta la fel ca ieri; străzile erau mai puțin populate, iar lumea părea mai grăbită și surprinzător de taciturnă. Această constatare am putut-o face în timp ce traversam orașul pentru a ajunge în Piața Regele Ferdinand, situată în plin centrul Sibiului. Inainte de a ajunge în centru, am oprit de două ori mașina. L-am trimis pe șofer, de formă, să-mi cumpere într'o tutungerie țigări și chibrituri, iar, la a doua oprire, să se intereseze, printre trecători, în ce direcție se găsește hotelul Bulevard. Astfel am putut afla că nimeni nu știa precis ce anume se întâmplase. Unii bănuiau o lovitură dată de comuniști, alții afirmau că s'ar fi petrecut ceva neobișnuit în sânul armatei. Versiunea că ofițeri rămași credincioși fostului Rege Carol ar încerca răsturnarea regimului era considerată cea mai verosimilă...

Chestura de poliție, păzită de un puternic cordon de gardieni publici și de legionari în uniformă —aceștia din urmă sub conducerea a însuși șefului de garnizoană, Instructor legionar Gheorghe Branea— se găsea în aceeași situație în care o lăsasem cu o zi înainte.

Comandantul militar suprem din localitate, văzând că o ocupare cu forța a instituțiilor întâmpină serioase greutăți și alarmat pe deasupra că un apreciable număr de ofițeri, sub-ofițeri și trupă refuzase să lupte împotriva legionarilor —unii din ei trecuseră în mod fățiș, cu armament cu tot, de partea acestora— s'a hotărît să înceapă tratative cu capii instituțiilor civile și cu reprezentării Mișcării Legionare.

Intretimp, din satele din împrejurime și chiar din unele mai îndepărtate, începură să curgă în spre oraș coloane întregi de țărani, demonstrând, în cea mai perfectă ordine și disciplină, în favoarea regimului legionar, iar lumea ce forma «șpalir» dealungul trotuarelor, îi primea cu urale și cu flori, aceste din urmă scump cumpărate la florării.

In mijlocul mulțimii formate din bărbați și femei, am

văzut un mare număr de ofițeri și soldați germani, cari, fără excepție, prin strigăte de «*Heil der Eisernen Garde*» și «*Heil Horia Sima*», țineau să-și manifesteze fățiș simpatia pentru Mișcarea Legionară...

Scurt după ce ajunsesem la Chestură, a apărut în fața porții acesteia un ofițer în grad de maior, acompaniat de o escortă militară, cerând să fie lăsat să intre în localul poliției. I s'a comunicat că poate intra, însă fără escortă. Deasemeni i s'au dat asigurări că, după ce se va achita de misiunea ce o avea, va putea părăsi chestura în orice clipă va dori, fără niciun fel de împiedecare.

După câteva minute mi s'a comunicat că maiorul — comandantul unui regiment de artilerie din localitate — s'ar fi hotărât să intre singur. Semnificativ a fost faptul că după ce i-am garantat cu cuvântul meu de onoare cele ce i-au fost comunicate la poarta chesturii de către un comisar de poliție și de însuși șeful garnizoanei legionare, mi-a solicitat «cuvântul de legionar» (!), pe care, bine înțeles, i l-am dat.

Scurt în urmă a fost condus în cabinetul meu, situat la primul etaj, unde l-am primit cu toată atenția cuvenită. Dela primele cuvinte schimbate cu maiorul Gheorghe Dorin, mi-am dat seama că am a face cu un om cult și de fină educație. Desi, în situația dată, ne găseam față în față ca adversari, conversația ce a urmat a fost dusă într'un limbaj foarte ponderat și într'un ton aproape curtenitor. Un comisar ce intrase la un moment dat, pentru a-mi prezenta niste hârtii spre semnare, a povestit afară, spre mirarea tuturor, că «dl. chestor discută cu dl. maior, cașicum ar fi doi prieteni vechi». (Dealtfel, în cursul acestei întrevederi, s'au servit cafele turcești).

În executarea misiunii primite dela superiorii săi, ofițerul mi-a înmănat apoi o hârtie ce conținea doar câteva rânduri bătute la mașină, semnată de însuși Generalul Leventi, Comandantul Corpului de Armată din localitate. Textul acestei hârtii era aproximativ următorul: «Dl. Maior Gh. Dorin

este delegat de noi cu conducerea Chesturei Poliției Sibiu... Veți face imediat predarea...», etc.

Desigur, ca funcționar public, numit și întărit în funcțiune de guvernul prezidat de însuși Generalul Antonescu, am refuzat să dau urmare acestei invitații (sau mai exact, somații), redactată și semnată de un comandant militar, lipsit în acest caz, de orice calitate legală.

Discuția ce-a urmat — și care a fost fonografată aproape în întregime — mai târziu a fost bătută la mașină în șase exemplare, din care unul sau poate chiar mai multe se mai găsesc și astăzi pe undeva.

Iată ce i-am răspuns — cu aproximație — maiorului Dorin, în timp ce-i restituam ordinul scris prin care mi se cerea predarea chesturii:

«Numirea mea în fruntea instituției ce conduc nu mi-a fost retrasă până în clipa de față sub niciuna din formele prevăzute de lege. Din partea Ministerului de Interne — vă dau cuvântul, domnule maior — n'am primit niciun fel de ordin; nu am nicio cunoștință să fi fost destituit sau măcar suspendat din serviciu. Mă găsesc deci în exercițiul legal al funcției în care am fost numit, iar datoria mea este de a apăra în acest oraș ordinea legală împotriva oricăror încercări de tulburare sau răsturnare a ei, din orice parte ar veni... Ținând seamă că nu ne aflăm nici sub stare de asediu, refuz categoric a lua în considerare un ordin venit dela o persoană sau autoritate lipsită de competență...»

Maiorul a recunoscut că situația ce s'a creat este într'adevăr cum nu se poate mai confuză, că el însuși nu înțelege nimic din ceea ce petrece; în ce-l privește, el execută doar un ordin.

Discuția a continuat apoi pe un ton mai familiar, iar la sfârșit am adăugat zâmbind:

«Ce-ați zice d-voastră, domnule Maior, care sunteți Comandantul Regimentului 36 Obuziere, dacă într'o bună zi m'aș prezenta la d-voastră cu o hârtie semnată de... hai să zicem, de Inalt Prea Sfinția Sa Nicolae Bălan, Mitropolitul

Ardealului, cerând să-mi predați comanda regimentului...? Mi-ați preda-o?

Refuzul meu de a mă supune unui ordin emanând dela un comandament militar era perfect legal. Ilegalitatea și abuzul de putere s'a dovedit a fi din partea celor ce porniseră a pune mâna pe frânele țării, întrebându-se în acest scop și retlicul și forța brută. Dacă m'aș fi lăsat induplecat și aș fi predat chestura maiorului Dorin, aghiotantul Comandantului Corpului de Armată — așa cum mi se cerea prin acel sfert de coală de hârtie — luându-mi apoi pălăria și plecând liniștit acasă, iar evenimentele ar fi luat altă întorsătură (și întorsătura ar fi luat-o fără îndoială, dacă n'ar fi sosit acel faimos ordin al lui Hitler, în urma căruia armata germană staționată în țară și-a schimbat brusc atitudinea), nu aș fi fost oare tras la răspundere pentru «lașitate și părăsire de serviciu»? Aș fi fost trimis în judecată — și pe drept cuvânt — căci invocarea acelui ordin lipsit de valoare legală, nu mi-ar fi putut justifica actul de predare.

Pentru această atitudine a mea am fost declarat «rebel» (!) și, potrivit dispozițiilor date de Generalul Antonescu, trimis în judecata Tribunalului Militar, pentru «crimă de răzvrățire».

Fiind acesta unul din primele procese de «rebeliune» ce s'au judecat, «instrucțiunile speciale» dela București nu sosiseră încă, astfel că Justiția și-a făcut datoria, după lege și conștiință: atât eu, ca acuzat principal cât și ceilalți patru coacuzăți, am fost achitați.

Procesul meu s'a ținut în ziua de 4 Aprilie 1941. Scurt în urmă însă, au început presiunile «de sus», iar Tribunalele Militare n'au mai pronunțat decât sentințe de condamnare, din ordin!

Pentru cei cari s'ar îndoi de adevărul afirmației făcute mai sus, voi reda în cele ce urmează un episod elocvent, merit a le spulbera orice rest de îndoială și care le va demonstra în același timp ce a însemnat «justiția» militară în timpul dictaturii lui Antonescu.

Mai lipseau circa zece zile până la judecarea procesului de «rebeliune» al unuia dintre principalii șefi legionari din Sibiu: Dr. Nistor Chioreanu. Acuzatul nu se afla sub stare de arest, dar, ca legionar, nu înțelegea a se sustrage judecății. Magistrății militari știau prea bine acest lucru. Și mai știau încă un lucru: că dacă vor fi lăsați a judeca după literă de lege și propria lor conștiință, acuzatul în chestiune trebuia să iasă achitat din acest proces.

Era pela sfârșitul primăverii 1941, când, într'o dimineață cu soare, în timp ce treceam grăbit prin fața Academiei Teologice din Strada Metropoliei, mă aud strigat pe nume. Intorcându-mi privirea în direcția din care fusesem chemat, l-am zărit pe trotuarul opus pe Lt. Colonelul Magistrat Băluță-Dumitrescu, care îmi făcea de zor semne să trec strada. Am urmat invitației și, în timp ce traversam Strada Mitropoliei, mă tot întrebam în gând, ce oare o fi dorind dela mine? Lt. Colonelul Băluță-Dumitrescu fusese președintele completului care judecase procesul meu. Din ziua procesului nuli mai văzusem decât de vreo două ori pe stradă; l-am salutat de fiecare dată, iar el mi-a răspuns la salut. Atât și nimic mai mult.

Ajuns pe celalt trotuar, în fața Catedralei, nici n'am apucat să-l salut, că a și început să-mi vorbească cu voce scăzută:

«Fii atent la ce-ți spun, — imi dau seama că risc mult, dar am incredere în dumneata — știu că nu mă vei nenoroci. Nu vreau decât să vă ajut, mă înțelegi? Ați suferit destul, e păcat să mai suferiți degeaba...» Apoi, aproape în șoaptă: «Anunță-l neîntârziat pe colegul dumitale Chioreanu să fugă, să nu se prezinte la proces, mă înțelegi? Am primit ordin să-l condamn... Nici cuantumul de pedeapsă nu mai depinde de noi! Il așteaptă doisprezece ani de reclusiune. Pentru el, pentru familia lui și pentru conștiința mea este mai bine ca să dispară... Hai, să nu ne vadă vreun nechemat că stăm de vorbă împreună!...»

Locotenent-Colonelul Băluță-Dumitrescu era președinte de

Tribunal Militar și prezida de mai bine de două luni unul din cele două complete cari judecau procesele intentate legionarilor. Era magistrat militar de carieră. Nu era legionar și nici în listele prietenilor Mișcării Legionare n'a figurat vreodată.

Orice alt comentariu îmi pare de prisos.

Camaradul Chioreanu a fost anunțat despre primejdia ce-l paște. Și a «dispărut», până la urmă refugiindu-se în Germania. A fost condamnat în lipsă la doisprezece ani.

În Capitală și în alte părți ale țării s'au pronunțat sentințe de moarte, iar condamnații au fost executați prin împușcare. La Galați, spre exemplu, doi legionari au fost executați chiar în Vinerea Patimilor...

Au făcut bine aceia cari, încă din Ianuarie, înainte de a începe arestările și faimoasele procese de «rebeliune», și-au luat calea spre alte țări, punându-se la adăpost de suferințele și nedreptățile ce-i așteptau din partea regimului antonescian. O bună parte dintre acești legionari, fără îndoială, și-au salvat în felul acesta viața.

În această ordine de idei, mi-aduc aminte că imediat după terminarea așa zisei rebeliuni, am fost invitat să intru urgent în contact cu locotenentul german Von Papen (fiul diplomatului Franz von Papen), care își avea biroul instalat într'un apartament al hotelului Bulevard. Iată ce mi-a spus atunci:

«Antonescu hat sein Versprechen nicht eingehalten. Es war festgelegt, dass nach der Streckung der Waffen alle Legionäre frei nach Hause ziehen dürfen und dass keinem was zuleide geschehen werde. Nun sehen wir dass unzaehliche Verhaftungen und sogar standesrechtliche Erschiessungen vorgenommen werden. Wir bedauern es sehr. Unsere Lage ist peinlich... Ich habe soeben den Befehl erhalten all denen von Ihnen die sich irgendwie bedroht fühlen, ins Ausland fliehen zu helfen...» («Antonescu nu și-a respectat promisiu-

nea. Fusesse stabilit ca, după predarea armelor, toți legionarii să se poată întoarce liberi la casele lor și să nu li se întâmple niciun rău. Acum totuși vedem că se produc nenumărate arestări și chiar execuții sumare. Regretăm foarte mult acest fapt. Situația noastră e penibilă... Tocmai am primit ordinul ca să ajut tuturor aceloră dintre dumneavoastră care se simt în vreun fel amenințați, pentru a se refugia în străinătate».)

Într'adevăr, locotenentul Von Papen și-a respectat cuvântul. Grație lui au reușit să părăsească țara un anumit număr de legionari, maicuseamă dintre aceia cari se refugiaseră din alte orașe și județe, căutând azil la camarazii lor din Sibiu.

«Situația penibilă», la care făcuse aluzie Lt. Von Papen, era o consecință a faptului că mai înainte, atât el, cât și alți ofițeri germani ne asiguraseră că «dacă legionarii vor depune armele, nu vor fi pasibili de nicio pedeapsă», aceasta, în baza cuvântului dat de însuși Generalul Antonescu.

Dar să revenim la procesele de «rebeliune».

Într'o zi —cred că a fost cam pela sfârșitul lunii Iunie— mă întâlnesc, pe neașteptate, într'o stradă dosnică, foarte puțin populată, cu maiorul magistrat Davideanu, cu care mă cunoșteam deja de mulți ani, și între altele îi spun: «Lumea cam bănuiește că judecați și condamnați din ordin. E trist și în același timp desonorant pentru Justiția Militară... Legionarii ar face mai bine dacă nu s'ar mai prezenta la procese, luând calea străinătății... Dece să vie ca oile la abator...?»

Maiorul Davideanu, vădit enervat, a încercat să mă intrerupă. Însfârșit mi-a spus că e mai bine pentru amândoi să nu vorbim de lucrurile acestea. «Situația e într'adevăr excepțională», a adăugat cu voce răgușită, întinzându-mi mâna și dându-mi să înțeleg că e grăbit. *Dar nu a contrazis cu niciun cuvânt aluzia mea la condamnările «din ordin».*

Întretimp, sentințele date de Lt. Colonelul Băluță-Dumitrescu în procesele intentate legionarilor erau vădit mai blânde decât cele aduse de celălalt complet de judecată. Faptul nu putea rămânea neobservat.

Intr'adevăr, nu mult în urmă, «omul a fost luat la ochiu», cum s'ar zice, iar într'o bună zi s'a văzut transferat. Unii spuneau că ar fi fost suspendat din funcția de magistrat. Nu știu care a fost adevărul. Tin în schimb să precizez că dacă susnumitul judecător militar a pronunțat pedepse «mai blânde» —cum spuneam mai sus— a făcut-o, în primul rând, fiindcă așa i-a dictat conștiința. Căci în ceea ce îi privea pe legionarii cari au beneficiat de această «blândețe», nu cred că aceștia să fi resimțit vreo bucurie deosebită alegându-se cu pedepse între 5 și 7 ani temniță grea, în loc de 10 până la 12 ani. Totuși, noi nu-l vom uita niciodată pe acest brav magistrat militar, a cărui conștiință s'a svârcolit cât a putut în favoarea dreptății și a omeniei. Fără îndoială, în împrejurările date, s'a expus, spontan și perfect conștient, primejdiei cel păștea. Și-a riscat cariera și... poate mai mult decât aceasta.

∴

Să fi trecut un an dela cele relatate mai sus, când, într'o bună zi aflu despre moartea —întâmplată în împrejurări destul de nebuloase— a bravului locotenent-colonel Băluță-Dumitrescu.

Am simțit o strângere de inimă. Unii dintre camarazii mei, cari au observat cât de mult m'a afectat această știre, nu mi-au putut înțelege tristețea. Ei nu știau ce știam eu...

Iar ziarele au scris: sinucidere (!).

Numai Dumnezeu din ceruri știe adevărul adevărat. Iar nouă nu ne rămâne decât să ne rugăm Lui, pentru odihna în desăvârșită pace a sufletului aceluia care a fost Lt. Colonelul Băluță-Dumitrescu...

IX. LAGARUL DELA TARGU JIU

În 26 Decembrie 1942 (a doua zi de Crăciun), din ordinul Mareșalului Antonescu am fost ridicat (din pat) și condus la poliție... pentru a da o declarație.

Declarația, ce e drept, până în ziua de azi n'am mai dat-o, din simplul motiv că nimeni nu mi-a mai cerut-o; în schimb, fără să-mi dau bine seama cum, m'am trezit tocmai în lagărul dela Târgu Jiu, alături de alți bătuți de soarte ca și mine, cari, la timpul său, în loc să se înscrie la liberali, la țărăniști sau în orice alt partid «cumsecade», avuseseră «nefericita inspirație» de a deveni... legionari.

Dece ne-au dus în lagărul din Târgu Jiu, n'au găsit necesar să ne spună. Nici chiar în ziua când, după câteva luni de mizerie și teroare petrecute aci, ne-au dat însfârșit drumul, sub condiția de a ne prezenta imediat la regiment, pentru a fi trimiși pe front. Scornise Antonescu această nouă metodă de a scăpa, în masă, de legionari, metodă oarecum «elegantă», în același timp însă foarte promițătoare de rezultat: trimiterea noastră, a tuturor, cu sau fără convenita instrucție prealabilă, în prima linie de foc a celor mai aspre sectoare ale frontului, cu nobilul scop de a ne... *reabilita* (pe lumea cealaltă)!

Exceptând svonorile contradictorii, inadins lansate de însăși administrația lagărului (din ordin, desigur), nu s'a putut afla nimic precis asupra motivelor cari l-au determinat pe Antonescu la această măsură arbitrară. La dreptul vorbind, prea multă bătaie de cap nu ne-am făcut noi din cauza acestei

neștiințe; eram doar obișnuiți, încă depe timpul guvernărilor «democratice» și a dictaturii regelui-călău Carol, cu astfel de procedee barbare.

Locuitorii orașelului Târgu Jiu își vor aduce aminte încă multă vreme de acel tren lung, încărcat până la refuz cu legionari, care, într-o zi mohorâtă de iarnă, s'a oprit în mica gară pentru a-și deșerta încărcătura adunată depe întreg cuprinsul Tării Românești. Cu acel prilej, un bătrânel curios și-a luat inima în dinți și a întrebat pe unul dintre jandarmii ce ne escortau de unde au străns atâția comuniști? Ce comuniști, moșule, i-a răspuns jandarmul, ăștia nu-s comuniști; ăștia-s legionari, cu mult mai răi decât comuniștii!

Frumoasa părere pe care o aveau jandarmii despre noi, legionarii, se datora celui «brain washing» ce le-a fost administrat, în mod constant, atât lor cât și polițiștilor, din ordinul guvernelor ce s'au perindat la cârma țării noastre. Datorită acestui lavaj cerebral, ca să-i spunem astfel, majoritatea slujbașilor siguranței și ordinii publice românești ne priveau, în mod fatal, ca pe niște răufăcători de cea mai periculoasă speță. Repet: majoritatea, nu toți, fiindcă și în poliție și jandarmerie au existat oameni inteligenți, capabili de a discerne negrul de alb; aceștia au refuzat a privi lucrurile prin ochelarii deformanți, prescriși de oficialitate. Dela un maior de jandarmi —despre care am amintit deja în altă parte a acestei lucrări— mi-a fost dat să aflu, cu lux de amănunte, despre modul în care erau indoctrinați jandarmii în scopul de a se deslântui în sufletele lor o adevărată explozie de ură împotriva legionarismului. În același fel s'a încercat, dealtminteri, influențarea întregii opinii românești, cu ajutorul acelei «anumite» prese, lipsită de scrupule și străină de durerile și aspirațiile neamului nostru. Dealungul anilor, atât pe vremea guvernelor zise democratice, ca și în timpul dictaturii regelui —călău Carol, am fost prezentați, potrivit cu necesitatea momentului, drept «neisprăviți», «huligani», «falsificatori de bani», «teroriști», «trădători, vânduți nemților», «agenți în slujba comuniștilor», etc. Insfârșit, după lovitura de

Stat a lui Antonescu din 1941, am mai dobândit alte două mândre titlaturi, și anume acelea de «rebeli» și «borfași», ce ne-au fost conferite de însuși Conducătorul Statului, în semn de specială recunoștință pentru jertfele pe cari —în incorigibila noastră bună credință și elan idealist— le adusesem pentru ca să-l înscăunăm la cârma țării...

Mai e de mirat dacă acel jandarm din escortă ne vedea, cu mintea lui obtuză, «cu mult mai răi decât comuniștii»?...

Printre noi, cei cari fuseserăm aduși la Târgu Jiu, se găseau oameni de toate vârstele și de toate categoriile sociale. Dela țărani și până la profesori universitari. Și nu numai civili, ci și militari: ostași și ofițeri, între cari unii cu piepturile strălucind de înalte decorații câștigate pe câmpurile de luptă din Răsărit, în războiul împotriva bolșevismului. Și, pentruca acest tablou degradant, pe care Conducătorul găsisse de bine ca să-l ofere țării, să câștige în elocvență, iată și un mare mutilat de război! După toate semnele, «recunoștința Patriei» nu întârzia să se manifesteze nici față de bravii nostri ostași care, intru recucerirea gliei strămoșești răpită de inamic, își lăseseră bucăți din trupul lor pe câmpiile înghețate de dincolo de Nistru, dacă nu într'alt mod, cel puțin sub forma unui «concediu» de odihnă și reculegere sufletească între sârmele ghimpate dela Târgu Jiu...

Primirăm, însfârșit, ordinul ca să ne incolonăm.

Scurt după aceea, uriașul convoiu de «proscriși», păzit pe ambele flancuri de jandarmi înarmați până'n dinți, porni la drum peste colinele înzăpezite, ca într'o tristă procesiune.

Domnea un ger năpraznic și un vânt ascuțit bătea dinspre munți. Cei din capul coloanei luptau din greu cu nămeții ce acoperiseră drumul. Coborirăm într'o vâlcea. Apoi începurăm a urca din nou.

După un timp oarecare, coloana se opri. Dece oare...? Am încercat să aflăm motivul, dar la întrebările noastre nu ni s'a dat niciun răspuns. În realitate nici nu știam încotro eram mânați. Nimeni n'a vrut să ne-o spună.

Am așezat jos, în zăpadă, boccelele, ranițele ori cuferele

ce le căram cu noi și în care ne luasem strictul necesar, așa cum ni se ordonase la plecare, și ne-am pus pe așteptat. Intr'un târziu aflarăm, din om în om, că fruntea coloanei ar fi ajuns la porțile lagărului și că «formalitățile de intrare» merg foarte încet.

După aproape o oră, intoiegiți de frig, am pornit din nou, dar după câteva minute de mers, iarăși am fost opriți. Altă așteptare, de vreo jumătate de oră, în frig și vânt...

Nu mai țin minte cât a durat acest «pohod-na-Sibir» peste câmpuri înzăpezite și înghețate, până ce, în fine, am ajuns și noi, cei cari ne găseam mai la coada coloanei, în dreptul porții lagărului.

—Asta-i lagăr, fraților, nu șagă! Mare cât un sat, își dădu părerea un camarad la vederea acelei mulțimi de cabane ce se înșirau la dreapta noastră, până hăt departe, pierzându-se sub zăbranicul cenușiu al amurgului.

—Si ce mai pădure de sârmă ghimpată...!, observă un altul.

—Asta e pentru ca să ne apere de bătaia crivățului, încercă să glumească Colonelul Gheorghe Rizescu, care deși bolnav și cu febră, nu-și pierduse încă humorul.

Formalitățile la poarta lagărului mergeau încet. Dar cui putea să-i pese că eram lihniți de foame și țepeni de frig...?

Camaradul Branea, care mărșăluise alături de mine, începuse să împărțească cu cei din jur un măr și o bucată de pâine pe care le luase în buzunarul hainei. Purta uniformă de ofițer; așa îl arestaseră. Pe piept îi atârnavă cele două decorații câștigate la Sevastopol: Steaua României și Crucea de Fier...

Câtva timp domni tăcere. Ne cădea greu să mai vorbim. Fiecare din noi era cufundat în propriile lui gânduri, cari, fără indoială, nu erau de fel trandafirii... Până ce un camarad în spatele meu, un bucovinean, începu să cugete cu glas tare, în limbajul caracteristic provinciei în care se născuse:

—Iacă, mă tâți câți ghin la cârma țării ni urăsc di moar-

te...? Care cum ghini, tăt în noi dă, —liberalii, țărăniștii, Carol, Antonescu— tăți ni-o băgat în temniți, ni-o batut, ni-o calişit, ni-o uşis. Prişep că ni urăsc di moarte comuniștii, prişep că ni blastămă jidovii, că ni-a învățat Căpitanul să faşem și noi românii negoț și să nu ni mai lăsăm jăcmăniți și batjocoriți de dâșii, dar nu pot prişepe, bre, ca în pieptul de ostaş român al lui Antonescu —care pi deasupra a mai îmbrăcat și cămeşa verde— să bată așa inimă di hiară...

Nu am intenția de a descrie viața ceam dus-o în acest lagăr, ultimul prin care au trecut legionarii înainte de a pune comuniștii stăpânire pe țara noastră. Dealminteri, condițiile de viață din lagărul Tg. Jiu n'au diferit mult de acelea oferite de lagărele anterioare.

Exceptând decorul extern, Târgu Jiu a fost —pentru mine cel puțin— o repetare a Vasluiului, prin care trecusem cu șase ani înainte și de unde, cu voia lui Dumnezeu, am scăpat cu viață.

În timp ce însă închisorile și lagărele prin care fusesem târiți până aci le îndurasem din cauza ideologiei și convingerilor noastre politice în completă disonanță cu acelea apărute de regimurile politice de cari s'a bucurat țara noastră până la alungarea lui Carol —cel corupt și sângeros—, de astădată era însuși regimul *naționalist de dreapta* al Mareșalului Antonescu care ne trimesese între sârmele ghimpate dela Târgu-Jiu, alături și în aceleași condiții cu cei mai aprigi dușmani ai regimului: comuniștii.

Intr'adevăr, la câțiva metri de cabanele noastre, dincolo de sârme, se aflau acelea ale comuniștilor. În zile cu soare, îi puteam vedea plimbându-se de-alungul sârmelor ghimpate, discutând întreolaltă problemele ce-i preocupu. Ei cel puțin știau pentru ce se găseau în acest loc, *noi însă nu*. I-am privit în repetate rânduri: păreau liniștiți și încrezători în viitorul ce-i aștepta.

În ce mă privește, nu cunoșteam pe niciunul dintre acei dealminteri puțini corifei ai partidului comunist român în clandestinitate, internați aci, și pe cari aveam din când în când ocazia de a-i vedea în mod fugitiv, dincolo de sârmele despărțitoare. Un camarad mi l-a arătat într-o zi pe Bujor și, dacă nu mă înșel, pe Gheorghiu-Dej.

Vrednic de menționat și nu mai puțin semnificativ îmi pare astăzi faptul că în timp ce dintre legionarii internați la Târgu Jiu cel puțin o treime au fost trimiși de Antonescu —ce e drept, într-o formă aparent ireproșabilă— în lumea celor drepți, comuniștilor în schimb li s'a rezervat privilegiul de a ieși nevătămați și compleți la număr din acest lagăr, pentru a putea sărbători mai târziu intrarea trupelor sovietice pe pământul României și —ca ironie a sorții— pentru a asista, în continuare, cu explicabilă satisfacție, la executarea Mareșalului.

Cum spuneam, despre viața ce-am dus-o și despre toate câte s'au întâmplat în acele aproape trei luni pe cari le-am petrecut în lagărul din Târgu Jiu, fără îndoială aș putea umple multe pagini. Poate îmi va fi dat să o pot face înainte de a închide ochii. Deocamdată însă, în capitolul de față, mă voiu limita a reda, în măsura în care mă ajută memoria, un singur moment —pe care îl socotesc cel mai important și în același timp sguduitor— trăit între sârmele ghimpate dela Târgu Jiu.

..

În cabana cu n-rul 44, în care am fost «încvartiruit» împreună cu alți 200 de camarazi, era —în acele zile de iarnă aspră— puțin mai cald decât afară, pe câmp, datorită unei mici sobe de fier, așezată aci mai mult în chip simbolic. Într'adevăr, deja din primele zile ne-am convins că privind-o intens, fie chiar dela distanță, te simțeai par'că mai bine. Dacă pe deasupra mai auzeai cum șoșoteau vreascurile păr-jolite de flăcări, senzația de căldură era aproape completă.

Din această cauză, pe semne, «duduia de fier» —cum îi spuneau unii— începu să intrunească în jurul ei un cerc de adoratori mereu în creștere. Dealtfel până și plantonul de noapte își fixase postul de veghe lângă atractiva «dudue».

Într-o seară, scurt înainte de ora de inspecție, adică la ora la care toți deținuții trebuia să se găsească în interiorul cabanelor, m'am oferit să fac de planton, în primul schimb, în locul unui camarad căruia în mod brușc i se făcuse rău. M'am instalat în scaunul mare și șubred de lângă sobă și, ca nu cumva să ațipesc în post, mi-am propus să citesc o carte pe care o împrumutasem dela un camarad bucovinean. Drept vorbind, probabilitatea de a ațipi în scaunul (dealtminteri destul de confortabil) pe care ședeam era extrem de redusă, căci scârțâiturile stridente pe care le scotea acest jilț ciudat, la cea mai mică mișcare ce-o făceam, aveau efectul unui deșteptător infailibil. Nu știu, zău, în ce împrejurări ajunsese acest scaun în cabana noastră; socotind după mărimea și forma ce-o avea, nu încăpea nicio îndoială că tinerețea și-o petrecuse în salonul vreunui bărbier din Târgu Jiu.

Intrigat de faptul că în această seară inspecția cabanei noastre nu avusese încă loc, am ieșit să văd ce se petrece pe afară, mai ales că îmi ajunsese la urechi un svon curios de glasuri, ce îmi părea că vine din partea din față a cabanei.

Personalul de pază al lagărului era format în cea mai mare parte din soldați și ofițeri de rezervă concentrați. Răspunzător de locatarii cabanei 44 era un locotenent bătrâior, firav și gălbejit, originar, dacă bine îmi amintesc, din județul Muscel, de profesie învățător —un tip de om nervos, acru, care în orice conversație se folosea de un ton răstit și agresiv. Nu-i mai țin minte numele. Unii dintre camarazi îl porecliseră «locotenentul Țândărică», alții îi spuneau «dascălul». Seara, când venea să inspecteze cabana, era de obicei însoțit de doi sau trei soldați, cu baioneta la armă. Rar intra în vorbă cu noi, iar când deschidea gura, o făcea numai pentru a reclama că lucrul cutare sau cutare nu e în ordine, că nu s'a măturat reglementar în fața cabanei, că nu am strâns în-

deajuns robinetul la apă, că am lăsat să ardă, peste ora permisă, cutare bec electric, etc.

Aruncând o privire din ușa cabanei, nu mică imi fu mira-rea văzându-l pe locotenentul *Țândărică* inconjurat de câțiva legionari. Le vorbea cu voce răgușită și plângăreață, cum nu-l auzisem până aci niciodată. Mai la o parte, stăteau soldații cari îl acompaniau în timpul rondel. N'a fost greu să observ că atât locotenentul cât și soldații erau «afumați». M'am apropiat, oăci aveam impresia că se petrece ceva neobișnuit.

—E beat, mi-a șoptit un camarad, arătând cu o mișcare din cap în direcția ofițerului. A intrat în vorbă, ca niciodată, cu fiecare legionar ce l-a ieșit în cale. Chiar și cu camaradul E., despre care știe că nu-l «inghite». Ba i-a strâns și mâna, inchipuie-ți! Ce i-o fi spus, nu știu, dar când s'a despărțit de el, l-am văzut cu lacrimi în ochi...

Locotenentul «Țândărică» stetea acum de vorbă, pe șoptite, cu un camarad din cabana noastră; era unul din cei trei cari formam *consiliul* lagărului. Câteva clipe în urmă, când ofițerul a trecut pe lângă mine, am văzut că avea ochii plânși. Duhnea a băutură. A plecat, urmat de soldații săi, cari deosemeni se clătinau pe picioare, fără să mai facă inspecția reglementară. Acest fapt m'a intrigat în mod deosebit, căci până aci inspecția de seară nu suferise nicio excepție.

Insfârșit, am aflat și eu ce se petrecea. Vestea adusă de locotenentul *Țândărică*, incredințată sub cel mai strict sigil unuia dintre camarazii noștri, în care, pe semne, avea mai multă încredere decât în toți ceilalți, avu darul să ne lase pentru câteva clipe literalmente înmărmuriți. Deocamdată, în afară de cei cari făceam parte din consiliul (secret) al lagărului și încă doi camarazi de absolută încredere, nimeni altul nu mai deținea cutremurătoarea informație. Ne-am hotărît să nu o divulgăm înainte de a ne consfătui. Dealtminteri, la acea oră, majoritatea camarazilor se culcase deja.

Nedumerirea noastră cu privire la curioasele preparative ce avuseseră loc în cursul zilei, dincolo de sârmele ghimpate, pe câmpul înzăpezit, și mai ales pe povârnișul ce domina dela

oarecare înălțime întregul lagăr, își găsea acum o perfectă explicație.

Iată ce ne comunicase locotenentul muscelean, în stare de ebrietate, totuși indeajuns de lucid pentru a ne cere cel mai desăvârșit sigiliu. —«căci înțelegeți, sunt ostaș, am depus un jurământ, și am și eu nevastă, copii...» (redau cuvintele sale, așa cum mi-au fost reproduse de camaradul căruia i s'a destăinuit):

«In cursul nopții, avioane *britanice* (!?) se vor rătăci prin aceste locuri, lăsând câteva bombe, din care unele vor lovi, din nefericire, tocmai careul de cabane în cari sunt adăpostiți legionarii...» Iar la urmă a adăugat: ca om, ca român, n'a putut să nu ne-o spună. Dumnezeu să ne aibe în pază...! Totuși, să nu ne pierdem capul, mai ales să nu fugim descoperiți peste aria din fața cabanelor, căci mitralierele instalate primprejur își vor executa fără cruțare misiunea primită... Dacă va afla ceva mai precis, va mai trece odată să ne spună.

L-am informat, în fine, dupăcum era și firesc, și pe camaradul Branea care era reprezentantul nostru *oficial*, acceptat ca atare de administrația lagărului. Ne-am intrunit apoi în grabă, inginerul Ion Andrei, Ion Veverca, eu și încă un camarad pe care nu mi-l mai amintesc, pentru a ne consfătui cu privire la măsurile ce trebuia să luăm față de situația amenințătoare în care ne găseam. Ne-am retras în cel mai întunecos colț al cabanei 44, până unde lumina becurilor electrice, cari rămăneau aprinse peste noapte, nu reușea să ajungă. Aci, pe priciul superior, în poziție semi-culcată, am început să discutăm, cu glas scăzut —pentru a nu atrage atenția camarazilor încă treji— analizând și cumpănind cu tot calmul de care eram în stare, destăinuirea cutremurătoare ce ne-o făcuse locotenentul.

Să fi fost oare totul doar o glumă de prost gust, inadins lansată de administrația lagărului? Dar care putea fi scopul unei astfel de farse sinistre?... Am chibzuit și cântărit. Până la urmă, deși cu sufletul greu, am ajuns la concluzia că cele comunicate de locotenent trebuia luate în serios.

In cursul timpului petrecut in lagăr, ajunseseam să-l cunoaştem îndeajuns de bine pe acest ofiţer de rezervă muscelean: un om nervos —după toată aparenţa bolnav de ficat— sgârbit la vorbă, irascibil şi bătăran uneori. Ni-l puteam imagina săvârşind vreo găinărie sau, în stare de iritaţie, capabil de a deveni violent, brutal chiar; dar în postura de «actor de teatru», simulând într'un mod atât de perfect preocuparea şi neliniştea interioară de care părea dominat în momentele în care a vorbit despre cele ce se vor petrece la noapte, nu ni-l puteam închipui nici deiaruptul capului. Acest om nu era capabil să simuleze cu atâta naturaleţă simpatie şi compasiune faţă de nişte «rebeli şi borfaşi», cum fusesem consideraţi până aci. Această întorsătură în sentimentele nutrite pentru noi trebuia să aibă cu totul altă cauză, o cauză precisă. Mi-am amintit atunci că în viaţa mea de legionar avusesem o singură dată prilejul să verific o astfel de transformare bruscă în atitudinea celor cari m'au prigonit şi în mâinile cărora mă aflam. Bunăvoinţei şi simpatiei ce deodată, aparent fără niciun motiv plauzibil, imi arătaseră până şi acei poliţişti cari până aci mă duşmănisera făţiş, nu-i găsisem atunci nicio explicaţie. Fusese în ajunul nopţii de groază din 21 spre 22 Septembrie 1939, iar moina bruscă ce cuprinsese inimile împietrite ale prigonitorilor mei a coincis cu momentul în care le-a ajuns la cunoştinţă că nu voiu mai ajunge să văd răsăritul zilei următoare.

In sprijinul tezei că vestea pe care ne-o adusesse locotenentul «Tândărică» era într'adevăr autentică mai pleda însăşi atitudinea soldaţilor, cari şi ei, la rândul lor, făceau impresia că simţiseră ceva din cele ce se pregăteau, fără a mai vorbi de faptul că întreaga patrulă de inspecţie se prezentase în stare de semi-ebrietate. Era evident că acestor militari li se dăduse înadins de băut, căci nu era de imaginat, ca ofiţer şi soldaţi, de comun acord —călcând regulamentul şi expunându-se la severe sancţiuni disciplinare— să se fi îmbătat pe cont propriu. Şi-apoi e ştiut în cari momente şi cu ce scop se distribue ofiţerilor şi trupei băutura alcoolică... De altfel,

însăşi povestea cu «avioanele britanice» (ce ar fi urmat să fie servită opiniei publice după consumarea nenorocirii abătute asupra careului legionar din lagărul Târgu-Jiu) fusese foarte bine ticluită, părând, în circumstanţele date, perfect verosimilă.

Intr'adevăr, toată lumea ştia despre incursiunile nocturne —exclusiv nocturne— ale aviaţiei britanice în spaţiul aerian românesc, incursiuni ce, în ultimul timp, deveniseră tot mai dese. Avioanele veneau de undeva din Yugoslavia, unde englezii dispuneau de o bază aeriană, pusă la dispoziţie de Tito. Se îndreptau de obicei spre regiunea petroliferă sau spre Bucureşti, unde îşi deşertau încărcătura de bombe. La întoarcere, aproape în mod regulat, lăseau câte o bombă sau două, undeva pe lângă Turnu Severin. Faptul devenise notoriu. Astfel nimeni nu s'ar fi mirat dacă de astădată s'ar fi debarasat de surplusul de bombe «undeva» pe lângă Târgu Jiu...

Consfătuirea a durat până târziu noaptea. Ajunseseam, în unanimitate, la concluzia că informaţia locotenentului trebuia luată în serios. A fost însă greu, deadreptul imposibil, să ajungem la o hotărâre satisfăcătoare. Insfârşit, ne-am decis a lua toate măsurile ce puteau fi luate în împrejurările specifice în care ne găseam. Prin măsurile ce-am luat cu acel prilej am vizat două lucruri: întâiu, evitarea unei panici generale; al doilea, garantarea unui cât mai redus număr posibil de pierderi în cazul unui bombardament.

Am stabilit un anumit număr de plontoane, cu instrucţiuni precise, pentru fiecare cabană în parte.

Grosul legionarilor din lagăr n'a aflat niciodată despre cele ce urmau să se întâmple în acea noapte pe care nu voiu uita-o niciodată.

In cabana 44 am rămas de veghe eu cu camaradul Branea. Mi-aduc aminte că am schimbat locurile noastre de dormit depe priciul superior, cu acelea depe priciul dela parter al camarazilor Nicolae Ionuţ (Braşov) şi Baci (Sibiu), situate în apropierea uşii cabanei. Aceasta, pentru a putea ieşi mai

repede și neobservați, în cazul în care ar fi trebuit să facem legătură cu camarazii din *serviciul de alarmă* al celorlalte cabane...

Amândoi am stat de veghe până la revărsatul zorilor, pândind cu auzul încordat sosirea avioanelor aducătoare de moarte...

Dar Dumnezeu în ceruri a avut de grije ca să nu se săvârșească această mișească crimă. Se vede că a intervenit în ultimul moment ceva, vreun fapt neprevăzut, menit a zădărnici drăcescul plan.

Totuși, abia a treia zi am putut ajunge la convingerea că pericolul într'adevăr trecuse și că de aci înainte o amenințare a vieților noastre printr'un bombardament «*britanic*» nu mai putea avea loc.

..

Dela *episodul Târgu-Jiu*, au trecut aproape trei decenii. Mulți dintre camarazii cu care am petrecut în lagăr o bună jumătate din iarna și primăvara anului 1943, astăzi nu mai sunt. Au căzut ca eroi, în linia întâi, luptând împotriva dușmanului nostru secular din Răsărit.

Despre camaradul bucovinean care își depănase, cu glas tare, gândurile-i pline de amărăciune, acolo, în fața porților sumbre ale lagărului, n'am mai auzit nimic. Dacă n'o fi avut privilegiul să cadă cu arma în mână pe front, s'o fi stins desigur, ca atâția alții de-o seamă cu el, în vreo temniță întunecată, în care l-au aruncat de astădată alți tirani înscăunați la putere, mai cruzi și mai sângeroși decât toți de până aci la un loc, căci «tăți câți ajung la cârma bieteii noastre țări ni urăsc di moarti»...

X. 23 AUGUST 1944

«Ceeace dă caracter infamant actului dela 23 August este că răsturnarea lui Antonescu s'a săvârșit cu ajutorul Rusiei Sovietice, o țară cu care noi ne aflam în război. Trădarea a existat din momentul ce arestarea lui Antonescu s'a săvârșit cu scopul de a preda țara inamicului.»

HORIA SIMA

I

În seara zilei de 23 August 1944, postul de radio-difuziune București —care la acea oră aducea obișnuitu-i «jurnal» cu ultimele știri de pe front— și-a întrerupt la un moment dat programul pentru a anunța pe ascultători că, după jurnalul de știri, va fi făcută o *importantă comunicare*.

Sunt sigur că, în acele momente, niciunul dintre câți au ascultat postul București —cu excepția *inițiaților*, bine înțeles— n'a bănuț nici pe departe ceeace urma să aflu puțin mai târziu. Dealtminteri, însuși radio-jurnalul din acea seară nu adusesese niciun fel de știre alarmantă, nefiind în fond, adică privit în general, cu nimic diferit de cele din zilele precedente. Până și obișnuitul comunicat al Cartierului General German fusese transmis în aceeași formă, ca întotdeauna.

În fine, pe la orele 10 seara, postul de radio-difuziune București a transmis acea proclamație de tristă memorie, prin care Regele Mihai aducea la cunoștința țării încheierea «armistițiului», ordonând trupelor de pe front *incetarea focului*.

În seara aceea am fost să vizitez pe niște cunoscuți, așa că am sosit acasă după orele zece. Despre proclamația Regelui am aflat abia atunci, și anume de la profesorul Cornea, vecinul meu de locuință. Vestea m'a lăsat literalmente înmărmurit. Câteva clipe m'am simțit ca după o lovitură de măciucă primită în moalele capului.

Pe vremea aceea nu aveam de unde ști despre tratativele secrete duse de Barbu Stirbey, Vișoianu, Niculescu-Buzești etc., cu reprezentanții puterilor inamice. Auzisem în schimb că, în culisele *partidelor istorice*, maicuseamă în acelea ale partidului Național-Țărănist, se desfășura, clandestin, o activitate febrilă, având ca scop scoaterea României din alianța cu Germania și trecerea ei de partea Puterilor Aliate, recte: alături de Rusia bolșevică, marea noastră «prietenească» din Răsărit. Despre cum și în ce fel avea să se ajungă la realizarea acestei «schimbări de macaz» —simultană, bine înțeles, cu întoarcerea armelor împotriva armatei germane aliată— nu reușisem să descoperim nimic precis. Comandamentul legionar din Sibiu aflase, cu multe luni înainte, despre o dispoziție secretă dată de conducerea partidului Național-Țărănist, potrivit căreia toate elementele de suprafață ale acestui partid, cu domiciliul în Ardeal, urmau să se mute dincolo de Carpați, adică pe teritoriul Vechiului Regat. Fără îndoială, o foarte cuminte măsură de prevedere!

Nu-mi mai amintesc în ce fel de împrejurări ne căzuse în mâini acea misivă compromițătoare, din conținutul căreia nu ne-a fost greu să tragem cuvenitele concluzii.

În culisele național-țărăniste —și desigur că și în acelea ale grupului activist liberal— toate eventualitățile fuseseră în prealabil studiate. În ipoteza că mașinațiile în vederea prăbușirii frontului românesc vor duce la rezultatul scontat, adică la capitularea României în fața Rusiei, se putea pre-

vedea ca sigură ocuparea, în câteva zile, a întregului teritoriu românesc de dincolo de Carpați, adică al Vechiului Regat, de către armatele sovietice. Tot atât de sigură apărea, pe de altă parte, în ipoteza mai sus menționată, formarea de către germani și restul unităților românești aflătoare în Ardeal a unei linii de rezistență pe Carpați. În acest caz însă, descoperindu-se rolul jucat de conducătorii partidelor Național-Țărănist și Liberal, fără îndoială că toți membrii păturii conducătoare a acestor partide, rămași în Ardeal, ar fi plutit în pericol de moarte, riscând a fi acuzați de înaltă trădare și impușcați. În momentul în care am verificat *primele două mutări* de acest gen —din Ardeal spre Vechiul Regat— ne-am dat seama că informațiile ce le dețineam erau perfect întemeiate.

Dacă această măsură de prevedere, luată de național-țărăniști (și fără îndoială că, la rândul lor, și liberalii or fi luat o măsură de precauție asemănătoare), menită a pune la adăpost viețile frunțașilor lor, am găsit-o justificată și firească, nu tot așa puteam gândi despre *cauza* care o determinase. Căci aceasta, în ochii oricărui român de omenie, nu era altceva decât o odioasă trădare de patrie. În această situație, deși prigonii și asvârliți la periferia Statului de guvernul Mareșalului Antonescu, legionarii au considerat drept o datorie față de patria lor de a aduce la cunoștința Conducerei Statului cele ce reușiseră să descopere în legătură cu marele act de trădare în curs de pregătire. Afară de aceasta, au găsit de bine a informa deasemeni Ambasada germană... După toate semnele însă, fără niciun rezultat. Dealtminteri, miopia lui Killinger a fost cu adevărat fenomenală. Până la urmă, după cum se știe, a plătit-o cu propria lui viață.

Totuși, în pofida celor ce știam sau puteam bănui despre activitatea subversivă desfășurată de conducătorii opoziției, vestea despre armistițiul încheiat cu dușmanul nostru secular din răsărit îmi părea pur și simplu de necrezut. Nu-mi puteam imagina ca Mareșalul Antonescu să se fi decis, de la o zi la alta, la acest pas dramatic. Mi-am amintit în acele mo-

mente de cuvintele lui Lenin: «Cine încheie pace cu noi, este pierdut!» Totuși, în lumina anumitor svonuri —după care Mihai Antonescu însuși ar fi fost unul din aceia cari au luat în secret contact cu puterile inamice— nu apărea cu totul exclus ca lucrurile să se fi petrecut la dorința sau cel puțin cu știința Mareșalului. În acele clipe, n'aveam încă de unde să știu că, de fapt, ne aflam în fața unei lovituri de Stat, plănuită și îndelung pregătită de partidele democratice în alianță cu cel comunist, și patronată de însuși Regele Mihai.

După ce m'am recules puțin, m'am grăbit să telefoniez celor câțiva camarazi cari aveau telefon. Toți păreau la fel de consternați de cele auzite la radio. Nu reușiseră încă a-și forma o părere clară despre cele ce vor urma după acest «armistițiu». Inclinau a rămâne deocamdată în expectativă; «nu e cazul să luăm hotăriri precipitate, să așteptăm, să vedem ce se mai întâmplă...». Atitudinea lor șovăitoare nu mi-a fost deloc pe plac. Deși nu-mi luasem până acum timpul pentru a analiza lucrurile la rece, un al șaselea simț îmi spunea că situația în care fusese împinsă țara, în urma încheierii armistițiului cu hoardele barbare ale lui Stalin, era într'adevăr cu mult mai gravă decât ne-o puteam închipui în momentul de față.

În viața mea de legionar trecusem prin multe momente grele, în care nu numai libertatea, dar însuși viața îmi fusese în joc. Totuși în situațiile cu adevărat amenințătoare în care mă găsisem, nu m'am gândit niciodată ca să fug în strălătatate. După lovitura de Stat a lui Antonescu, în Ianuarie 1941, mulți dintre camarazi m'au îndemnat să părăsesc țara, refugiindu-mă cu ei peste hotare. N'am făcut-o. Am rămas în țară, înfruntând primejdia, iar bunul Dumnezeu mi-a ajutat să scap din toate nenorocirile câte m'au pândit. Deastădată însă —pentru întâia oară— a început să-mi mijească în minte gândul de a-mi părăsi țara. Simțeam că pe zi ce va trece, primejdia va crește. Peste o săptămână sau două, Rușii vor fi invadat întreaga țară. La frânele Statului vor ajunge atunci inamicii noștri de moarte. Guvernul comunist, ce se

va forma, va fi completat cu trădători și vânzători de neam. Toate posturile importante în administrația țării vor intra în mâinile evreilor și a acelor cari au ajutat la aducerea bolșevismului în România. Într'o astfel de țară, nu era greu de imaginat ce soartă îi va aștepta pe legionari... Imi imaginam depe acum ravagiile și pustiirile pe cari le vor face la sate și prin orașe trupele *victorioase* ale lui Stalin. La urmă de tot, mi-am amintit de cuvintele Căpitanului, rostite cu opt ani înainte, în Mai 1936: «De vor intra trupele rusești pela noi și vor ieși învingătoare, în numele diavolului, cine poate să creadă, unde este mintea care să susțină, că ele vor pleca dela noi înainte de a ne sataniza, adică bolșeviza?...».

∴

A doua zi de dimineață —Joi, 24 August— a venit la mine camaradul Branea. Fără mult înconjur mi-a propus «s'o luăm din loc».

Instructorul legionar Gheorghe Branea fusese mobilizat, ca ofițer de rezervă, încă dela începutul războiului, adică din vara anului 1941, înaintând apoi cu frontul până în Crimeea, de unde s'a întors cu gradul de locotenent, purtând pe piept *Steaua României* și *Crucea de Fier*. Bravura de care a dat dovadă cu ocazia cuceririi cazematelor subterane ale Sevastopolului n,a împiedecat totuși de-a fi trimis, din ordinul Mareșalului Antonescu —pe semne în scop de odihnă și reculegere— între sârmele ghimpate dela Târgu-Jiu, unde a fost ținut, dupăcum am arătat în capitolul precedent, peste trei luni de zile, pentru unica vină de a fi legionar.

Totuși, fiind apreciat de superiorii săi din armată, a avut norocul de a nu mai fi trimis din nou pe front, cel puțin deocamdată. Rămânând astfel la baza regimentului de infanterie din care făcea parte, a fost utilizat ca ofițer de legătură între Comandamentul Corpului de Armată și Grupul de Școală German (Lehrtruppe), însărcinat cu instruirea

trupelor românești din garnizoana Sibiu. Datorită acestei calități de ofițer de legătură, avusese acum prilejul de a afla dela camarazii de arme germani o seamă de amănunte în legătură cu evenimentul din ajun. Acestea însă nu aveau deloc darul de a ne anima.

Grupul-Scoală german, care până cu o zi înainte instruisese unitățile românești din localitate în mânăuirea armelor moderne, familiarizându-le cu noile tactici de luptă, primise ultimatum-ul de a părăsi în 24 de ore teritoriul României. Orice întârziere pe teritoriul țării, peste termenul fixat, va avea drept consecință desarmarea grupului și intrarea lui în prizonierat. Comandantul unității germane, al cărei efectiv era relativ mic, compus fiind aproape exclusiv din ofițeri și sub-ofițeri, și-a dat imediat seama de situația iremediabilă în care se găsea, hotărîndu-se pentru plecarea imediată.

Branea avusese o scurtă convorbire cu comandantul german, care purta gradul de colonel. Acesta i-a declarat că este dispus a-l trece peste graniță, luându-l sub protecția sa, în cazul în care ar fi într'adevăr decis de a părăsi țara. Mai mult încă: l-a dat să înțeleagă că dacă are cumva printre colegii săi ofițeri vreunii cari se simt amenințați și ar vrea să plece, să-i aducă la comandamentul grupului din strada Armbruster, până cel mai târziu la orele 8 seara. Vor primi uniforme germane, călătorind până la trecerea graniței ascunși în fundul camioanelor. Această ofertă era însă valabilă pentru cel mult 4-5 persoane, căci mai mulți nu putea lua cu el. La urmă l-a atras atenția să fie extrem de prudent. Chestiunea trebuia să rămână sub cel mai desăvârșit sigiliu.

Intrucât între ofițerii români cu care era în contact mai strâns nu se găsea niciunul căruia Branea i-ar fi putut vorbi deschis despre posibilitatea de fugă mai sus amintită — iar ofițeri legionari nu existau în garnizoană, fiind cu toții pe front — s'a gândit că ocazia ce se oferea în acest mod neașteptat ar putea fi folosită de câțiva legionari civili, adică nemobilizați, mai cu seamă de aceia cari erau cunoscuți ca făcând parte din grupul de comandă și, ca atare, cei mai

periclitați în cazul că ar fi rămas să aștepte sosirea Rușilor. Mi-a spus dela început, clar și răspicat: el unul, Branea, era ferm decis s'o «ia din loc».

Pus în situația de a lua o hotărîre imediată, am început să ezit. Branea căuta să mă convingă de necesitatea plecării. În fond îi dam dreptate, din o mie și una de motive. Dar se vede că valahul din mine sau mai exact acel atavic sentiment de strânsă legătură, de frăție pe viață și pe moarte cu pământul pe care mă născusem, nu mă lăsa să mă despart așa, cu una cu două, de țara părinților și strămoșilor mei.

A rămas să mă mai gândesc. În tot cazul, m'am înțeles ca Branea să mă aștepte, la orele șapte seara, la stația de tramvai din Târgul Vinului. Dacă la ora fixată nu voi fi acolo, va pleca singur. Totuși, atât el cât și eu urma să mai avizăm și pe alți camarazi despre posibilitatea ce se oferea de a părăsi țara. Din lista de circa opt legionari pe care o întocmisem, ne-am dat seama dela început că cel mult doi sau trei s'ar putea decide la acest pas. În tot cazul, aveam datoria de a-i aviza.

Până la ora amiezii, am luat contact cu câțiva dintre camarazii înșirați pe listă. Deja dela primele cuvinte schimbate cu ei am putut înțelege că nu-i vom avea ca tovarăși de drum. Toți considerau pasul pe care vroiam să-l facem drept prematur, pripit. Cei mai vizați și periclitați, datorită gradului ce-l purtau sau funcțiunilor ce avuseseră sau le mai aveau încă în Mișcare, erau oameni căsătoriți, tați de familie, cari nu se puteau decide a lăsa nevastă și copii pentru a porni în lume. Am căutat să-i conving — dupăcum căutam eu însuși să mă conving — că e vorba de o măsură de prevedere mai mult decât necesară în fața primejdiei iminente de a cădea în mâinile comuniștilor. Că, la fel ca atâtea alte dăți, primejdia cea mare e la început. De aceasta trebuia să scăpăm. Și-apoi absența noastră din țară nu va fi de lungă durată, lucrurile vor lua în curând altă întorsătură, și ne vom putea întoarce acasă mai degrabă decât credem. Căci odată cu apariția și utilizarea noilor arme formidabile, promise de nemți,

rușii vor fi respinși, iar până la urmă complet zdrobiți. Din afara granițelor vom putea ajuta sub diverse forme la victoria finală; în tot cazul, vom fi mult mai de folos decât rămânând pe loc și lăsându-ne prinși și măcelăriți de hoarele bolșevice.

Dintre toți cu câți am vorbit, numai camarazii S. I. și D. G. —ambii holtei— păreau decise de plecare. Pentru orice eventualitate, le-am indicat ora și locul de întâlnire.

În ceea ce îi privea pe ai mei, cu excepția tatii, toți pledau în sensul de a rămânea, de a nu pleca spre necunoscut. Numai tata —deși cu inima grea, o știu, m'a sfătuit să plec. Numai dânsul a văzut lucrurile în mod clar. Dorea cu tot dinadinsul să mă știe cât mai departe, la adăpost cât mai sigur de primejdia în care începusem să plutesc și care, pe zi ce va trece, pentru mine mai cu seamă, va deveni tot mai amenințătoare. Mai bine departe, în străinătate, știindu-mă în viață și teafăr decât acasă, aproape de dânsul, dar mereu în pericol. Pentru toate suferințele pe cari a trebuit să le îndure din cauza mea, Dumnezeu să-l răsplătească, acolo, în lumea mai bună în care a plecat, odihnindu-l la loc de lumină și veșnică pace! A închis ochii pentru totdeauna fără să-și mai vadă unicul fiu care se găsea undeva departe, foarte departe, dar în schimb, așa cum a dorit: la adăpost de urgia ce-a venit să se abată asupra întregului nostru popor, după acea nefericită zi de 23 August.

În după masa aceleiași zile, în urma unui svon ce-a început să circule în surdină, și anume că noul guvern va începe fără întârziere cu arestarea tuturor «fasciștilor», am crezut că e mai bine să plec de acasă, renunțând astfel la intenția ce-o avusesem de-a asculta știrile la radio. M'am hotărit a merge la o rudă a mea, o rudă apropiată, care mă găzduise, în mod trecător, și cu alte ocazii când mă găsisem în primejdie. Știam că posedă un aparat de radio Phillips, așa că aci aveam ocazia să ascult în liniște ultimele știri.

Pentru a ajunge în strada P., unde locuia ruda mea, am ales, pe cât a fost posibil, străzi mai puțin frecventate, pentru

a evita eventuale întâlniri nedorite. Totuși, la cotitura unei străzi, m'am pomenit brusc în față a doi indivizi cari tocmai ieșiau din curtea unei case. Într'unul din ei l-am recunoscut imediat pe evreul M., pe care, de fapt, nu-l cunoșteam decât din vedere, încă din timpul în care o soră a lui fusese colegă de liceu cu sora mea. Deși, cum am amintit, nu ne cunoșteam personal, acesta, cam de vreo patru ani încoace, mă saluta când mă întâlnea pe stradă, ba aş putea spune că o făcea într'un chip foarte devot și respectuos. Eu, bine înțeles, îi răspundeam la salut. N'aș putea spune care a fost în realitate motivul ce l-a determinat ca dela un anumit moment să mă onoreze cu salutul lui. Înclinam a pune această complezență ce mi-o tributa de-o vreme încoace pe seama faptului că, pe timpul când fusesem chestor de poliție, solutionasem în chip favorabil plângerile unor evrei, pe cari găsindu-le întemeiate, am ordonat imediata reparare a injustiției ce li se făcuse. Printre evreii în cauză figurase, după câte îmi amintesc, tatăl sau unchiul sus amintitului. Țin minte, de altfel că, depe urma acestui caz, precum și a altor câtorva asemănătoare —din care comunitatea evreească locală a ajuns să se convingă de imparțialitatea și spiritul de echitate cu care rezolvam astfel de incidente și litigii— mi-a ieșit vorba că *domnul «svestor» (chestor) este om aspru, dar este un om drept*, frază care a circulat încă mult timp în sânul comunității lor. Deci salutul de care mă bucuram de patru ani încoace din partea lui M. putea fi într'adevăr gestul prin care acesta vroia să-mi exprime aprobarea și recunoștința lui ca evreu.

Ei bine, —sosise momentul în care aveam să mă conving de cât de puțin îi cunoșteam în realitate pe evrei și cât de greșit le apreciasem caracterul și sentimentele de care erau capabili. Într'o singură clipită am ajuns să-mi dau seama că tot timpul nu fusesem decât un naiv. Căci, deastădată, în momentul în care a trecut pe lângă mine, în loc să mă salute ca în atâtea alte ori, evreul M. m'a privit doar de sus în jos, rânjindu-mi batjocoritor în față. Tovarășul său, care, deducând după urechile-i clăpăuge și pungile de sub ochi, nu putea

fi decât și el un evreu —și fără îndoială știa deja cine sunt— m'a măsurat și el cu privirea într'un chip la fel de obraznic și provocator. Uităturile pline de ascuțișe a acestor doi evrei grăiau pagini întregi. Păreau a spune: «Vezi, a sosit însfârșit timpul nostru; astăzi suntem noi la putere, iar tu ești un nimeni; dacă am vrea, chiar acum te-am putea strivi sub picioarele noastre...!».

Acest incident, dacă-l pot numi astfel, căruia n'aș fi trebuit să-i dau multă atenție, m'a indispus totuși.

Ajuns la locuința rudei mele, aceasta m'a întâmpinat cu cuvintele:

—Vino repede să ascuți știrile! După cât am înțeles, s'a format deja noul guvern, în frunte cu un oarecare General Sănătescu, iar cel pe care-l auzi acum vorbind la radio este Lucrețiu Pătrășcanu, «Ministrul de Justiție...».

Despre Sănătescu, pe acea vreme, nu știam nici eu mult mai mult decât ruda mea. Dar faptul că la Justiție fusese numit un comunist îmi spunea deajuns. Deja dela primele cuvinte pe cari am apucat să le aud din gura noului «nostru» Ministru de Justiție, mi-am putut da seama că pentru poporul românesc bătuse deja ceasul al doisprezecilea. Ce păcat că n'am reținut —pentru a le putea reda acum— acele fraze gălgâitoare de ură și spirit de revanșă al unui ministru zis de justiție, pronunțate la radio pentru a fi auzite de țara întregă! E într'adevăr păcat, căci până acum —adică timp de peste 25 de ani de când mă găsesc în exil— nu știu de ce, nu s'a pomenit în niciun fel de acel faimos dicurs pronunțat de Pătrășcanu la 24 August 1944. În schimb, atunci când s'a aflat că a căzut sub lovitura propriilor săi tovarăși mariști, cum românul uită lesne, s'a încercat a i se creia o aureolă de martir...

Din discursul lui Pătrășcanu, pe care dealtfel nu l-am auzit decât în parte, n'am reținut decât vreo câteva cuvinte, pe care le voiu reda mai la vale, așa cum mi-au rămas adânc întipărite în memorie până în ziua de față. Dealtminteri, au fost tocmai aceste cuvinte cari m'au smuls din nehotărîrea

în care mă găseam: *să plec sau să rămân în țară?* Ele m'au făcut ca să-mi iau traista'n băț și să pornesc spre Occident. La adică aș trebui să-i fiu mulțumitor lui Pătrășcanu pentru faptul de a-mi fi deschis ochii cu un ceas mai înainte de a fi fost prea târziu.

Referindu-se în discursul său la un moment dat la «germani, la sașii hitleriști și la legionari», Ministrul *Justiției*, Pătrășcanu, adresându-se poporului, a spus: «...pe unde îi veți întâlni, *dați-le la cap ca la câinii turbați!*».

Auzind aceste cuvinte, am rămas înmărmurit. Era oare posibil ca din gura unui ministru —a însuși Ministrului de *Justiție*— să iasă astfel de cuvinte grele, prin care se îndemna la acte de răsbunare, se instiga în mod deschis la omor? N'am mai rămas să ascult sfârșitul discursului. Atât cât auzisem îmi era suficient. Mai puteam rămânea oare, o clipă măcar, într'o țară în care *Ministrul de Justiție* incuraja lumea —în speță pe comuniști și pe niscaiva melamezi și grunșpani— ca să ne dea la cap ca la câinii turbați?

∴

La ora șapte seara mă găseam la stația de tramvaiu, locul unde fixasem întâlnirea cu Branea. Ca bagaj n'aveam decât o raniță, în care împachetasem strictul necesar. Branea a sosit punctual. Venise în uniformă lui de ofițer. La privirea lui întrebătoare, pe care am înțeles-o imediat, i-am răspuns tot cu privirea și cu o mișcare negativă din cap, căci în afară de mine nu sosise încă nimeni la punctul de întâlnire. Până în momentul de față eram singurul. «Să mai așteptăm câteva minute», a spus Branea, dar pe fața lui se putea citi decepția. Așteptarea ne-a fost însă zadarnică; dintre legionarii pe care îi anunșasem, niciunul nu și-a făcut apariția. În sfârșit, am plecat, îndreptându-ne spre strada Armbruster.

În fața Comandamentului german staționau două camioane militare. Câțiva soldați erau ocupați cu încărcatul unor lăzi. Cum Colonelul A., comandantul unității, lipsea în

acel moment, Branea m'a prezentat maiorului care-l substituia la comandă. Dela acesta am aflat că plecarea a fost amânată cu câteva ore, din ce motive nu-mi mai amintesc.

Ordinul de plecare a venit abia către miezul nopții, când micul convoiu format din câteva camioane și mașini de companie (în care urcaseră ofițerii) s'a pus, în fine, în mișcare. Dupăcum am putut constata, unitatea —școală germană cu care porneam la drum, dispunea de un foarte redus efectiv de oameni, fiind alcătuită aproape numai din ofițeri și subofițeri. În schimb era inzestrată cu o întreagă colecție de arme moderne (armament ușor).

Branea și cu mine ne aflam în același camion, aciuiți între baloturi și lăzi. Când am ajuns în piața Regele Ferdinand, am ridicat ușurel foaia de cort din spatele camionului și am privit afară. În turnul Primăriei, marele ceas luminos arăta orele 12. În același moment, din clopotnița Bisericii luterane învecinate au început să răsunе, încet și sacadat, patru bătăi mai ușoare, urmate de douăsprezece bătăi prelungi și grave, anunțând miezul nopții. Acest moment mi-a rămas adânc gravat în memorie. Cred că nu-l voi uita niciodată.

—Ce crezi Nicule, vom mai apuca să mai vedem vreodată Sibiul nostru...? Vocea lui Branea părea sugrumată de emoție.

Aceeași emoție am simțit-o și eu când, abia după câteva clipe, în care mă lăsasem furat de tot felul de gânduri, i-am răspuns aproape în șoaptă: «Numai bunul Dumnezeu o știe...»

..

Părăsind orașul, mica noastră coloană s'a îndreptat spre nord, ajungând pe șoseaua ce face legătura cu județul învecinat, Târnava Mare. Din motive ce mi-au rămas necunoscute, înaintam cu viteză foarte scăzută. La vreo 200 de metri înaintea coloanei mergea tot timpul un sub-ofițer pe motocicletă, pe semne ca iscoadă. Din când în când se întorcea în mare viteză la coloană, făcând un scurt raport maiorului, care se

afla într'una din mașinile din față. Așa am călătorit toată noaptea. Nu-mi mai amintesc de drumul pe care l-am urmat, căci la un moment dat m'a copleșit somnul și am adormit. Branea adormise înaintea mea.

Intr'un târziu m'am trezit din cauza unei smucituri a camionului. Afară se luminase deja. Am văzut că întreaga coloană se oprește; aștepta, după cât am putut înțelege, întoarcerea cercetașului motociclist, care însă întârzia. Am aruncat o privire în afară, încercând a descoperi în ce loc anume ne aflăm. Mi s'a părut a recunoaște șoseaua ce duce spre Sighișoara. După sosirea motociclistului și după o scurtă consfătuire ținută de ofițeri, am pornit mai departe. Scurt în urmă, am cotit-o la stânga, traversând linia ferată și apucându-o pe un drum de câmp ce-mi era cu totul necunoscut. Spun acest lucru fiindcă cunoșteam Târnava Mare, așa zicând de-a lungul și latul, din timpul când avusesem conducerea organizației legionare a acestui județ și-l cutreierasem în marșuri de propagandă, împreună cu Eugen Bârsan, frații Bărbat și alți legionari târnăveni.

La o nouă oprire a coloanei, am fost avizați că peste vreo câteva minute vom trece granița, intrând în Ungaria sau, mai exact, în Ardealul de Nord cedat. Ni s'a spus să îmbrăcăm imediat mantalele militare germane și să ne aținem în fundul camionului, iar dacă cumva s'ar ajunge la un schimb de focuri de armă, să ne lungim pe podele. Chiar dacă până aici armata și jandarmeria română nu ni s'au pus în cale, la graniță nu era exclus să fim opriți, în care eventualitate convoiul german era hotărât a-și deschide drumul cu forța.

Se știa că unitățile militare românești din toată țara primiseră ordinul de a prinde și desarma orice fel de trupă germană aflătoare pe teritoriul României. Nu știu cum a fost executat acest ordin dincolo de Carpați; în Ardeal, ordinul n'a fost executat decât pe alocuri și abia după două sau trei zile dela primirea lui. Astfel nu eram siguri de cele ce ne-ar putea aștepta la graniță.

Informațiile aduse de cercetașul motorizat păreau însă a

fi liniștitoare: la pichetul de grăniceri n'a putut observa nicio mișcare suspectă. Totul părea normal.

Când am ajuns în dreptul pichetului, care se afla cam la o sută de metri pe stânga drumului, un ofițer de grăniceri a apărut în fața ușei, privind doar câteva clipe în direcția în care ne aflam; apoi a întors spatele și a intrat din nou în clădirea pichetului, dând a înțelege că n'a văzut nimic. Aceasta era de altminteri unica soluție pentru ofițerul de grăniceri, căci o încercare de a opri convoiul motorizat german cu cei câțiva soldați de cari dispunea, ar fi fost o curată nebunie, o sinucidere. Astfel am trecut nestingheriți granița, intrând în Ardealul de Nord, pe așa zisul teritoriu maghiar. Aci însă nu-mi amintesc să fi trecut pe lângă niciun post grăniceresc.

Drumul relativ îngust pe care înaintam acum șerpuia peste un câmp deschis, vălurit de ușoare coline. Imediat mașinile și camioanele au primit ordin de a ține între ele o distanță de circa 100 de metri, măsură de prevedere pentru cazul că am fi atacați de avioane inamice. Dar călătoria a decurs fără niciun incident, ajungând, dacă bine îmi amintesc, cam pela vremea amiezii în Târgu-Mureș.

Vag de tot îmi aduc aminte că ne-am oprit undeva, pe o stradă străjuită de pomi umbroși, probabil la periferia orașului. Aci am așteptat —dece, nimeni nu ne-a lămurit— cam vreo oră. Insfârșit, am intrat într'o curte părăsită, instalându-ne în casa goală, adică nelocuită de nimeni, pe care am găsit-o aci. Probabil fusese inadins rechiziționată de germani, pentru a servi în cazuri de urgență ca acela în care se găsea trupa germană cu care venisem. În această casă am stat două sau trei zile nu mai țin minte exact.

Branea și cu mine ne împrietenisem între timp cu majoritatea ofițerilor și subofițerilor germani ai grupului-școală, între cari am găsit câțiva băieți cu adevărat simpatici. Sub acea scoartă soldățească aspră pe care aproape cu toții o aveau —unii dintre ei trecuseră deja prin botezul focului pe frontul de vest sau din est— am descoperit oameni cu mult

suflet, în fine, oameni ca și noi, cu doruri, indoieli și nădejdi, cari, în orele de repaos și maicuseamă seara, înainte de culcare, reciteau, pentru a nu știu câta oară, o scrisoare primită de acasă, dela părinți, dela soție ori logodnică. Pe plutonierul (motociclistul despre care am mai amintit), originar depe lângă Berlin, un vlăjgan de peste un metru și optzeci, l-am surprins într'o seară mângâind o pisicuță pri-pășită de prin vecini și hrănindu-o cu pesmeți cu margarină din rația sa de seară. Mi-a spus că acasă avea o pisică la fel cu aceasta, iar când mi-a vorbit despre măicuța și sora lui, ochii i s'au umezit. Dacă amintesc toate acestea, o fac pentru a deszice pe toți aceia cari, în mod tendențios, au afirmat despre soldatul german că ar fi o brută nesimțitoare, un robot al disciplinei oarbe și nimic mai mult.

Unul dintre sub-locotenenții din grupul-școală, un tânăr cu păr blond și cu ochi albaștri, mi-a destăinuit că e logodit cu o fată dintr'o familie de sași din Sibiu. Avusese de gând s'o ia cu el în Germania, dar acum, cu neașteptata întorsătură dela 23 August... În fine mi-a destăinuit că o chiamă Erika și că e fiica cunoscutului fabricant Andreas Rieger. Intâmplător o cunoșteam, precum și pe fratele ei Hans-Paul, cu care fusesem coleg de liceu. Când i-am spus acest lucru, s'a bucurat și a devenit și mai limbut, mărturisindu-mi la urmă, cu tristețe, că tare îi este teamă că n'o s'o mai revadă nicio-dată. După câte am aflat mai târziu, în Viena, într'adevăr nu i-a mai fost dat s'o revadă, căci a căzut în luptele ce-au avut loc în luna Octombrie, undeva prin nordul Ardealului.

Sub-ofițerul cu aprovizionarea, om ceva mai în vârstă, originar din Saxonia, prinsese multă simpatie pentru noi; păcat cu nu-i prea înțelegeam dialectul saxon. Din proviziile ce le administra, tot timpul ne-a dat ceace a observat că ne place mai mult, uneori chiar pe ascuns... Dumnezeu știe ce s'o fi ales de el.

Intr'o dimineață, Colonelul s'a oprit în fața noastră și ne-a spus: «Leider werden wir uns heute trennen muessen». (Din păcate, astăzi va trebui să ne despărțim). Primise ordin

de a părăsi orașul și de a se îndrepta cu mica lui unitate înspre nord-vestul Ardealului. Înainte de-a porni la drum, ne-a prezentat sub-locotenentului Herrschaft, un tip de statură mijlocie, cu părul de culoarea spicului de grâu, care, după câte am înțeles, era șeful S. D. —ului (Sicherheitsdienst) în Târgu-Mureș.

Am fost încvartiruiți într'o casă cu etaj, confortabil mobilată, care, în săptămânile ce-au urmat, s'a transformat într'un fel de «Auffangslager» al refugiaților români —civili și militari. Aci l-am găsit pe Părintele Stefan Palaghiță. Odiseea lui n'o mai țin minte, deși știu că ne-a povestit-o amănunțit.

Dat fiind că vorbeam perfect limba germană, am putut discuta în voie cu Subl. Herrschaft. Am aflat cu surprindere că nu era *Reichsdeutscher*, ci șvab din Banatul românesc. Am căutat să aflu dela el noutățile pe cari le știa, mai ales cu privire la desfășurarea evenimentelor din țară, despre care în ultimele zile nu mai avusesem nicio ocazie de a afla ceva.

Referindu-se la așa zisul armistițiu dela 23 August, Subl. Herrschaft a spus cam următoarele:

—Eine grosse Schweinerei! (o mare porcărie). Căci despre un armistițiu nici nu putea fi vorba, în afară doar de unul unilateral, dacă așa ceva se mai poate chema armistițiu. A fost de fapt o lovitură de Stat, pregătită de grupul politicienilor reacționari cu concursul câtorva elemente din anturajul Palatului. La urmă a intrat și Regele Mihai în scenă. Cu ajutorul Regelui, au reușit să-l atragă pe Mareșalul Antonescu într'o cursă și să-l facă prizonier. Nu e deloc exclus ca intretimp să-l fi predat deja Rușilor. Nu e oribil...? *Offen gesprochen: ein gemeiner Verrat!* (Vorbind deschis: o josnică trădare).

Camaradul Branea l-a întrebat despre soarta armatelor române depe front.

—Armata română —a răspuns Herrschaft— a fost înșelată și trădată în chip odios. Deși nu se găsea într'o situație de invidiat, forța ei de rezistență era, după informațiile noastre, încă destul de mare. În tot cazul, putea ține piept înaintării

rușilor încă mult timp și chiar cu mult mai mult succes decât cu două săptămâni înainte...

Ne-a demonstrat apoi amănunțit din care cauze anume armatele noastre ar fi putut rezista un timp destul de îndelungat în Moldova. Apoi a continuat:

—În aceste condițiuni, armata română a fost obligată a depune armele și a se lăsa făcută prizonieră de către bolșevici. Avem însă informații despre faptul că o seamă de unități au refuzat să asculte de ordinul venit din București, opunând, în continuare, rezistență armatei ruse. La ora de față așteptăm o divizie de SS promisă de *Hauptquartier*, destinată a intra în Ardealul de sud și care, împreună cu unitățile românești libere și hotărâte a-și apăra restul țării încă neocupate, va stabili o linie de apărare pe Carpați...

..

În cele ce urmează, voi încerca să descriu faptele și întâmplările la cari, într'o anumită măsură, noi înșine, adică Părintele Palaghiță, Branea și eu, am avut un rol activ în decursul celor două săptămâni pe cari le-am petrecut la Târgu-Mureș. Chiar dacă astăzi —după mai mult de douăzeci și cinci de ani nu-mi va mai succede să le redau într'o ordine cronologică perfectă sau voi omite —din uitare— o seamă de lucruri ce poate ar fi fost demne de a fi menționate, sper totuși că până și o relatare mai mult sau mai puțin lacunară a faptelor nu va rămânea fără folos. Oricum, ea va permite cititorilor de a lua cunoștință de acel episod pe cari noi l-am numit simplu «episodul Târgu-Mureș» și despre care nu știu să se mai fi scris ceva până acum. Acest episod —părțicică integrantă a odiseii românești începute după 23 August 1944— s'a caracterizat prin eforturile pe care o mână de legionari, neconformați cu situația tragică în care fusese împinsă țara noastră cu câteva zile înainte, le-au depus timp de aproape două săptămâni, în conlucrare cu serviciile militare germane, în speranța de a putea salva, în ceasul al doisprezecelea, mă-

car o parte din Patria lor românească —Transilvania— de invazia armatelor roșii ale lui Stalin. Desigur, din perspectiva zilelor de față, toate acele eforturi făcute atunci apar oarecum irelevante, iar unii le-ar putea considera poate ca ridicule. Dar chiar așa de-ar fi, noi nu le regretăm niciun moment. Le-am făcut din pur patriotism. În acele împrejurări dramatice, unicul gând ce ne-a stăpânit —pe deasupra oricăror alte calcule și considerațiuni— a fost: cum să sărim în ajutorul Patriei noastre amenințate de moarte? Căpitanul a spus cândva: «E laș și nedemn acela care din vânzare ori lașitate nu-și apără țara sa, nu reacționează în niciun fel». După ce alții o vânduseră inamicului, noi nu puteam să întoarcem spatele țării noastre, nu vroiam și nu puteam să ne asemuim acelor care «din lașitate» refuzau ori se eschivau s'o apere. Noi n'am întârziat de a «reacționa» și am reacționat în felul și în măsura în care ne-a stat atunci în puteri. Dealtminteri, dacă circumstanțele —pe cari atunci nu ne era cu putință să să le sesizăm în ansamblul lor— ne-ar fi fost doar cu un dram mai puțin de potrivnice, eforturile făcute la Târgu-Mureș ar fi putut avea cu totul alte rezultate. Desigur, soarta războiului ar fi fost aceeași. Dar întârziind ocuparea Ardealului de către armatele sovietice, s'ar fi câștigat timp prețios; am fi avut mai ales posibilitatea de a salva pe camarazii noștri ținuți închiși la Aiud și alte închisori din Ardeal, reușind în același timp a realiza evacuarea a cât mai multor personalități de seamă ale neamului nostru, cari se găseau în acea epocă concentrate mai ales prin jurul Sibiului, înlesnindu-le refugiarea împreună cu familiile lor, în Occident. De altfel aceasta a fost una din primele preocupări și griji avute de Horia Sima, Comandantul Mișcării Legionare, îndată ce —după neașteptatul colaps suferit de România la 23 August— i-au redat Nemții libertatea. El însuși s'a grăbit să trimită din Viena câteva echipe de voluntari legionari cu misiunea de a se strecura în România —încă neocupată în întregime de ruși— și a convinge o seamă de personalități, oameni de cultură și de știință, de a părăsi țara, stându-le în ajutor la trecerea

granițelor. Aceste echipe au mai avut și alte misiuni, una din acestea fiind, după cât știu, aceea de a obține pe orice căi posibile eliberarea legionarilor cari se mai găseau prin închisori, pentru a nu cădea în mâinile Rușilor. Noi înșine am fost vizitați de o astfel de echipă în Târgu-Mureș, iar mai târziu, în timp ce ne găseam în drum spre Viena, ne-am întâlnit, dacă bine îmi amintesc a fost în gara Dej, cu o a doua echipă, condusă de mult regretatul Mișu Tase... Dar dupăcum se știe, evenimentele s'au precipitat în așa fel încât multe din bunele noastre intenții n'au mai putut fi traduse în fapt, iar, în alte cazuri, eforturile făcute n'au dat decât rezultate parțiale.

În Târgul-Mureșul acum unguresc, ne găseam sub protecția S. D. —ului. Fără această protecție (promisem niște «Bescheinigung» speciale), am fi riscat să fim imediat arestați de Unguri. Branea, în uniformă lui de ofițer al armatei române, mai ales acum, după «armistițiul» dela 23 August, n'ar fi ajuns să dea nici doi pași prin oraș! Subsistența —alimente și articole de zilnică trebuință— o primeam dela centrul de aprovizionare militar german din localitate.

Încă dela început, după o conversație avută cu Subl. Herrschaft, am ajuns la o înțelegere verbală, potrivit căreia urma ca să cooperăm cu S. D. —ul în toate acele acțiuni al căror obiectiv direct sau indirect era redresarea situației tragice în care ajunsese țara noastră, recăștigarea teritoriului pierdut sau cel puțin salvarea Ardealului. Acest «*cel puțin*», pentru a nu-i părea cuiva exagerat, trebuie avut în vedere că se datora exclusiv convingerii de care am fost animați, maicuseamă în prima săptămână a șederii noastre în T. Mureș, că printr'o rapidă și viguroasă contra-ofensivă a Germanilor și, cine știe, prin intrarea în acțiune a unor noi arme secrete ale acestora —despre care atâta se vorbea— Rușii vor putea fi zdrobiți și respinși peste Nistru. Dealtfel nădejdea că, în ultimă instanță, se va putea crea o linie de apărare pe crestele Carpaților a fost aceea care ne-a determinat să nu ne grăbim spre Germania, ci să rămânem cât mai aproape

de granița Patriei noastre. Nu puteam renunța atât de ușor la speranța noastră că, încurând, ne vom putea întoarce acasă.

—Apare deci firesc ca să colaborăm —a subliniat Herrschaft—, căci ceea ce Dv. doriți arzător coincide cu dorința și hotărârea noastră: înainte de toate, să nu-i lăsăm pe bolșevici să treacă lanțul Carpaților.

—Bine înțeles, în circumstanțele date, nu ne place nici nouă să stăm așa, cu mâinile'n sân, —a intervenit Palaghiță. Apoi, cu acel zâmbet și ton mios-ironic ce-l caracteriza, a adăugat: «Nu văd însă în ce fel umilele noastre persoane ar putea să ajute la oprirea armatelor sovietice...».

Neluând în seamă ironia Părintelui Palaghiță, Subl. Herrschaft a continuat:

—Noi, adică S. D.-ul, nu participăm —bine înțeles— în bătăliile de pe front, așa că nu le putem influența direct. Aportul nostru —uneori de mare importanță pentru succesul operațiilor militare— este cum bine știți, de altă natură.

A urmat o consfătuire mai lungă, în patru. În fața noastră, pe masă, se găsea întinsă o excelentă hartă militară. De început, persoana de mai mult folos și așadar mai importantă, părea a fi Branea. Ca locotenent al armatei române și fost ofițer de legătură cu Germanii, importanța lui consta în faptul că putea da indicații prețioase asupra caracterului și asupra sentimentelor nutrite de ofițerii comandanți din garnizoana Sibiu. Ceea ce interesa acum era a se ști unde și dela cine se putea aștepta o cooperare onestă și cât mai efectivă cu trupa germană pe cale de a fi trimisă în Ardealul de sud, apoi efectivul de care dispuneau unitățile de bază, capacitatea lor de luptă, armament, etc.

În ceea ce privește contribuția mea și a lui Palaghiță în cadrul acestui mic plan de colaborare, venisem chiar eu cu câteva sugestii. Una din ele fusese imediat acceptată de Herrschaft.

În aceeași seară m'am apucat, împreună cu Pr. Palaghiță, să redactez un manifest destinat populației din Ardealul de

Sud. N'aș mai putea reda decât cu vagă aproximație cele ce am scris. În tot cazul, manifestul conținea cuvinte de îmbărbătare, de indemn la înfrățire și solidaritate românească în fața inamicului de moarte, pe cale de a ocupa Ardealul. Mai știu că ne-am adresat deasemeni ofițerilor și trupei din garnizoanele ardelenesti, indemnându-i a organiza cea mai dărză rezistență și a apăra Carpații, în frăție de arme cu armata germană, pe drum de a le veni în ajutor. Pasajul final al manifestului, dacă bine îmi amintesc, l-am dedicat —la sugestia și insistența S. D.-ului german— posturilor de jandarmi și polițiilor. Argumentam în acest pasaj pentruce, în cazul unei invazii bolșevice, tocmai polițiștii și jandarmii vor fi cei dintâi asupra cărora își vor vărsa comuniștii ura lor sângeroasă. Datoria lor era, deci, de a se pregăti pentru a putea rezista, în chip organizat, umăr la umăr cu armata regulată.

Acesta a fost, cu aproximație, conținutul manifestului pe care l-am predat a doua zi, după masă, sublocotenentului Herrschaft. A fost tipărit la o tipografie din oraș în zeci de mii de exemplare. Un avion de vânătoare german le-a imprăștiat apoi, sburând deasupra județelor din sudul Transilvaniei.

În ziua de 26 —sau mai degrabă în 27, într'o Duminică, nu mai țin bine minte—, în timp ce mă ocupam cu traducerea unor note informative, am fost brusc intrerupt de strigătele camaradului Branea, care mă chema să urc cât mai repede la etaj. Chemarea lui părea un fel de chiot de bucurie. Intrigat peste măsură, m'am repezit pe scări în sus și, înainte încă de a ajunge la ultima treaptă, am înțeles cauza acelei explozii de euforie a lui: din aparatul de radio instalat în dormitorul nostru răsună, în cascade cristaline, executat de o puternică fanfară, imnul «Sfântă Tinerețe Legionară». Era o emisiune a postului de Radio-Donau, dela Viena. N'aș mai putea spune dacă tot atunci, sau mai târziu, am ascultat —cu respirația reținută— apelul pe care Comandantul Mișcării Legionare, în persoană, îl adresa legionarilor de pretutindeni.

Firește, în împrejurările date, faptul ne-a impresionat într'un mod extraordinar.

—Era de așteptat că va fi pus în libertate, a exclamat Palaghiță, care venise și el să asculte cele transmise la radio.

—Da, acum, după ce li s'a administrat lecția meritată, au găsit că suntem buni. Până mai ieri însă nu eram decât niște «capete necoapte», a adăugat Branea pe un ton de amărăciune.

Cred că a fost el, adică Branea, care insista acum ca să pornim cât mai degrabă spre Viena. Eu și Pr. Palaghiță —deși fiecare din noi din motive diferite— găseam că atât timp cât ne putem menține în apropierea granițelor României, era mai bine să nu ne îndepărtăm de ele. Sublocotenentul Herrschaft susținea și el același lucru, mai ales că momentan nici nu i-ar fi cu putință să ne aranjeze călătoria spre Viena. Dar mai era și altceva ce ne obliga de a nu părăsi Târgu-Mureș așa cu una cu două, ca dela o moară stricată: începuseră să sosească primii refugiați români. Ne simțeam moralmente datori a ne ocupa și îngriji de ei, ferindu-i mai cu seamă de primejdia de a fi internați de către Unguri în vreun lagăr de concentrare. Urma deci să mai așteptăm ca să se adune și alți refugiați, ca apoi, dacă va fi cazul, să pornim spre Viena într'un grup cât mai mare. După cât înțelesesem, Herrschaft anunțase serviciile S. D. —ului din întreaga secuime ca, în eventualitatea în care vor apare refugiați români, veniți peste munți, din Moldova, fie că ar fi civili ori militari, să fie îndrumați la Târgu-Mureș, unde a luat ființă un *centru legionar* și unde găsesc posibilități de găzduire. Dealtminteri sosiseră deja informații despre diverși militari români cari, cu ocazia armistițiului, nevrând a se preda rușilor, au preferat a-și părăsi unitățile, fugind peste munți spre Ardeal.

N'aș mai putea spune cu precizie ordinea cronologică în care o seamă din acești refugiați au reușit să ajungă până la noi, în Târgu-Mureș. Printre primii cred că au fost soția și copiii camaradului Gheorghe Loghiade, el însuși sosind, dacă nu mă'nșel, câteva zile mai târziu. Tot cam atunci a sosit

familia Vasile Florescu. Scurt în urmă a mai sosit o domnișoară din Bacău (Emilia?). Apoi, rând pe rând, și-au făcut apariția o serie de ofițeri, sub-ofițeri și grade inferioare din diverse regimente, făcute prizoniere de către ruși. Dintre aceștia îmi amintesc de Subl. Mureșanu, dintr'un regiment de artilerie, apoi de sergentul Nicolae Roșca (astăzi în Spania), I. Naum, Gheorghe Rusalim, Țintoiu, Alexandru Vlădăreanu (decedat în exil), Sergent T. R. Nicolae Iliescu, Ștefănescu și de un tânăr originar depe lângă Sibiu, de al cărui nume nu mai sunt sigur, dar cred că se chema Toma Nicodim. Aproape toți erau legionari, unii provenind din vestitele unități de «reabilitare» dela Sărata, înființate la timpul lor din ordinul Generalului Antonescu. Gradul militar al fiecăruia dintre cei enumerați mai sus, cât și locul lor de origine, nu le mai țin minte.

Asfel, cam după o săptămână, grupul nostru a ajuns să totalizeze circa 36 de persoane, trebuind să fie cazat într'o altă clădire, mai spațioasă. Conducerea acestui grup, ca să-i spun așa, a fost asumată de un «triumvirat»: Pr. Palaghiță, Branea și eu însumi. Noi eram în continuu contact cu autoritățile militare germane și în același timp lucram zilnic în cadrul misiunilor pe care în mod voluntar ni le luasem.

Intre elementele S. D. —ului exista un individ misterios ce apărea din când în când pentru a schimba câteva cuvinte cu Sbl. Herrschaft. Venea de obicei într'un VW de campanie. Era scund de statură, oacheș, iar, socotind după trăsăturile feței, nu putea fi în niciun caz german. Toate mișcările lui aveau ceva mlădios; însuși felul în care sărea din mașina deschisă, fără a mai deschide ușa, apoi pasul său elastic, ce părea că nici nu atinge pământul, avea ceva cu totul necomun, aducând aminte mișcările cu care se strecoară un animal sălbatec prin pădure. Etatea acestui om deasemeni era greu de definit. Putea să nu aibe mai mult de 22-23 de ani, dar tot atât de bine putea să fi trecut de 30. Când l-am văzut pentru întâia dată, purta haine de muncitor, așa că am crezut că e un secuier de prin partea locului. Dar în aceeași seară,

privind întâmplător pe geam, l-am văzut plecând în mașina lui: purta uniformă militară și mi-a părut a putea distinge pe gulerul tunicei sale semnul SS. Cam la vreo două zile după plecarea acelui avion ce urma să împrăstie manifestul despre care am amintit mai înainte, acest individ misterios a apărut din nou, scurt după lăsatul serii, având o convorbire mai lungă cu Herrschaft. După ce a plecat din nou, Herrschaft a venit să ne spună pe un ton ce trăda satisfacție și mulțumire:

—Se pare că manifestul D-voastră a găsit un ecou foarte favorabil în mijlocul populației. Sublocotenentul X (numele pe care l-a pronunțat nu mi-l mai amintesc, și-apoi putea să nici nu fie numele adevărat) ne-a adus vești interesante de *dincolo*. E un excelent băiat, pe care te poți bizui în orice împrejurări. E *indian*. S'a înrolat la noi ca voluntar și e trup și suflet pentru cauza noastră. Măine o să vi-l prezint ca să-l cunoașteți personal...

N'am reușit a înțelege dacă indianul —o să-l numesc așa de aci înainte— strânsese personal informațiile pe care le adusesese sau le obținuse dela vreun alt informator din România, cu care intrase în contact la graniță. Natural, n'am pus niciun fel de întrebare. Herrschaft ne-a adus la cunoștință o seamă de noutăți în legătură cu situația din România și în special cu cea din Ardeal, unde, afirmative, populația nu renunțase la speranța că incurând trupele germane se vor reîntoarce pentru a isgoni pe Ruși din România, iar la urmă a adăugat:

—Dacă Divizia SS blindată ce ne-a fost promisă va sosi potrivit prevederilor până cel târziu Joi sau Vineri (1 Septembrie), vă pot asigura că avem destule șanse de a salva Ardealul. Această divizie, care vine dela nord, va fi pusă sub comanda Generalului Phleps, care, după cum știți, e originar din Transilvania, dela Brașov. Cunoaște perfect regiunea carpatică și, în același timp, are legături personale de prietenie cu o seamă dintre generalii și ofițerii superiori din armata română cari, la ora actuală, se găsesc dincoace de munți, adică în Ardeal. În cooperare cu efectivele disponibile românești, sunt sigur că-i va succede printr'o operație «Blitz» a

lua poziție dealungul Carpaților. Până acum Rușii n'au ajuns încă în București. Acesta e un semn bun. Dacă bolșevicii vor fi împiedecați de a trece munții, dacă vor fi ținuți pe loc nu mai mult de o săptămână —ceea ce nu va fi deloc greu— vom avea posibilitatea de a trece la un contra-atac masiv, căci acest răstimp va fi suficient pentru concentrarea de noi forțe, capabile de a-i arunca pe Ruși înapoi...

Desigur, ar fi fost frumos să fie așa. Dar, din păcate, lucrurile au luat cu totul altă întorsătură. Acea mult trâmbițată divizie-SS, a cărei comandă urma să o ia Generalul Phleps, n'a mai catadicsit să apară. Am aflat mai târziu că ea exista, în principiu, undeva prin nordul Transilvaniei, cu un efectiv de oameni redus la mai puțin de jumătate, urmând a fi completată la repezeală cu elemente din Waffen-SS ce se întorceau de pe front, adică din așa zise «*versprengte Truppen*». După o altă informație însă, această unitate, în condițiile precare mai sus menționate, ar fi fost formată de chiar Generalul Phleps, după ce s'a ajuns la convingerea că adevărata divizie SS, promisă de Comandamentul trupelor germane de operație, nu va mai putea sosi. Care a fost adevărul adevărat nu știu.

Astfel, în urma faptului că trupa germană nu mai sosea, s'a ajuns la concluzia că ceva trebuia să se întreprindă înainte de a fi prea târziu, fără însă a înlătura speranța în sosirea trupelor germane, despre care mereu primeam asigurări: «*sosese chiar dacă va întârzia puțin, dar de sosit sosește neapărat*». S'a elaborat atunci acel plan pentru organizarea unor batalioane de voluntari, formate exclusiv de români, adică din românii din regiunea secuiască. Se știa că Ungurii îi foloseau pe Românii din Ardealul cedat aproape numai la munci și corvezi în spatele frontului, neîncumetându-se a le da în mâini vreo armă. Germanii erau infuriazți, calificând această măsură a Ungurilor «*mărginită și stupidă*» și se căzneau acum să-i convingă pe Maghiari a elibera dela munci pe toți acești tineri capabili de a purta o arma, pentru a constitui cu ei batalioane de luptă. În legătură cu constituirea acestor ba-

talioane urma să intre în acțiune Branea, dându-și contribuția, în calitatea lui de ofițer român, la reușita întreprinderii. Cum însă Nemții nu obținuseră încă niciun răspuns pozitiv din partea autorităților militare maghiare, trebuia căutată o altă ieșire. Noua soluție a fost următoarea: să încercăm, pe răspunderea și sub acoperirea Germanilor, recrutarea de flăcăi români nemobilizați de unguri, adică aflători la vatră. Impreună cu Păr. Palaghiță am fost să luăm contact cu preotul parohiei ortodoxe, care, la rândul lui, urma să ne facă legătura cu alți preoți din împrejurimi și, în general, cu elemente românești de încredere, capabile de a ne orienta și ajuta în această misiune. În ce mă privește, trebuie să admit că eram sceptic, având pe deasupra motive pentru a nu vedea cu ochi prea buni treaba la care pornisem. Spre marea surprindere a mea cât și a cea a lui Palaghiță, rezultatul primelor noastre tatonări și luări de contact a fost cu totul altul decât acela la care ne așteptam: am ajuns să aflăm că marea majoritate a tinerilor români din acele părți ar fi răspuns pozitiv, ba chiar cu entuziasm la apelul cel făcutem. Era într'adevăr mai mult decât semnificativă atitudinea acestui tineret românesc. Rezerva ce-o avusesem până aci a fost dealminteri spulberată prin asigurările primite din partea Germanilor că, în niciun caz, acești tineri nu vor putea fi trimiși în luptă fără să fi primit în prealabil cuvenita instrucție. Deci puteam porni acum cu inima ușurată la acțiunea de recrutare a voluntarilor.

Totuși lucrurile au luat o nouă întorsătură, căci timpul nu stătea pe loc, iar evenimentele se succedau rapid; nu mai era posibil să alergăm în același pas cu ele. La biroul SD. începuse brusc un dute-vino neobișnuit până aci. Herrschaft părea că uitase complet despre cele ce împreună hotărâsem în legătură cu recrutarea de voluntari. Era ocupat cu informatorii de front, cari soseau și plecau. La un moment dat a apărut și indianul. Lipsise două zile din Târgu-Mureș, în care timp trecuse granița, deghizat ca femeie, ajungând până

în Sighișoara. La privirea mea întrebătoare, a răspuns laconic: «Rușii au ajuns deja la Brașov».

După o consfătuire cu Palaghiță și Branea, am ajuns la concluzia că odată ce Rușii au ajuns să pună piciorul în Ardeal, prezența noastră aci, în Târgu-Mureș, nu mai putea avea niciun rost. Iar dacă Germanii nu se vor grăbi, vom risca de a cădea în mâinile Rușilor. În realitate — după cum ne-am convins în curând — Germanii se găseau într'o situație mult mai grea decât putusem bănuși, căci, după toate aparențele, nu aveau de unde să mai retragă trupe pentru a le aduce în Ardeal. În tot cazul, misiunea noastră o puteam considera ca terminată, mai ales constituirea batalionului sau batalioanelor de voluntari români, din punctul nostru de vedere nu mai prezenta niciun interes, deoarece își pierduse de acum finalitatea vizată la ora în care acceptasem să lucrăm pentru realizarea ei. Dealtfel, nici n'ar mai putea să fie dusă la capăt, lipsind nu numai timpul necesar, dar și toate celelalte condiții indispensabile pentru realizarea ei, condiții cu care, acum câteva zile, ni se păruse a mai putea conta. Totuși, spre uimirea noastră, Germanii nu vroiau să renunțe la realizarea acelui plan de recrutare de voluntari, dându-și însă în același timp seama că, fără ajutorul nostru, nu vor putea ajunge la niciun rezultat.

Cam în felul acesta steteau lucrurile când, spre surpriza, dar în același timp și spre bucuria noastră, au apărut la Târgu-Mureș dl. Vasile Iasinschi și Constantin Stoicănescu. N'aș mai putea preciza dacă au sosit deodată, adică împreună, sau la scurte intervale unul după altul. Ambii veneau din Viena, cu misiuni speciale, trimiși de Comandant. Le-am făcut o primire entuziastă, bucurându-ne de această neașteptată întâlnire. Ne aduceau o serie de știri și informații despre Comandant, despre grupul legionar din Germania și multe alte noutăți interesante. În fine, consemnul general era: concentrarea în Viena a tuturor legionarilor cari reușiseră să iese din țară. În cursul convorbirii ce-a avut apoi loc până târziu seara, am relatat pe scurt întâmplările din țară, răspunzând

in același timp la întrebările ce mi-au fost puse cu privire la legionarii rămași prin închisori. La urmă am discutat asupra războiului în curs și asupra situației internaționale, în general.

Pe cât îmi pot aminti, cei doi trimiși ai Comandantului n'au zăbovit decât cel mult 24 de ore în Târgu-Mureș, pornind apoi mai departe în vajnica încercare de a-și duce la îndeplinire misiunea cu care veniseră.

Cam cu o zi sau două mai târziu am fost avizați că ar fi sosit Generalul Phleps* și că dorește să ne cunoască. Deci să fim prezenți la reuniunea fixată pentru acea seară, la ora și în locul cutare. Contrar ultimelor noastre speranțe, nu venea în fruntea mult așteptatei divizii-SS, ci de unul singur.

Despre acea reuniune cât și despre cele discutate atunci, nu-mi mai amintesc decât foarte vag; doar senzația cu care am părăsit-o îmi mai stăruie în subconștient. Lucrurile nu stăteau deloc bine. «Armistițiul» României avusese repercusiuni mult mai serioase asupra situației în general decât s'ar fi putut crede la început. Datorită acestor repercusiuni și consecințe, armatele germane păreau a nu mai putea face față situației create de-a lungul frontului răsăritean. Astfel că, din lipsă de efective disponibile, apte a intra imediat în acțiune, ocuparea și apărarea Ardealului de miazăzi nu mai era posibilă. Dispozitivul de apărare al Germanilor în acest nou sector al frontului abia acum începea să se organizeze. În tot cazul, ne-am dat seama în acele momente că pierderea României, ca aliată pe frontul de răsărit, a fost o grea lovitură pentru Germania.

Am uitat să amintesc că într'o dimineață, cu vreo câteva zile mai înainte, a venit la noi Subl. Herrschaft, spunând că ar dori să discute cu noi asupra unei chestiuni importante. A început să ne explice, cam pe ocolite, că numărul informa-

* Gen. Phleps a căzut, o lună mai târziu, în luptele ce-au avut loc în regiunea Clujului.

torilor de care dispune ar fi neindestulător, că tocmai acum —mai mult ca oricând— se simte o mare nevoie de noi elemente de absolută încredere și cu oarecari aptitudini naturale în domeniul culegerii de informații. La început n'am înțeles de ce ne spune toate acestea. Era destul de probabil că avea nevoie de noi informatori, căci, dupăcum eu insumi putusem observa în ultimul timp, o seamă din informatorii S. D. —ului, plecați în misiune, nu se mai întorseseră. Insfârșit, Herrschaft a trecut la miezul chestiunii: dorea să ne întrebe dacă nu cumva am avea în grupul nostru elemente potrivite, dispuse a trece în România, în scopul de a culege și aduce anumite informații. Ceeace ar interesa, ar fi exclusiv date referitoare la Ruși: efective, armament, mișcări de trupe, etc.

—Natural, a adăugat Herrschaft: paralel cu cele ce ne interesează pe noi, vor putea strânge și alte informații, de care eventual ați avea nevoie Dv. Pentru noi important în acest caz este faptul că cei cărora le vom încredința aceste misiuni sunt legionari, deci oameni de absolută încredere și conștiincioși în executarea misiunilor ce li se vor încredința... Chestiunea fiind urgentă, ne-a rugat să-i dăm răspunsul nostru pe cât posibil până în seara aceleiași zile.

Am stat la sfat, împreună cu Palaghiță și Branea, ajungând în fine la concluzia că, în principiu, am putea ajunge la un acord, dar bine înțeles, numai în cazul în care vreunul dintre camarazii din grup s'ar anunța în mod absolut voluntar pentru o astfel de misiune.

Dacă nu mă'nșel, s'au anunțat patru voluntari. Mi-am luat eu sarcina de a sta de vorbă cu fiecare din ei în parte. Dupăce m'am interesat de situația lor familială cât și asupra altor amănunte, considerate importante, le-am expus la urmă, în cuvinte clare, primejdiile ce-i așteaptă într'o astfel de misiune. Dar băieții au rămas neclintii în hotărîrea lor. Cu toate acestea, până la urmă, am exclus pe doi dintr'înși. Ceilalți doi —un sublocotenent și un fruntaș— nu s'au lăsat derutați, nici dupăce le-a vorbit Păr. Palaghiță.

Dupăce au primit cuvenitele instrucțiuni din partea lui

Herrschaft, au fost inzeștrați cu acte personale potrivite și cu toate celelalte trebuincioase pentru misiunea în care porneau. Primul a plecat fruntașul T. N., care primise și din partea noastră o misiune, și anume: de a intra în contact cu anumite persoane din Brașov și Sibiu, transmitându-le știri privitoare la noi și la grupul legionar din Viena și aducând dela acestea o serie de informații de care noi aveam nevoie. O zi sau două în urmă, a plecat și sublocotenentul M.

Până în ziua de 11 Septembrie —dată la care am fost siliți să părăsim orașul Târgu-Mureș— nu s'a întors nici unul, nici celălalt. Aceasta ne-a lăsat îngrijorați, ba chiar întristați. Ne era teamă să nu li se fi întâmplat ceva. Personal, am refuzat să-mi însușesc părerea susținută de nu mai țin minte care din grupul nostru, după care ambii s'ar fi anunțat pentru aceste misiuni cu gândul nemărturisit de a rămânea în țară.

Cred că a fost prin luna Octombrie —ajunsesem deja cu toții la Viena— când, într'o zi, în timp ce mă găseam la sediul Comandamentului legionar (Hotel Palace), unde avusesem o întrevedere cu Comandantul B. V. Corneliu Georgescu, sunt anunțat de legionarul de serviciu că afară ar aștepta un tânăr care afirmă că e legionar și insistă să vorbească cu mine. I-am spus să-l lase să intre. Când a apărut în ușe, să nu-mi cred ochilor: era fruntașul T. N., în carne și oase! Acesta —ca și când ne-am fi despărțit abia ieri— a luat imediat poziția de «drepti» și, salutând legionărește, mi-a dat raportul: «Trăiască Legiunea și Căpitanul! Domnule Comandant-ajutor, mă prezint pentru a vă raporta că am executat misiunea ce mi-ați încredințat-o». L-am îmbrățișat de bucurie, iar după ce i-am ascultat odiseea, notându-mi informațiile pe cari le aducea din partea unor camarazi din Ardeal cu care reușise să ia contact, l-am prezentat Comandantului Mișcării, recomandându-l pentru decorarea cu Crucea Albă.

II

Situația în Târgu-Mureș se înrăutățise. Sosise momentul

în care trebuia să ne gândim însfârșit și la propria noastră siguranță. Încă nu bătuse ceasul al doisprezecelea, dar mult nu mai lipsea. Serviciile militare germane erau gata de plecare, ba unele părăsiseră deja orașul. Străzile mărginașe ale Târgu-Mureșului erau străbătute acum de căruțe țărănești trase de boi, dar maicuseamă de bivoli, în cari țaranii sași trase de prin împrejurime încărcaseră cât putuse să'ncape din avutul lor mișcător, luând drumul pribegiei spre Apus. Printre saci, mobile și unelte agricole ședeau ghemuiți copii, femei și bătrâni, în a căror ochi triști ori speriați se putea par'că citi: *Die Russen kommen!* —Vin Rușii!

Noi înșine ar fi trebuit să părăsim orașul cu vreo două zile mai devreme, dar intervenise ceva —nu-mi mai amintesc ce anume a fost— care ne-a obligat să ne amânăm plecarea.

În ziua de 11 Septembrie —cred că era într'o zi de Luni— situația se ascuțise de așa fel încât a trebuit să ne dăm seama că nu mai era posibil să rămânem în Târgu-Mureș nicio singură zi în plus. Fără a mai sta mult pe gânduri, ne-am făcut la repezeală bagajele și am pornit la gară. Cum și în ce fel ne-am despărțit de gazdele noastre, adică de Subl. Herrschaft și ceilalți din biroul S. D., mi s'a șters complet din memorie.

Potrivit cu informațiile ce ni le adusesese în aceeași dimineață camaradul Loghiade, care, în acest scop, dăduse o fugă până la birourile gării, toate trenurile civile fuseseră suspendate, întâietatea pe linii fiind dată trenurilor militare. Deaceia am răsuflat ușurați în momentul în care, ajunși la gară —unde domnea o învălmășeală de nedescris— am zărit un lung tren staționat în fața peronului. Tocmai terminaseră de a atașa la șirul de vagoane de clasa 3-a —toate pline până la refuz cu refugiați— câteva vagoane de marfă, între care și unele din acelea cu platforme deschise. Asupra acestora dădea acum busna mulțimea din gară, căutând a-și asigura locuri. Nimeni nu vroia să piardă acest tren, despre care circula șvonul că ar fi ultimul accesibil civililor. Imitând exemplul mulțimii, am trecut și noi la asalt. În primul rând trebuia să câștigăm locuri pentru femei și copii. Băeții din

grupul nostru, sosiți ca militari în Târgu-Mureș, fiind lipsiți de orice fel de bagaje, au dat, bine înțeles, o mână de ajutor la căratul geamantanelor familiștilor. De bine de rău, am reușit să ne cucerim câte un locușor în tren.

În învălmășală, am descoperit și câțiva soldați germani, din diverse arme și unități. Am observat că unii din ei erau răniți. Am intrat în vorbă cu unul dintr'înșii, un bavarez. Spunea că provine dintr'un regiment ce-a luptat în Basarabia —«*versprengte Truppe*». Stătuse un timp la un spital militar din Brașov sau Sighișoara. Mare mi-a fost surpriza întâlnind, ceva mai târziu, câțiva sibieni. Cu toții, germani sau unguri, niciun român!

În timp ce așteptam zadarnic semnalul de plecare —unii dintre noi cari și așa n'aveam locuri de șezut, coborîsem, plimbându-ne pe lângă vagoane— atenția ne-a fost atrasă brusc de un șgomot curios. Incurând ne-am dat seama de unde venea, căci am zărit pe cer, venind din direcția miazăzi, mai multe avioane. Le-am urmărit cu privirea în toată liniștea, căci după formă păreau aparate germane. Judecând după direcția în care avansau, trebuia ca în câteva secunde să treacă pe deasupra liniilor ferate, cam la vreo 500 de metri distanță de gară. Dar aproape în aceeași clipă am observat cum avionul ce sbura în fruntea flotilei și-a îndreptat brusc botul spre pământ, coborînd vertiginos în sbor aproape vertical. Bubuitura exploziei ce-a urmat, ne-a făcut să înțelegem imediat că aveam de-aface cu avioane inamice. Învălmășala ce s'a stârnit în gară a fost, cu adevărat, de nedescris. O parte din pasageri au sărit din tren, ascunzându-se pe sub vagoane (!). Alții au început să alerge cruciș și curmeziș peste liniile ferate. Primul gând mi-a fost la femei și copii; trebuia ajutați să ajungă la un loc cât de cât mai sigur. Dar cum? Gloata înspăimântată ne împiedeca să ajungem la vagonul în care se urcaseră familiile Loghiade și Florescu. Cei cari se aflau în vagoanele staționate în dreptul peronului, adică mai aproape de intrarea și ieșirile gării, am putut observa că tindeau în direcția aceasta, cu scopul de a ieși din gară.

Era, dealtfel, singurul lucru rezonabil pe care-l puteau face în situația dată. Eu insumi, aflându-mă aproape la coada trenului, n'am avut altă alegere decât aceea de a mă îndepărta puțin de liniile ferate și —imitându-l pe Branea, pe care l-am zărit pe aproape— să mă lungesc la pământ.

Abia acum începuse să urle sirena de alarmă a gării. Din locul în care mă aflam, puteam urmări cu privirea mișcările avioanelor. Erau așa numite *Stuka* (*Sturzkampfflugzeuge*), care treceau alternativ la atac. Exploziile se succedau fără încetare. Dată fiind scurta distanță ce ne separa de locul bombardat, exploziile răsunau de așa fel că mulți avuseseră la început impresia că ținta bombelor ar fi fost însăși clădirea gării. În timp ce urmăream atent manevrele avioanelor, mi-am dat seama că în orice clipă puteau fi deasupra noastră, adică deasupra gării, de care nu le despărțea decât vreo 15 secunde de sbor. Un bombardament al gării Târgu-Mureș, în aceste momente, ar fi însemnat o adevărată tragedie, cu mii de morți și răniți. Dar —slavă Domnului— după câteva minute, avioanele s'au îndepărtat, îndreptându-se în direcția din care veniseră. Dat fiind că erau avioane *Stuka*, nu puteau aparține decât aviației militare române, căci Rușii nu dispuneau de astfel de avioane de luptă... În fine, cu voia lui Dumnezeu, am scăpat și din această primejdie. Dar spaima trasă, mai ales de femei și copii, n'a fost mică.

Cred că a fost pela lăsatul amurgului, când trenul s'a pus încet în mișcare, părăsind gara. Dupăcum am aflat dela un călător ce se urcase printre ultimii în tren, obiectivul atacului aerian ar fi fost o clădire a armatei, dacă nu mă înșel, clădirea în care —înainte de cedarea Ardealului de Nord— funcționase liceul militar român, unde inamicul bănuia că s'ar găsi cantonate trupe germane. Simultan însă, fuseseră bombardate liniile de tren din sub-stația de triaj. Linia pe care tocmai ieșeam din gară (cu o încetineală de melc) fusese reparată la rezezeală. Dar bombardamentul mai făcuse și alte ravagii. Le-am putut contempla, rămânând adânc impresionată, în momentele în care am trecut pe lângă un car-

tier mărginaș al orașului. Pe aici, pe o stradă paralelă cu linia ferată trebuie că trecuse, cu intenția de a părăsi orașul și a ajunge la șosea, una din acele coloane de căruțe ale refugiaților sași. Se vede că una din bombe nimerise coloana în plin, căci strada era presărată cu cadavre de bivoli și căruțe sfărâmate. O priveliște cu adevărat sinistă, care mi-a rămas adânc întipărită în memorie.

Trenul cu care călătoream înainta foarte încet. Probabil din cauza că șiru-i lung de vagoane, încărcate până la refuz, întrecea puterea de tracțiune a unei singure locomotive. În fine, într'o stație oarecare, nu mai țin minte unde, am primit o a doua locomotivă. Fusese timpul suprem, căci ajunsesem în regiunea muntoasă, iar linia ferată parcurgea uneori lungi distanțe în suis.

De bine-de rău, familiile Loghiade și Florescu aveau acum locuri de șezut, deși într'o îmbulzeală de nedescris. Noi, bărbații, am călătorit aproape tot timpul pe platformele deschise ale vagoanelor, uneori chiar pe scări. Mi-aduc aminte că doi dintre băeții grupului nostru se acomodaseră pe tampoanele vagoanelor. Norocul nostru a fost că n'a plouat. După cât îmi aduc aminte, pe tot parcursul călătoriei ne-am bucurat de timp bun.

Târziu seara, am ajuns într'o gară ceva mai mare, în care domnea un întuneric desăvârșit, așa că nu se putea distinge nimic. Obișnuitul camuflaj de noapte, măsură de prevedere pentru cazul vreunei eventuale incursiuni de avioane inamice. În sfârșit, întrebând pe unul și pe altul, am descoperit că ne găseam în gara Bistrița. Abia în Bistrița!... Aci am zăbovit, din motive necunoscute, până după miezul nopții.

Pentru a ajunge la vechea graniță a Ungariei, drumul cel mai mai scurt, în condiții normale, ar fi fost cel în direcția Vest, folosind linia ferată principală Târgu-Mureș — Cluj — Oradea Mare. Trenul nostru însă fusese îndrumat spre Nord, într'un ocol pe linii secundare via Bistrița.

Ca să-mi desmorțesc puțin oasele, am coborît din tren,

plimbându-mă prin bezna ce domnea pe peronul gării. La un moment dat, mi-au ajuns la ureche cuvinte românești. Scrutând întunericul, am observat nu departe de mine două siluete. M'am apropiat mai mult. Păreau a fi doi țărani de prin partea locului. Probabil așteptau sosirea vreunui tren. Din conversația lor n'am putut prinde decât două-trei cuvinte fără legătură. Una dintre cele două umbre pronunțase de câteva ori numele orașului Miercurea-Ciucului. Tocmai când luasem hotărîrea de a intra în vorbă cu acești doi români necunoscuți, s'a dat semnalul de plecare al trenului, așa că a trebuit să renunț, grăbindu-mă să ajung la vagonul meu.

Miercurea-Ciucului! Curios cum dealungul anilor, oridecâteori am auzit ori am citit numele acestui oraș din Secuime, mereu am simțit aceeași strângere de inimă. Mereu îmi amintea acea noapte de groază din 21-22 Septembrie 1939 — mai mult decât Vasluiul sau oricare altă localitate în care au fost masacre de legionari. Tot așa și de data aceasta. În timp ce trenul își lua avânt, ducându-ne mai departe — cine știe spre ce destin? — gândul meu a început să bată potecile trecutului... Dureoasa amintire mi-a adus în fața ochilor, palide dar expresive, fețele a doi camarazi dragi, căzuți în lagărul dela Miercurea-Ciucului sub gloanțele asatine ale jandarmilor: *Ovidiu Biriș* și *Neculai Strugaru*. Câte amintiri nu mă leagă de acești doi legionari martiri! Cu deosebire de *Neculai Strugaru*. Între cei 44 legionari asasinați la Miercurea Ciucului fuseseră deasemeni câțiva cu care mă împrietenisem în lagărul Vaslui, unde am stat împreună aproape două luni, înainte ca ei să fie mutați la Ciuc. Între aceștia au fost *Augustin Micu*, *Ion Mitâr*, *Vasile Buhai*... Dumnezeu să-i odihnească'n pace! Să fi fost oare zadarnică cutremurătoarea moarte îndurată de toți acești legionari, cei mai mulți încă în fragedă tinerețe, a căror singură vină n'a fost alta decât aceea de a fi îmbrățișat un mare ideal românesc, în slujba căruia au jertfit tot ce au avut mai scump? M'am simțit deodată cuprins de tot felul de indoeli. Când și cum va mai fi Legiunea în stare să-și aducă la îndeplinire marea misiune

pe care și-a asumat-o, de a face din România —așa cum a scris Moța în testamentul lui— o țară frumoasă ca soarele, puternică și temătoare de Dumnezeu, când pe pământul ei se revărsau acum, prin porțile larg deschise de trădătorul act dela 23 August, puhoaiile roșii ale Anticristului? Vor mai putea fi oare isgonite peste hotare aceste sinistre hoarde barbare după ce se vor fi instăpânit de-a binelea pe întreaga noastră țară? Chiar dacă într'o bună zi vor fi expulsate, cât prăpăd și câtă jale nu vor lăsa în urma lor! Gândul mi s'a oprit deodată la toți acei camarazi, cari, condamnați la lungi și nedrepte pedepse de tribunalele militare ale regimului antonescian, se găseau încă prin diversele închisori ale României. Ce soarte, Doamne, vor fi avut după intrarea în țară a hoardelor ruso-comuniste? Ii vom mai vedea vreodată? Cu greu mai puteam spera într'o întâlnire, fie ea cât de târzie, cu toți acești camarazi ai noștri. Comuniștii nu vor cruța pe niciunul din ei... Mare, nespus de mare a fost tributul în sânge și suferințe pe care a trebuit să-l dea mișcarea legionară până la ora de față. Cât sânge va mai trebui să curgă din trupul ei chinuit până în ziua biruinței, până în ziua marei reinvieri a Neamului românesc visată de Căpitan...?

..

Din lunga noastră călătorie de-acurmezișul Ardealului și apoi al Ungariei, a cărei țintă finală era Viena, deși plină de peripeții de tot felul, nu mai păstrez decât frânturi de amintiri. Așa, spre exemplu, îmi aduc aminte că în ziua următoare —12 Septembrie— scurt după ora amiezii, trenul nostru și-a încetinit deodată mersul, oprindu-se apoi în plin câmp. Motivul acestei opriri nu mi-l mai reamintesc, cred însă că a fost o simplă «haltă de ajustare», de care dealtminteri majoritatea pasagerilor simțiseră o mare nevoie. În cecece ne privea —și aci mă refer la mine însumi cât și la o parte din membri grupului nostru cu care pornisem din Tg. Mureș— călătorisem în condiții cât se poate de incomode. Mie însumi

îmi înțepeniseră atât mâinile cât și brațele, căci ultimile ore le petrecusem pe scările vagonului, ținându-mă ba cu o mână, ba cu cealaltă de balustrada de fier. Accesul la toalete fusese tot timpul barat de cufere și lăzi și de însăși lumea îngheșuită pe coridoare, iar unele WC-uri se transformaseră în dormitoare, unde, printre mormane de bagaje, dormeau claie peste grămadă mai ales copiii mai mici. Într'un cuvânt: o adevărată mizerie!

Am aflat dela alți călători că șeful de tren ar fi anunțat că putem cobori, dar să nu ne îndepărtăm prea mult, deoarece, cam peste un sfert de oră, vom pleca mai departe.

Habar n'aveam unde ne aflam și cred că, în circumstanțele date, niciunui din ceilalți călători nu le-a dat prin gând să se intereseze în această privință. Faptul părea cu totul indiferent; aveam cu toții destule alte griji și preocupări. Abia după ce m'am dat jos din tren, am putut cuprinde cu privirea peisajul inconjurător. În față, adică în direcția din care venisem cât și pe partea dreaptă a liniei ferate se vedeau coastele roase de ploii a unor dealuri. Terenul era pe alocuri pietros și nisipos. Pe partea stângă a liniei de fier, terenul era ceva mai neted, mai șes. La vreo treizeci pași distanță, începea un tufăriș, dincolo de care am descoperit un vast câmp de floarea soarelui. Pasagerii cari coboriseră —căci n'au coborit toți— s'au împrăștiat în toate direcțiile, fără a se îndepărta însă prea mult de tren. Eu, țin minte, m'am îndreptat spre câmpul cu floarea soarelui. Nu trecuseră mai mult de cinci minute de când părăsisem trenul, când mi-a ajuns la ureche un sgomot curios. M'am oprit pentru a asculta cu mai multă atenție. Într'adevăr, nu mă înșelasem: cecece auzisem nu era altceva decât acel zumzet surd, bine cunoscut, produs de avioane în sbor. Intensitatea zumzetului creștea cu fiecare clipă. Tocmai mă hotărisem să dau alarma, când un alt călător —unul din băeții din grupul nostru, dacă nu mă'nșel— mi-a luat-o pe dinainte. Avioanele erau acum pe aproape, deși din locul în care mă aflam nu puteau fi văzute. Un impuls brusc m'a făcut să strig din răspuțeri, pe românește, pentru

a fi auzit și înțeles de ai noștri, să fugă de lângă tren căutând adăpost pe câmp. Aceasta, cu gândul la cele două familii din grupul nostru, căci ceilalți eram sigur că vor ști ce trebuie să facă. Eu însumi mi-am rotit privirea în căutarea vreunui adăpost, dar mi-am dat seama imediat că un astfel de loc nu există prin apropiere. Astfel, în momentul în care am auzit explodând prima bombă, m'am grăbit a intra cât mai adânc în desișul de floarea soarelui, care chiar dacă nu mă putea proteja de bombe sau gloanțe de mitralieră, îmi oferea în schimb un camuflaj aproape perfect. La un moment dat l-am văzut pe camaradul Branea apărând la câțiva pași de mine. Ne-am apropiat unul de altul, târându-ne pe brânci, căci bombardamentul aerian începuse, iar exploziile făceau să se cutremure pământul sub noi. Auzeam cum se apropie tot mai mult de locul în care ne aflam.

—Doar nu vor fi venit să bombardeze câmpul de floarea soarelui...!

La această observație a mea, Branea n'a răspuns nimic. Dar după câteva clipe l-am auzit isbucnind:

—Mama lor de ticăloși! De care nație oare or fi fiind? Ruși? Engleji?... Ori poate chiar Români.

Oricât ne-am căznit, n'am reușit să identificăm cărei nații aparțineau avioanele atacante.

Abia acum am observat că Branea ținea în mână o enormă floarea soarelui căreia îi ciugulea, în neștire, semințele.

—Ia și tu, m'a imbiat.

În așteptarea înfrigurată a celor ce se vor mai întâmpla, m'am apucat și eu să ronțai, grăbit și nervos, semințe de floarea soarelui.

Incurând ne-am putut da seama că obiectivul atacului aerian nu fusese trenul nostru sau linia ferată, cum fusesem tentați a crede la început. Obiectivul se găsea în altă parte, pe undeva foarte pe aproape în fața noastră. Ce oare or fi bombardând? Era greu să ghicim, căci regiunea în care ne aflam ne era streină, necunoscută.

Îmi amintesc vag că în câmpul de floarea soarelui, în

nemijlocită vecinătate cu locul în care ne ascusesem, mai apăruse unul din oamenii noștri, dacă nu mă'nșel camaradul Nicolae Roșca, care, până la urmă ne-a imitat, ronțând și el semințe de floarea soarelui.

Au mai urmat vreo două-trei explozii, după care s'a făcut liniște. Judecând după zumzetul avioanelor, am înțeles că se îndepărtau. Iși împliniseră pe semne misiunea. —«E timpul s'o luăm și noi din loc», și-a dat părerea Branea. În timp ce ne strecuram printre tulpinele de floarea soarelui, pentru a ieși la loc liber, am fost avizați de șuieratul locomotivei că trenul era gata de plecare. Călătorii împrăștiți prin tufe de prin prejur, apăreau acum, unul după altul, alergând spre tren...

Ne-am urmat drumul întrerupt, iar târziu după masă —ne aflam deja pe teritoriul Ungariei propriu zise— trenul s'a oprit din nou, afară, pe câmp. Am înțeles că suntem undeva aproape de malurile Tisei.

Mi-aduc aminte foarte vag că aci, o parte din călători, inclusiv grupul nostru «Târgu-Mureș», a trebuit să ne luăm cuferele și boccelele, mergând pe jos până la un loc, deasupra unei vâlcele, unde așteptau câteva camioane militare germane, în care am urcat, continuându-ne apoi drumul peste Tisa și ajungând pe'nserate în Szolnok.

Orașul părea mort. Străzile prin care am trecut erau cufundate în întunec. Pripriejur numai ruine: resturi de ziduri înegrite de fum. O privesc într'adevăr lugubră. Ravagiile făcute de aviația americană și britanică!...

Cam pela miezul nopții am ajuns în Budapesta. Cunoșteam de mai înainte Capitala Ungariei, dar de data aceasta n'am putut recunoaște nimic, căci pretutindeni domnea întunecul, orașul fiind sub camuflaj.

Din Budapesta urma să călătorim mai departe cu un tren accelerat. Până la sosirea, respective plecarea trenului, am petrecut peste o oră într'o sală mare de așteptare, plină de lume. Noi toți abia ne mai țineam pe picioare de oboseală și somn. Ce să mai spun de femeile și copiii din grupul nostru! Îmi dau seama că pentru familiile Loghiade și Florescu călă-

toria dela Târgu-Mureș până la Budapesta trebuie să fi fost un adevărat calvar. În așteptarea trenului, unii dintre noi și-au așternut păturile pe jos, întinzându-se pe ele; alții clipoceau, chirciți printre ranițe și geamantane, luptând cu somnul.

În trenul în care am urcat însfârșit, pentru ultima etapă a călătoriei noastre, am avut norocul de a găsi mai multe locuri de șezut. În ceea ce mă privea, era pentru prima dată —după zilele agitate și orele de tensiune prin care trecusem— că puteam răsufla mai ușurat; cred că aceeași senzație de destindere și ușurare au trăit-o în acele momente Palaghița și Branea. Mulțumeam în gând lui Dumnezeu că ne ajutase să ne împlinim delicata misiune pe care ne-o luasem în comun: de a conduce cu bine până la Viena, teafăr și complet la număr, grupul de români —bărbați, femei și copii— cu care pornisem din Târgu-Mureș. E adevărat, nu ajunseseam încă în Viena; dar odată ce apucasem cu toții a pune piciorul în acest tren, aveam impresia, ba chiar convingerea, că peste ce-a fost mai greu trecuserăm și că cele câteva ore de drum ce ne mai despărțea de ținta călătoriei noastre, cu voia lui Dumnezeu, se vor scurge fără de incidente.

Furat de gânduri, mi-am lipit fruntea de geamul rece și umed al compartimentului, privind absent fuga amețitoare a stâlpilor de telegraf. În întunerecul de afară, apărea din când în când, pe ici pe colo, câte-o luminiță timidă; în clipa în care ajungea să strălucească mai vie, dispărea din nou, înghițită de negrul nopții. Găseam o mare asemănare între acest peisaj nocturn punctat de luminițe fugare și sufletul meu învăluit de melancolie, străluminat doar din când în când de câte-o vagă speranță, care precum se infiripa, așa se și destrăma în bezna îndoielilor... De fapt, încotro călătoream? Unde și când se va sfârși cu adevărat *această călătorie a noastră*...? Și apoi marea întrebare, căreia neputându-i găsi răspuns, căutam să mi-o alung din minte, dar ea revenea din nou, cu aceeași insistență: care va fi oare, după cele întâmplate la 23 August, viitorul Țării noastre Românești,

peste care la ora de față se revărsau deja în valuri oștirile păgâne din Răsărit?

Singura consolare, singurul gând ce în aceste momente îmi mai înviora sufletul, era că în curând voi putea intra din nou în luptă, de data aceasta sub steagul legionar ridicat de Comandantul Mișcării pe pământ strein, pe pământul exilului. Voi contribui cu ce-mi va sta în puteri la toate câte se vor mai încerca, în acest ceas al doisprezecelea, pentru salvarea României...

Tocmai se iveau zorile, când, nu mai țin minte care dintre camarazi mi-a cedat locul de șezut, căci dormeam cu rândul. Am adormit în cântecul roșilor de tren, cu gândul la cei lăsați acasă și la ziua în care îi voi revedea, într-o Românie mai bună și mai frumoasă, așa cum mi-am închipuit-o și am dorit-o în ziua în care am intrat în Legiune.

Dimineața, când m'am trezit, trenul nostru tocmai intra în *Ostbahnhof* —Gara de Est a Vienei.

Era ziua de 13 Septembrie —ziua de naștere a Căpitanului...

ES MANUSCRITO.

CUPRINSUL

	<u>Pág.</u>
Prefața	7
I. Cuibul «Avram Iancu»	11
II. Domnul Banea	23
III. Prima mea întâlnire cu Căpitanul	31
IV. Fabrica de bani falsi dela Rășinari	43
V. 10 Decembrie 1933	53
VI. Din închisoare în închisoare. Arad, Lugoj, Jilava	87
VII. Minunea dela Sadu	131
VIII. Mărturii asupra evenimentelor din Ianua- rie 1941	135
IX. Lagărul dela Târgu Jiu	147
X. 23 August 1944	159

EDITURA DACIA

Rio de Janeiro - Madrid

Director: Dr. Faust Brădescu

Publicații apărute:

- General Platon Chirnoagă: *Un chapitre d'histoire roumaine (1940-1945)*. 1962.
- Dr. Faust Brădescu: *Antimachiavélisme légionnaire*. 1963.
- Grigore Manoilescu: *Integration de l'Europe Danubienne*. 1963.
- Mihail R. Sturdza: *România și Sfârșitul Europei. Amintiri din Țara pierdută*. 1966.
- Nic. Iancu Păltinișanu: *Tălmăciri. Versuri*. 1966.
- Paul Guiraud: *Codreanu et la Garde de Fer*. 1967.
- Chirilă Ciuntu: *Din Bucovina pe Oder. Amintirile unui legionar*. 1967.
- Mărturii despre Legiune (40 de ani dela întemeierea Mișcării Legionare)*. 1967.
- Horia Sima: *O homem novo*. 1968.
- Demetrius Leontieș: *Prin mlaștini și furturi. Versuri*. 1968.
- Ion Cârjă: *Intoarcerea din Infern*. 1969.
- Ernest Bernea: *Testemunhos para un homem novo*. 1970.
- Neculai Totu: *Notas del Frente Español*. 1970.
- Louise David-Ion Mării: *A Grenoble. Sur les traces du Capitaine*. 1971.
- Horia Sima: *Ce Este Comunismul?* 1972.
- Horia Sima: *Histoire du Mouvement Légionnaire*. 1972.